

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 13: Ekonomika a řízení

Remittance a migrace s kontextem ukrajinské menšiny v České republice

**Matěj Muroň
Hlavní město Praha**

Praha 2022

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 13: Ekonomika a řízení

Remittance a migrace s kontextem ukrajinské menšiny v České republice

Remittances and Migration with the Context of the Ukrainian Minority in the Czech Republic

Autor: Matěj Muroň

Škola: Gymnázium Na Zatlance, Na Zatlance 11, 150 00 Praha 5

Kraj: Hlavní město Praha

Vedoucí práce: PhDr. Radek Aubrecht

Konzultanti: Mgr. Robert Stojanov, Ph.D.; doc. RNDr. Dušan Drbohlav, Ph.D.

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval/a samostatně a použil/a jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Bubovicích dne 24.2. 2022.

Matěj Muroň

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval několika váženým osobám, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Rád bych poděkoval doc. RNDr. Dušanu Drbohlavovi, Ph.D., jehož publikace o ukrajinské pracovní migraci v Česku mi byla vždy po ruce a také mu děkuji za poskytnutou konzultaci, která mi napomohla k celkovému porozumění problematice pracovní migrace. Dále bych chtěl výrazně poděkovat Mgr. Robertu Stojanovi, Ph.D., který věnoval svou energii a čas několika online konzultacím, kde mi byl ochoten poskytnout velmi cenné směrodatné rady, tipy, znalosti a materiály, bez kterých by se praktická část této práce nemohla obejít. Závěrem bych chtěl ještě poděkovat PhDr. Radku Aubrechtovi za jeho trefné komentáře, ochotu být vedoucím této práce a především za věnovanou důvěru, se kterou souhlasil se sepsáním této práce.

Anotace

Tato práce se zabývá odchozími remitencemi z České republiky. Cílem práce je v teoretické části popsat okolnosti, které utvářejí prostředí migrantů v rámci ekonomické migrace, díky čemuž mohou remitovat. V části praktické jsou analyzovány dvě časově odlišné verze metody výpočtu odchozích remitencí z ČR, přičemž je nahlíženo především na principy sběru výchozích dat. Dalším krokem praktické části je analýza toho, kdo výsledná data dále přejímá, k čemu je konkrétně využívá a co tím pádem mohou ve výsledku ovlivnit. Pro konkrétnější ukázkou některých myšlenek a témat slouží v této práci demonstrativní příklad ukrajinské menšiny v ČR.

Klíčová slova

Remittance; ekonomická migrace; migrant; migrační teorie; ekonomická aktivita; mzda; platební bilance

Annotation

This thesis focuses on outgoing remittances from the Czech Republic. The aim of the theoretical part of the thesis is to describe the circumstances that shape the environment of migrants in the context of economic migration, thanks to which they can remit. In the practical part, two time different versions of the method of calculating outgoing remittances from the Czech Republic are analysed, looking mainly at the principles of collecting the initial data. The next step in the practical part is to analyse who receives the resulting data, what it is used for, and what it can affect. To illustrate some of the ideas and themes more concretely, this thesis uses the demonstrative example of the Ukrainian minority in the Czech Republic.

Keywords

Remittances; economic migration; migrant; migration theories; economic activity; wage; balance of payments

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	10
I. Migrační teorie	10
1 Teorie migračních systémů.....	11
1.1 Historický vývoj migrace mezi ČR a Ukrajinou	11
2 Migrační teorie z pohledu neoklasické ekonomie	14
2.1 Česká republika jako země cílová	14
2.1.1 Teorie dvojího trhu práce a transformace české ekonomiky	15
2.1.2 Demografický vývoj – dlouhodobý pokles plodnosti.....	17
2.1.3 Teorie migračních sítí	18
2.1.4 Teorie klientelistické politiky	18
2.1.5 Ostatní „pull“ faktory.....	19
2.2 Ukrajina jako země zdrojová	20
2.2.1 Hospodářský vývoj	20
2.2.2 Nestabilní politická situace.....	23
2.3 Závěrem k migračním teoriím	25
II. Formální podmínky k pobytu na území ČR	25
3 Typy pobytů.....	25
3.1 Krátkodobý pobyt	25
3.2 Dlouhodobé vízum a dlouhodobý pobyt.....	26
3.3 Trvalý pobyt.....	26
3.4 Udělení státního občanství České republiky.....	27
III. Migrant na trhu práce	28
4 Funkčnost trhu práce.....	28
5 Lidský kapitál	29
6 Ekonomická aktivita, kvalifikace a překvalifikovanost.....	31
6.1 Klasifikace zaměstnání a ekonomické aktivity v ČR	32
6.1.1 CZ-NACE	33
6.1.2 CZ-ISCO.....	34
6.2 Obecná fakta vycházející z evidence ekonomické aktivity Ukrajinců v ČR	35

IV. Finance v tématu migrace.....	36
7 Mzdy	36
7.1 Nabídka a poptávka ovlivňující pohyb úrovně mezd	38
7.1.1 Mzdy na trhu práce s dokonalou konkurencí.....	38
7.1.2 Mzdy na trhu práce s vlivem monopsonu.....	39
7.1.3 Vliv ekonomické migrace na výše mezd na trhu práce	40
8 Remitence	41
8.1 Výhody remitencí	42
8.2 Nevýhody remitencí.....	42
8.3 Měřitelnost remitencí.....	43
8.3.1 Měření remitencí v ČR	44
9 Platební bilance.....	45
9.1 Debet, kredit a saldo	45
9.2 BMP6.....	45
9.2.1 Běžný účet platební bilance a zastoupení remitencí	46
Metodologie	47
Design výzkumu	47
Praktická část.....	49
Analýza jednotlivých verzí metody měření odchozích remitencí v ČR.....	50
10 Verze metody z roku 2010.....	50
10.1 Vstupní data	50
10.1.1 Skupiny cizinců	50
10.1.2 Remitence cizinců.....	51
10.1.2.1 Konečná spotřeba cizinců.....	51
10.1.2.2 Mzdy cizinců	52
10.2 Konečný výstup	53
10.2.1 Výpočet a výsledky.....	53
10.2.2 Sumarizace výpočtů a jejich výsledků.....	54
10.2.3 Schéma metody z roku 2010.....	55
11 Současná verze metody.....	56
11.1 Vstupní data	56

11.1.1 Skupiny cizinců	57
11.1.2 Remitence cizinců.....	58
11.1.2.1 Náhrady zaměstnancům zahraničních pracovníků v ČR.....	58
11.1.2.2 Osobní transfery trvale nebo dlouhodobě žijících cizinců v ČR.....	59
11.2 Schéma současné metody	60
12 Komparace obou metod a problematika sběru dat.....	61
12.1 Data o cizincích	61
12.1.1 Zahraniční studenti	61
12.1.2 Otázka legality	62
12.2 Problematika šetření Sociologického ústavu	63
13 Využití dat Českou národní bankou.....	66
13.1 ČNB OBIEE	67
13.2 ČNB ARAD	67
13.3 Remitence v běžném účtu	68
Závěr	72
Seznam často používaných zkratk.....	74
Bibliografie a zdroje	74
Zdroje materiálů k praktické části	80
Seznam tabulek a grafů.....	81
Přílohy.....	83

Úvod

Ve veřejném prostoru české společnosti se občas můžeme potýkat s tématy, které se týkají migrantů, kteří z ekonomických důvodů migrují do České republiky. Jedná se právě o témata spojená s jejich prací – zaměstnáním, kvalifikací, pozicí na pracovním trhu, výši mezd a z nich odvíjejících se remitencí, jež společně s dalšími faktory tvoří pracovní podmínky ekonomických migrantů v České republice. V případě, že by pro všechny tyto ekonomické aspekty existoval v nějaké reálné formě dostatečný datový základ, dalo by se potom lépe určit, v jaké míře jsou právě migranti skutečně důležití pro českou ekonomiku a tím pádem i českou společnost.

Ekonomická situace země, ve které žijeme, má dopad na všechny její obyvatele. Zároveň obyvatelé dané země se velkým dílem podílí na jejím ekonomickém stavu. Je proto důležité uvědomovat si, jakou roli v našich životech hrají jednotlivé dílčí části, mezi které by se dalo obyvatelstvo ČR v kontextu ekonomiky rozdělit. V České republice jednu takovou část tvoří taktéž cizinci, z nichž podstatnou část tvoří migranti, kteří migrují za účelem zlepšení své životní situace z ekonomického hlediska. Součástí této práce je tedy také rozbor podstaty ekonomické migrace a migračních teorií s názorným příkladem na ukrajinské menšinu, která je v ČR největší národnostní menšinou. Tento příkladný rozbor poslouží jako úvod do problematiky ekonomických migrantů a celkově cizinců pobývajících v ČR, kteří se kvůli zasílaným remitencím stali nedílnou a nepřehlédnutelnou součástí fungování české ekonomiky.

Ekonomičtí migranti mají v České republice, a především v pojetí české ekonomiky, specifickou pozici. Přesto se však mnohdy jejich skutečný význam jakožto přímých i nepřímých účastníků různých ekonomických procesů ztrácí. Pro rozklíčování této problematiky by Česká republika měla mít jistě k dispozici dostatečně relevantní data. V tomto ohledu vzniká zcela nová problematika, která se týká dostupných konkrétních dat a statistik, a především způsobu jejich sběru a výpočtu. Mým cílem v této práci je zjistit, v čem konkrétně tkví problematika sběru relevantních ekonomických dat v České republice, které se týkají migrantů, v obecné rovině tedy cizinců pobývajících na území ČR, a jimi zasílaných remitencí. Následně bych chtěl zjistit a zanalyzovat, k čemu a kým jsou konkrétně tato výsledná data dále využívána a jak velký podíl na tom mají odchozí remitence z České republiky

Tato práce je věnována průniku mezi českou ekonomikou a cizinci v České republice. Pro tento účel jsem si vybral sektor financí, ve kterém lze pozorovat podíl, který cizinci žijící na území ČR svou ekonomickou aktivitou tvoří. Součástí transakcí uskutečňovaných některými cizinci, a především ekonomickými migranty, jsou totiž i odchozí remitence, které z Česka zasílají do zahraničí, a na kterých lze sledovat jejich podstatu ve finanční sféře a tím pádem i jejich další možné dopady na domácí ekonomiku.

Teoretická část

I. Migrační teorie

Pro pochopení celé problematiky sběru dat určených k výpočtu remitencí je potřeba se zaměřit na obecnější rovinu migrace, a ze znalostí z ní vyplývajících si odvodit, co jsou vlastně předpoklady pro vznik ekonomické migrace a teprve od ní odvíjejících se remitencí.

První část teoretické části se zabývá takzvaně migračními teoriemi, které jsou definovány jako metody a výzkumné hypotézy, které nahlízejí na problematiku migrace z různých úhlů pohledu. Migrační teorie začaly vznikat za účelem zodpovězení na některé hlavní otázky týkajících se migrace. Jsou to otázky typu, „Proč vzniká migrace a jaké jsou konkrétní příčiny? Proč migrují zrovna dané skupiny lidí a za jakým účelem? Jak migrace ovlivňuje životní cyklus migranta?“ [12]

K migračním teoriím a výše zmíněným otázkám se dá přistupovat ve dvou rovinách. Na migrační teorie existují dva „mikro“ a „makro“ pohledy, z nichž každý zkoumá jiné souvislosti v rámci migrace. Pohled na mikro úrovni se snaží vysvětlit chování jedince – migranta a s tím i jeho domácnosti v zemi, v které pobývá, či rodinné domácnosti v zemi, ze které pochází. Vychází z toho tedy, že mikro pohled nám přináší rozbor charakteristik, které provází migranta jako takového při procesu migrace a integrace v zemi cílové, případně dopad těchto charakteristik na domácnosti v zemi zdrojové. Druhou zmíněnou úrovní výzkumu migračních teorií je makro úroveň. Ta zkoumá v podstatě migraci v širším, obecnějším a výše postaveném záběru. Makro úroveň zkoumá politické, sociologické a často především ekonomické prostředí, které migraci ovlivňuje a zároveň je tím sama ovlivněna. [12]

Další souvislosti v kontextu migrace vedou k různým navazujícím charakteristikám, které se dají při výzkumu migrace určovat a s mnohými teoriemi navzájem kombinovat. Jedná se například o charakteristiky tzv. „push“ a „pull“ efektů. „Push“ efekt se dá charakterizovat jako příčina toho, proč se z nějaké určité země emigruje a „pull“ efekty jsou ty, které naopak migranty „přitahují“ k imigraci do jiné země. V oblasti „push“ a „pull“ faktorů se dostáváme do problematiky tzv. zemí zdrojových a cílových tedy zemí, mezi kterými migrace probíhá. Ty se určují právě na základě „push“ a „pull“ faktorů, které se v důsledku projevují jako hlavní příčiny migrace. [12]

Migrační teorie jsou velmi komplexním, ale taktéž velmi interdisciplinárním a širokým předmětem výzkumu ve spoustě ohledech. Jelikož se v mnoha případech navzájem prolínají a občas se liší jen v detailech, bude proto pro jejich lepší nastínění použito v této práci ukázkového příkladu na ukrajinské menšinu v České republice. Na tomto velkém ukázkovém příkladu budou některé základní principy migračních teorií částečně vysvětleny a popsány. [12]

Nejpočetnější národnostní menšinu v České republice tvoří Ukrajinci. K 31. prosinci 2021 žilo legálně na území ČR dle Českého statistického úřadu okolo 90 tisíc Ukrajinců s trvalým pobytem a 106 tisíc Ukrajinců s pobytem přechodným. V součtu se tak dostáváme k číslu přibližně 196 tisíc, které předčí i 114tisícovou menšinu Slováků, jež by se mohla díky společné národní historii s Českou republikou, zdát jako ta největší. [10] Co však statistiky taktéž demonstrují je fakt, že Ukrajinců se na území ČR vyskytuje opravdu nezanedbatelné množství, které má jistě určitý vliv na naši domácí ekonomiku. [12]

Konkrétně bude v části této práce pomocí migračních teorií vysvětleno, jak v České republice ukrajinská menšina vůbec vznikla a je zde též pojednáno o tom, proč vlastně se jedná o Ukrajinu a Českou republiku, mezi kterými ekonomická migrace Ukrajinců probíhá, tedy proč je Ukrajina zemí zdrojovou a Česko zemí cílovou. Tento příklad poslouží jako demonstrace některých „push“ a „pull“ efektů a jejich zastoupení v kontextu migračních teorií. [12]

1 Teorie migračních systémů

V kontextu migrace obyvatelstva se primárně v případě emigrantů z Ukrajiny hovoří o takzvané ekonomické či pracovní migraci. Pokud někdo ekonomicky migruje znamená to, že migruje za účelem zlepšení svých životních podmínek a s tím očekává i navýšení svého životního standardu. Činnost ekonomického migranta tedy doprovází i hledání nových pracovních příležitosti. [25] [12]

S tímto předpokladem pracuje i takzvaná teorie migračních systémů. Podle této teorie se při výzkumu migrace nepočítá jenom s ekonomickými vlivy, ale její hlavní myšlenkou je zapojení faktoru vzájemných historických vazeb a případně minulých koloniálních systémů. Jedním z hlavních činitelů dle této teorie je tedy čas. Migrace mezi dvěma zeměmi se dá potom tedy rozdělit do několika časových úseků s různými charakteristikami. Na základě těchto charakteristik se dají následně konkrétněji určit jednotlivé „push“ a „pull“ efekty, které ovlivňují vzájemnou migraci mezi dvěma zeměmi. Mezi tyto faktory se například může řadit už zmíněná koloniální minulost ale třeba i dlouhodobě společné hranice, války, společný či aspoň podobný kulturní vývoj nebo participace v některém z nadnárodních systémů a společenství. [12]

1.1 Historický vývoj migrace mezi ČR a Ukrajinou

Migrace Ukrajinců by se dala rozdělit do 4 hlavních migračních období. Jednotlivé migrační vlny a utvářející procesy jsou úzce spojeny s tím, v jakém stavu se Česká republika, Ukrajina a jim předcházející státní útvary v průběhu dějin nacházely. Na migraci neměly vliv jenom „push“ a „pull“ efekty přímo v zemích odkud a kam migrace probíhala, ale taktéž vnější faktory a historický vývoj ostatních zemí, které v tu dobu zrovna dominovaly evropské či euroasijské geopolitice. Mezi takové vnější činitele si můžeme uvést například Rakousko-Uhersko či Sovětský svaz.

Počátečním obdobím ukrajinské imigrace se rozumí časový interval od 2. poloviny 19. století do vzniku samostatného Československa. Migrační vlna v těchto letech ještě nebyla nikterak výrazná. Jednalo se především o inteligenci, spisovatele a studenty, kteří si přijížděli do Prahy v tehdejší Rakousko-Uhersku rozvíjet své vzdělání. Jedním z nejznámějších vzdělavců ukrajinského původu v Praze byl chemik a lékař prof. Ivan Horbaczewski, který se dokonce v letech 1902-1903 stal rektorem Karlovy Univerzity. Prof. Horbaczewski pocházel původem z Haliče odkud přicházela převážně do Prahy většina Ukrajinců. Další Ukrajinci přicházeli na naše území taktéž z Bukoviny, která stejně tak byla součástí Rakouska-Uherska. Trochu výrazněji se pak migrace v tomto období projevila, když byly během první světové války Halič s Bukovinou napadeny armádou carského Ruska. Přestože hlavní proud migrantů směřoval do Vídně, jejich početná část se usídlila i v Praze. [35][39][49]

Druhé období ukrajinské migrace bylo podstatně rozsáhlejší než to první. Bylo totiž způsobeno dvěma významnými historickými událostmi, které vůči sobě tvoří jakýsi protipól. 28. října 1918 vzniklo samostatné Československo a s tím začala i liberální éra První republiky, která se vyznačuje velkým kulturním a ekonomickým rozmachem. S tím se pojil i rozmach vzdělanosti. [35][39][49]

Na straně druhé tehdejší První ukrajinská republika prohrála boj s bolševiky a tím pádem přišla o svoji samostatnost. Stala se z ní tak Ukrajinská sovětská socialistická republika náležející pod SSSR. Spojením těchto dvou jevů logicky vzniká velký prostor pro ukrajinskou migraci do Československa. Migrace se opět účastnila převážně inteligence, která dokonce přesídlila Ukrajinskou svobodnou univerzitu z Vídně do Prahy. Vlna migrace se se taktéž zvedla po březnu roku 1939, kdy Maďarsko započalo svojí invazi na Podkarpatskou Rus. [35][39][49]

Konec 2. světové války až počátek 90. let 20. století se označuje jako třetí období. Tento časový úsek byl silně ovlivněn především komunistickým převratem v Československu a od roku 1968 přítomností sovětských vojsk na našem území. Ukrajinci se báli represí, které často ze sovětské strany přicházeli a z Československa se snažili utéct dál na Západ. Pokud totiž zůstali, hrozil jim nucený odchod do SSSR či repatriace. Tato proti ukrajinská politika na území Československa byla komunisty nazývána jako „boj s ukrajinskou nacionalistickou buržoazií.“ Veškeré dosavadní ukrajinské spolky nebo jiné kulturní či politické aktivity byly výrazně omezeny až zrušeny. Jedním z ponechaných spolků, kde se mohli Ukrajinci v Praze zdržovat a setkávat, byl ukrajinský pěvecký sbor při Obvodním kulturním domě Praha 1. [35][39][49]

Po rozpadu SSSR se začalo psát čtvrté období ukrajinské migrace, které trvá až do současnosti. Je to období specifické rozvolněním mnoha poměrů ve většině bývalých členských zemí a taky zemí, které spadaly pod sféru vlivu SSSR. Tím pádem i České republiky a Ukrajiny, které nezávisle na sobě, leč paralelně, provázela spousta změn ekonomických, politických či demografických, které měly podstatný vliv na ukrajinskou migraci. Velkou změnou bylo především otevření hranic, které už nebyly zdaleka tak

hlídány, jako tomu bylo doposud. Otevření hranic znamenalo velkou vlnu emigrace ze zemí bývalého Sovětského svazu na Západ. Tato emigrace do západních zemí probíhala částečně skrze Československo, dále potom Českou republiku, která měla spíše tranzitní funkci. To se časem však začalo měnit a Česko se též díky pozdějšímu začlenění do EU a Schengenského prostoru stalo obecně pro mnoho cizinců a investorů zemí velmi otevřenou. Jedná se o období rozšířeného pohybu osob i kapitálů, během něhož se z České republiky stala pro mnoho Ukrajinců země cílová. To dokazují také statistiky, kde můžeme vidět, že počet Ukrajinců se od roku 1994 až do roku 2008 v ČR téměř zvedl násobně. [6] Od roku 2008 až do roku 2018 se počet Ukrajinců pohyboval okolo 110 až 130 tisíc (tabulka č. 1) a v roce 2021 se počet Ukrajinců na území ČR vyšplhal až k 180 tisícům. [35] Proč se počet Ukrajinců v Česku začal od 90. let tak rapidně zvyšovat je konkrétněji vysvětleno v další kapitole, která je úzce spjata s dalšími migračními teoriemi. [35][39][49]

Historický vývoj migrace mezi Ukrajinou a Českem se dá dobře zanalyzovat pomocí teorie migračních systémů. Migrace je rozdělena do čtyř úseků, přičemž každý z nich byl něčím charakteristický ať už to byl faktor zapojení do stejných mezinárodních uskupení v rámci Rakouska–Uherska, SSSR nebo EU z české strany. K těmto faktorům lze ještě přičíst faktor války, který je jistě jedním z nejvýznamnějších aspektů, který se bere v potaz při výzkumu příčin migrace. Důsledkem všech těchto vlivů se během daného časového úseku vytvořilo několik migračních systémů, které se mohly postupem času spojovat, promítat jeden do druhého nebo zanikat a znova vznikat. Výsledkem těchto proměn může být i současná migrační vlna z Ukrajiny do ČR, trvající od 90. let.

Tabulka č. 1 - Deset nejpočetnějších skupin cizinců v ČR podle státního občanství v letech 2008–2018 [35]

státní občanství	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem cizinci	437 565	432 503	424 291	434 153	435 946	439 189	449 367	464 670	493 441	524 142	564 345
Ukrajina	131 921	131 932	124 281	118 932	112 549	105 138	104 156	105 614	109 850	117 061	131 302
Slovensko	76 034	73 446	71 780	81 253	85 807	90 948	96 222	101 589	107 251	111 804	116 817
Vietnam	60 255	61 115	60 289	58 205	57 300	57 347	56 609	56 900	58 025	59 761	61 097
Rusko	27 086	30 297	31 807	32 377	32 961	33 138	34 416	34 710	35 759	36 642	38 033
Polsko	21 710	19 273	18 242	19 058	19 235	19 452	19 626	19 840	20 305	20 669	21 279
Německo	17 496	13 792	13 871	15 763	17 149	18 507	19 687	20 464	21 216	21 261	21 267
Bulharsko	5 922	6 403	6 927	7 435	8 222	9 132	10 058	10 984	12 250	13 795	15 593
Rumunsko	3 615	4 091	4 410	4 842	5 664	6 777	7 741	9 116	10 826	12 562	14 684
Spojené státy	5 272	5 941	6 074	7 317	6 976	7 134	6 476	6 478	8 763	9 556	9 510
Mongolsko	8 569	5 745	5 576	5 385	5 306	5 287	5 461	5 986	6 799	7 895	9 075

2 Migrační teorie z pohledu neoklasické ekonomie

Pravděpodobně nejvíce obsáhlou a obecnou migrační teorií je teorie, která je založena na neoklasickém ekonomickém přístupu. Jedná se o náhled, o kterém by se dalo říct, že zahrnuje či z něj vychází několik dalších upřesňujících či upravujících teorií. Základem je však vždycky jakási ekonomická analýza. Ta může být provedena buď v mikro měřítku, kde se zkoumá chování jedince. Takový jedinec se potom rozhoduje dle vlastního očekávání, že se v cílové zemi zlepší jeho životní situace. Většinou přitom vychází z jeho vlastních premis, které si může vytvořit na základě svého vlastního lidského kapitálu, díky kterému si může udělat lepší představu, jaké náklady, a hlavně jaké příjmy by mohl v cílové zemi obdržet. [12]

Dalším přístupem neoklasické ekonomie je náhled na makroekonomickou rovinu migrace. Tato rovina poskytuje celistvé informace ohledně obou zastoupených zemí a jejich ekonomických charakteristik. Počítá se s předpokladem, že jedna ze zemí se nachází v horší ekonomické situaci než ta druhá. Zemi, ze které se emigruje se říká země zdrojová, a zemi, do které se imigruje se říká cílová. [12]

U země zdrojové se dají zkoumat její „push“ efekty, které jsou příčinou emigrace z dané země. V opačném případě se dají zkoumat taktéž „pull“ efekty, které se většinou nacházejí na straně země cílové. K tomu, aby mohlo teoreticky k migraci vůbec dojít, musí být prakticky splněno několik základních podmínek. Hlavní podmínkou je, že „push“ a „pull“ efekty musejí mít dostatečnou intenzitu pro vyvolání migrace a zároveň jejich rozdíl, musí být natolik velký, aby byl dostatečně znatelný i pro migranta a ten se rozhodl migrovat. Zároveň platí, že každý migrant vnímá „push“ a „pull“ faktory subjektivně a čím jsou intenzivnější, tím se stávají pro více migrantů znatelnějšími. V této kapitole budou zanalyzovány jednotlivé možné „push“ a „pull“ faktory na příkladu migrace mezi Ukrajinou a ČR. Dojde taky na zmínku několika dalších migračních teorií, které se od neoklasického ekonomického pohledu dále odvíjejí, doplňují ho nebo naopak přepracovávají. [12]

2.1 Česká republika jako země cílová

Česká republika má díky své poloze takřka uprostřed Evropy specifickou geografickou, ekonomickou, kulturní i politickou pozici. Pravdou je, že ČR sloužila a často pořád slouží jako tranzitní země na Západ, ať už se v minulosti jednalo o migraci z Východu nebo i dnešní procesy spojeny s logistikou včetně přesunu armád NATO na různá cvičení nebo procesy přesunu nákladu mezi sklady různých společností. Dle výrazného nárůstu počtu Ukrajinců na území České republiky však můžeme konstatovat, že ČR se

za posledních 28¹ let taktéž stala pro Ukrajince zemí cílovou, nikoliv pouze tranzitní. [6]
Důvodů proč tomu tak je existuje hned několik.

2.1.1 Teorie dvojího trhu práce a transformace české ekonomiky

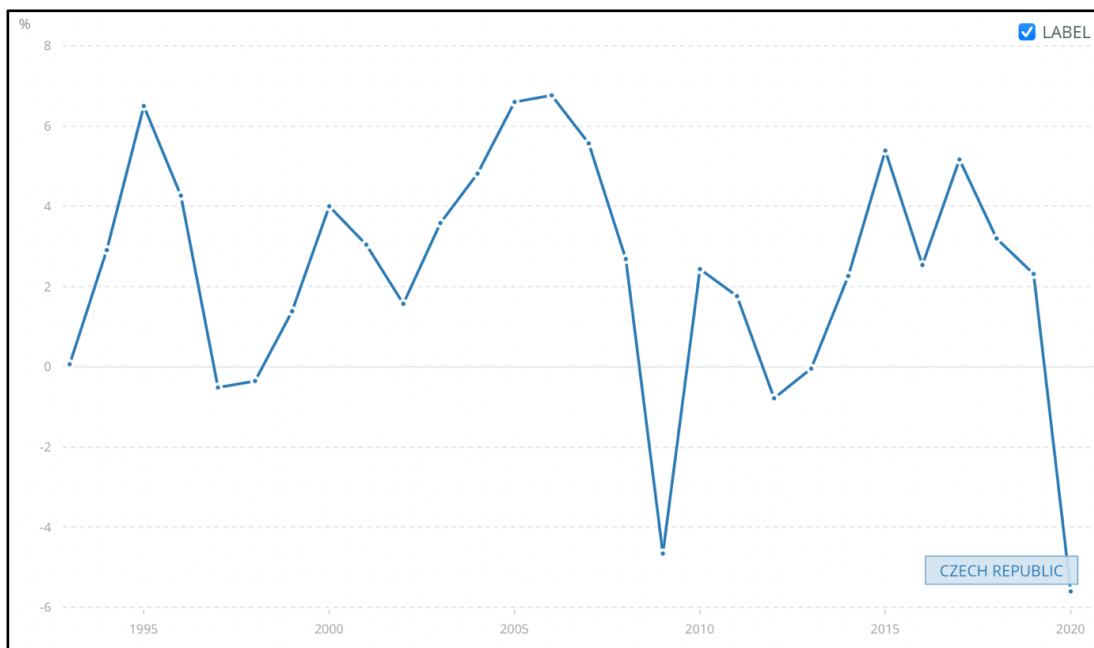
Ekonomická situace státu je nepochybně jeden z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících migraci, ať už se jedná o imigraci nebo naopak emigraci. V tomto případě zastává Česko roli státu, ve kterém panuje lepší ekonomická situace než na Ukrajině. Už to je základní předpoklad pro to, aby mohla být Česká republika pro Ukrajince zemí cílovou. Je totiž logické, že migrant bude migrovat v rámci ekonomické migrace do země, ve které panuje lepší ekonomická situace než v zemi, ze které emigruje, tudíž zemi zdrojové – Ukrajině.

Mimo současný stav je důležité podívat se alespoň na trochu delší ekonomický vývoj v zemi zdrojové. Emigrace do ní se rovněž nekonala během krátké časové chvíle ale během více let. V tomto případě je adekvátní zaměřit se na ekonomický vývoj Česka v 90. letech až do současnosti, který sehrál nejvýraznější roli vzhledem k ukrajinské ekonomické migraci. Pro pochopení toho, proč zrovna 90. léta byla v tomto kontextu tak důležitá, postačí pár základních faktů.

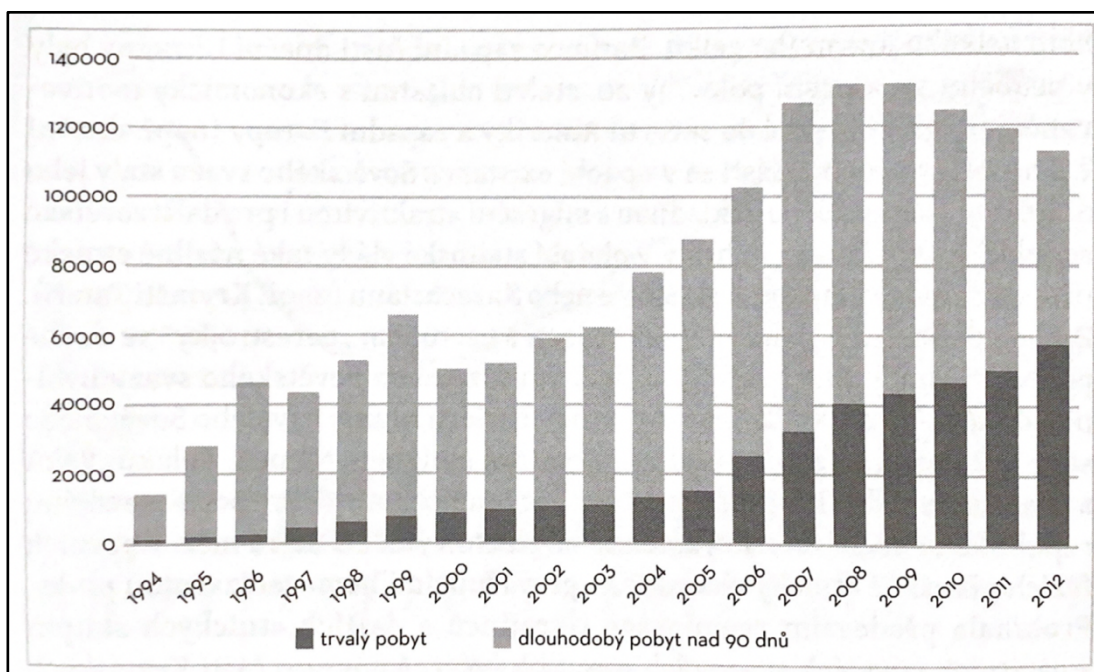
Česko v 90. letech procházelo procesem ekonomické transformace. Transformovalo se z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Byl to proces, během něhož se výrazně začal měnit i trh práce a tím pádem vznikla nabídka všemožných nových pracovních pozic. Nastalo tomu v důsledku toho, že rozpad SSSR znamenal citelnou změnu především pro těžký průmysl v členských zemích a zemích spadajících pod sférou vlivu. Odvětví, do nějž spadají převážně služby – terciér, dostal nově na úkor těžkého průmyslu a liberalizaci trhu spoustu nového prostoru a mohl konečně začít po několika desítkách let růst. Zároveň s tímto postupným růstem se začal zvětšovat i počet nově založených firem v mnoha, do té doby, zaostávajících oborech. Tento proces si žádal rekvalifikaci a změnu struktur pracovních sil. [21] Pro mnohé lidi to začala být věc nová a v mnoha případech i přitažlivá. Společně s novými nároky na kvalifikaci se rozmohl i trend vysokoškolského vzdělání, který byl do té doby spíše výsadním, nyní byl volně dostupný. Tyto všechny faktory vedly k postupnému odlivu pracovní síly z primární a sekundární sféry, kterým rázem začala pracovní síla docházet. V důsledku toho začala shánka po nové levné pracovní síle, které by nevadilo v novém zřízení i nadále v těchto sférách pracovat. Dá se tedy říct, že se tak výrazně zvýšila imigrační atraktivita České republiky pro země, ve kterých jejich občanům nedělalo problém tyto práce v primárním a sekundárním sektoru vykonávat. [12][13][35]

¹ 1993-2021

Graf č. 1 – Meziroční růst HDP České republiky od roku 1993 po rok 2020 v procentech [43]

Graf č. 2 – Vývoj počtu Ukrajinců podle typu pobytu v Česku 1994–2012 [13]

Ekonomiku Česka v 90. letech tedy doprovázel přísun nové levné pracovní síly, kterou ve většině případů tvořili právě Ukrajinci. Po tomto stále trvajícím přísunu se česká ekonomika začala poměrně stabilizovat a až do roku 1995 by se dalo hovořit o ekonomickém růstu, který byl dokonce provázen i 6 % ročním růstem HDP právě v roce 1995 (graf č. 1). Následně se dostavila recese, která trvala přibližně až do roku 1999. Společně s růstem HDP se zvětšoval i počet Ukrajinců v Česku s dlouhodobým i trvalým pobytem. Tento výrazný růst HDP trval až do roku 2008 kdy došlo k ekonomické krizi. Po této krizi (propad ročního růstu HDP o 4,6 %) se výrazněji zastavil i příliv ukrajinské migrace a počty Ukrajinců se dokonce začali snižovat (tabulka č. 1). Tento odliv ale nebyl trvalý a společně s propadem české ekonomiky se zastavil a přibližně od roku 2015 začal znova růst (viz graf č. 2). Ze srovnání obou grafů a výše zmíněných faktorů tedy vyplývá, že imigrace do cílové země se skutečně pravděpodobně odvíjí od stavu její ekonomiky, přičemž musí se brát v potaz, jaké konkrétní procesy v ekonomice cílové země probíhají a od čeho se odvíjí. [12][13][35]

Přechod České republiky na systém tržního hospodářství s sebou přinesl ještě jeden důsledek. Nejenom že se otevřel nově dostupný trh služeb a těžký průmysl začal upadat. V důsledku toho však došlo k vytvoření dvou zcela nových trhů práce, které jsou přímo napojeny na všechny ekonomické sektory. Tuto situaci popisuje tzv. teorie dvojího trhu práce. Ta zohledňuje především stranu poptávky, tedy poptávající zaměstnavatele po pracovní síle. V rámci toho vzniká pracovní trh pro lidi kvalifikované a převážně pro trvalé obyvatele země cílové. Tento trh práce nabízí kvalifikovaným lidem poměrně fyzicky nenamáhavou, bezpečnou a pohodlnou práci, která je ještě k tomu přiměřeně zaplácena. Druhým trhem práce, který taktéž vznikl je trh, kde je dostupná práce fyzicky náročná, často nebezpečná a špatně mzdově ohodnocená nebo prostě není dostatečně lákavá pro domácí pracovní sílu. Taková situace si žádá příliv levné pracovní síly ze zahraničí, která by byla ochotna na tomto „méně přitažlivém“ pracovním trhu nabízet svou práci. Podobná situace se odehrává i na trhu práce v ČR, který tak musí od transformace na tržní ekonomiku pohledávat levnou pracovní sílu z Ukrajiny. [12][13][35]

2.1.2 Demografický vývoj – dlouhodobý pokles plodnosti

Další faktor, který ovlivňuje imigrační potenciál cílové země, není až tak neobvyklý jako transformace z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Tento postupný jev však může mít drtivý dopad na ekonomickou situaci v cílové zemi. Rozhodně není hned na první pohled tak výrazný jako ekonomická transformace, má totiž dlouhodobější charakter. Jedná se o demografický vývoj v cílové zemi aneb celkový vývoj obyvatelstva zahrnující řadu dalších aspektů jako je průměrný věk, šance na dožití, úhrnná porodnost, přirozený úbytek, přírůstek obyvatelstva a další. Demografický vývoj je v cílové zemi důležitý proto, protože má jistý vliv na trh práce a tím pádem i poptávku po pracovní síle.

Po roce 1993² se i demografický vývoj v České republice stal jistým činitelem, jenž nepřímo ovlivnil poptávku po pracovní síle a tím pádem imigraci do Česka. Výrazný posun se totiž odehrál u statistického údaje plodnosti žen. Mezitímco na začátku 90. let byla úhrnná plodnost na jednu ženu 1,9 dítěte, tak na přelomu tisíciletí postupně úhrnná plodnost klesla až na hranici 1,2 dítěte na ženu. Níže pak tato hranice neklesla a povětšinou se pohybovala okolo 1,4 až 1,5 dítěte na ženu a od přelomu prvního desetiletí zase postupně narůstá. V roce 2019 tak úhrnná porodnost na jednu ženu činila v ČR 1,7 dítěte na ženu. [14] Zajímavý je jistě vztah, jak vývoj úhrnné porodnosti ovlivnil imigraci do ČR. Snížením úhrnné porodnosti totiž došlo k potenciálnímu budoucímu snížení ekonomicky aktivních jedinců ve společnosti, kteří by v následujících letech zastávali pozice zrovna potřebné v cílové zemi s dlouhodobě rostoucím HDP. Pokažd' by se třeba snížila porodnost po dobu několika let a dále by se snižovala, bylo by tedy zřejmé, že by v budoucnu došlo přirozeně k narušení návaznosti na předchozí generaci, která by nemohla být plně početně nahrazena. Jestliže se bavíme o snížení porodnosti v 90. letech, tak tento jev by se měl zákonitě projevit přibližně po dvaceti až padesáti letech. Budoucí absence těchto jedinců v zemi zdrojové tedy může vést k větší poptávce po pracovní síle v zahraničí. Tento jev však bude platit za předpokladu, že se struktura trhu práce do té doby nijak výrazně nepromění, což není úplně pravděpodobné. [14]

2.1.3 Teorie migračních sítí

Teorií, která se snaží reflektovat teorii neoklasického ekonomického pohledu a přinést nový pohled na danou problematiku je teorie migračních sítí. Teorie migračních sítí se liší v přístupu k migrantovi jako takovému. Nebere ho totiž jako samostatně smýšlejícího jednotlivce, ale počítá s tím, že migrace probíhá v rámci různých sociálních interakcí a migrant je pouze jejich nezbytnou součástí. Do teorie byly tedy přidány nové prvky personálních vztahů, přátelských pout, doporučení od přátel, a především byl přidán prvek rodiny. [12][17]

Přítomnost ostatních členů rodiny v cílové zemi či aspoň jejich předávané zkušenosti ze země cílové je velmi nápomocná při migraci. Předané zkušenosti totiž napomáhají lepší integraci a imigrantovi mohou přinést několik užitečných tipů, jak v cílové zemi obstát. Ještě více užitečné je pro nové imigranty již přítomnost konkrétních členů rodiny v zemi cílové. Ti totiž dokážou v nově příchodím vyvolat pocit bezpečí a sounáležitosti, která je pro úspěšnou adaptaci velmi důležitá. [12][17]

2.1.4 Teorie klientelistické politiky

Nebyly to však jen „pull“ efekty přímo ze strany České republiky, které napomohly aktivnější ukrajinské migraci na území Česka. Jedním z důležitých faktorů byl a stále je

² Rok 1993 je v této práci převážně používán proto, že od tohoto roku se píše počátek samostatné České republiky

tzv. „klientský systém“. Jedná se o systém, kdy si migrant za určitý finanční obnos objedná u specializované personální agentury nebo rovnou u konkrétního zprostředkovatele všechny nutné věci k tomu, aby mohl formálně i prakticky pracovat na území ČR. Tímto způsobem se Ukrajincům migrace do ČR výrazně usnadnila, protože vše potřebné včetně ubytování a důležitých dokladů jim bylo a je nyní zařizováno většinou nějakou třetí osobou. [2][33]

Klientský systém by se dal rozdělit dle tří hlavních účastníků: Organizovaná mafie na Ukrajině – zprostředkovatel/klient³ – migrant. Prvním stupněm se pak rozumí vztah mezi migrantem a zprostředkovatelem bez přítomnosti mafie. Tento stupeň se totiž objevil na území ČR jako první. Ukrajinská mafie se přidala až později. Vznik prvního stupně se orientačně datuje do 90. let, kdy mnohým lidem s úmyslem volně podnikat došlo, že nový systém tržní ekonomiky si bude žádat levnou pracovní sílu. Zprvu to byli lidé „z davu“, kteří byli schopni větší organizace lidí pod sebou a komunikace s nimi. Dále pak díky větší profesionalizaci začaly vznikat první personální agentury, které dodnes zajišťují přísun levné pracovní síly v podobě stovek až tisíců Ukrajinců u těch nejúspěšnějších. Vznikl tak zajímavý speciální efekt, kdy „pull“ faktor sice částečně působí ze strany země cílové, ale v tomto případě převládá ze strany země zdrojové, což je jinak normálně charakteristické pro „push“ efekty. [2][33]

Dle teorie klientelistické politiky tomuto systému kolikrát napomáhají i různá lobby, které na území cílové země reprezentují většinou některé z průmyslových odvětví spadající do trhu práce, který nutně potřebuje levnou pracovní sílu. Zemí zdrojové tento fenomén může přinést velmi negativní efekt. Místní mafie v zemi zdrojové, která je hlavou klientského systému, tak profituje na tom, že v zemi zdrojové kvůli odlivu pracovní síly strádá i místní průmysl a ekonomika země. [2][33]

2.1.5 Ostatní „pull“ faktory

- Jazyk – ukrajinština stejně tak jako čeština patří do skupiny indoevropských jazyků. V této skupině patří oba jazyky do skupiny slovanských jazyků a až potom dále se se ukrajinština konkretizuje na jazyk východoslovanský a čeština západoslovanský. Základem obou jazyků je však praslovanština, a i přes delší historický vývoj obou jazyků je mezi nimi občasně viditelná podobnost. [23] Prakticky z toho vyplývá, že pro Ukrajince je bližší naučit se češtinu než třeba nějaký jiný germánský nebo románský jazyk. Ukrajinci se tak snáze začlení do české společnosti, a především jim to usnadňuje výkon zaměstnání, kde často musí hovořit česky.

³ Označení klient je zde velmi zavádějící, nejedná se totiž o migranta jakožto zákazníka, ale právě o zprostředkovatele, který je v roli „klienta“ vůči mafii

- Společenské a kulturní zázemí v České republice je dalším důvodem, proč je česká republika cílovou zemí ukrajinské migrace. V ČR se momentálně nachází 13 různých ukrajinských organizací s rozdílným zaměřením. Nachází se zde např. Ukrajinský byznys klub v ČR, Forum kultur nebo Ukrajinský národní dům. [40]

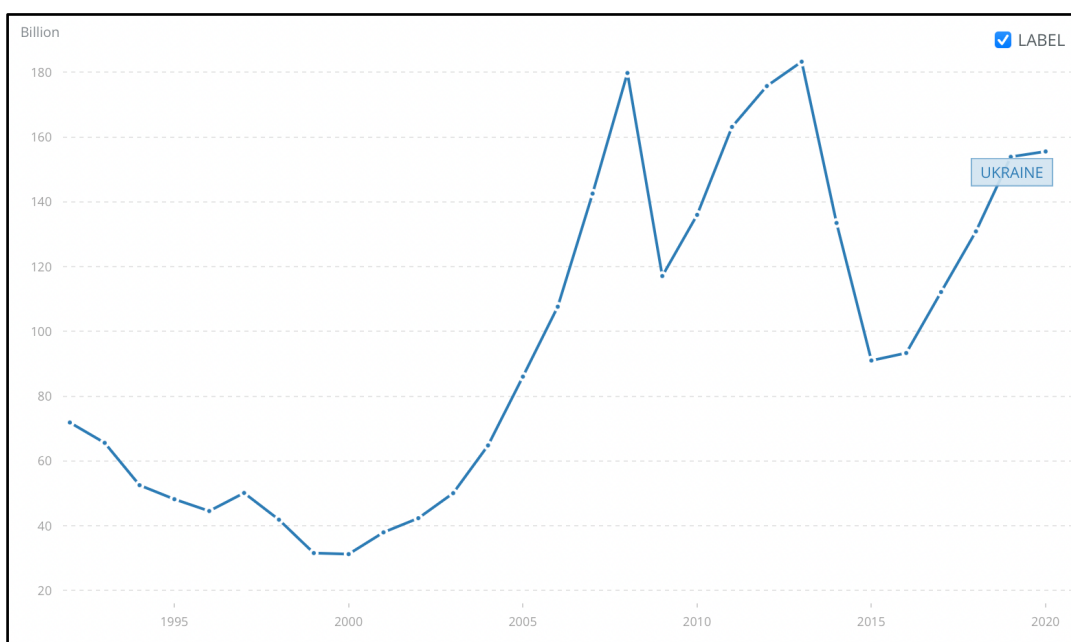
2.2 Ukrajina jako země zdrojová

Zdrojovou zemí se rozumí země, která slouží jako „zdroj“ migrace – migrantů a je tudíž zemí, ze které migrace probíhá. Zdrojovou zemí se může stát teoreticky každá země na světě, ze které probíhá migrace. Prakticky však tato země musí mít aspoň nějaký tzv. emigrační potenciál. Tento potenciál utváří spousta jevů, jež napomáhají tomu, že občané dané země se ve své zemi můžou z jakéhokoliv důvodu cítit ohroženi, nejsou sociálně zabezpečeni nebo mají mnoho dalších problémů spojených například s nenaplněním životních cílů, včetně zabezpečení rodiny a zajištěním dostatečného životního standartu. Konkrétně z těchto a mnoha důvodů pak v těchto zemích dochází k ekonomické emigraci do zemí cílových. V případě Ukrajiny by se dalo hovořit o jistě velkém emigračním potenciálu, který je současně tvořen výraznými „push“ faktory, jakými jsou třeba průběžný hospodářský vývoj země či nestabilní politická situace. [13]

2.2.1 Hospodářský vývoj

Roku 1991 dne 24. srpna vyšla Deklarace nezávislosti Ukrajiny, prvního prosince téhož roku byla schválena a od té doby se hovoří o samostatné Ukrajině. [11] Vyhlášení nezávislosti se obecně bere jako radostná událost a je vnímána jako pozitivní směrodatné datum, od kterého občané státu, kde byla nezávislost vyhlášena, očekávají nový posun jejich státu, ale i jejich osobních životů. Tento posun se samozřejmě očekává kladný a příjemný. Na Ukrajině se bohužel nic takového nestalo. Minimálně tedy v oblasti hospodářského vývoje, který se ocitl ve fázi ekonomické transformace. Na rozdíl od České republiky měla ekonomická transformace na Ukrajině dramatické následky a makroekonomické ukazatele Ukrajiny se začaly ocitat v těžce pro občany snesitelných číslech. [13]

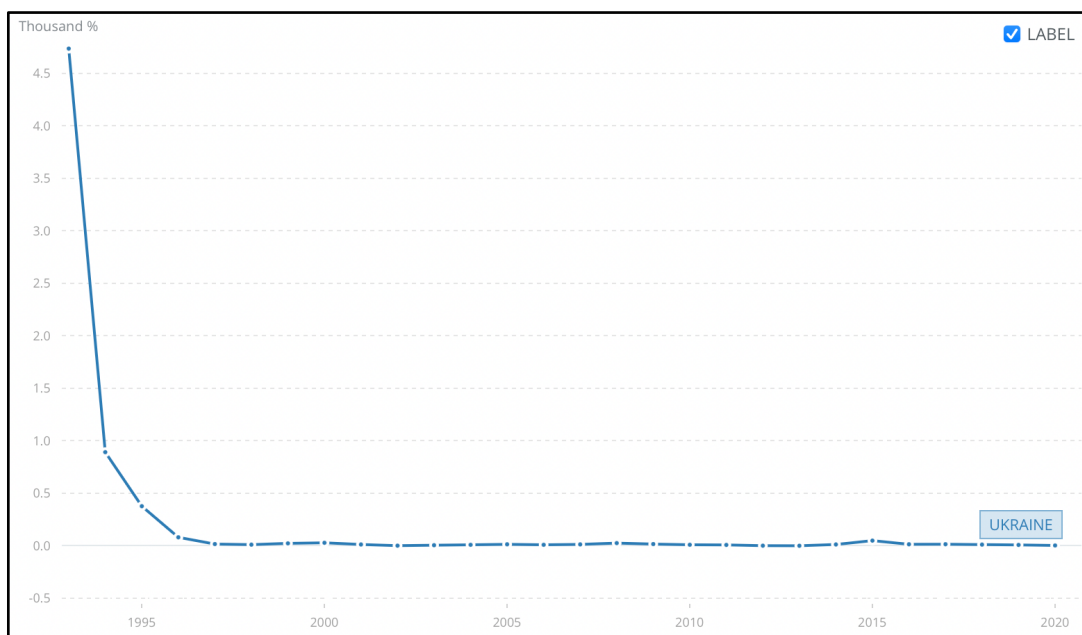
Graf č. 3 – Vývoj HDP Ukrajiny od roku 1992 do roku 2020 v amerických dolarech [42]

- **HDP** – Pokud se podíváme na nejzákladnější makroekonomický údaj, kterým je HDP, dozvíme se (viz graf č. 3), že oproti výchozímu stavu na začátku roku 1992 se HDP Ukrajiny během devadesátých let snížilo o 56 %. Tento rapidní pokles se podařilo zastavit až s nástupem nového tisíciletí, kdy už byla většina strukturálních změn dokonána. Následně čekal Ukrajinu poměrně výrazný nárůst, kdy se oproti výchozím 72 miliardám dolarů HDP zvýšilo na 180 miliard. Růst ovšem trval jen do roku 2008, kdy se kvůli ekonomické krizi propadlo HDP Ukrajiny o dalších takřka 35 %. Do roku 2013 se HDP opět zvýšilo, a i mírně překročilo hranici 183 miliard amerických dolarů. Během následujících dvou let pokleslo HDP Ukrajiny o 51 % na úroveň 91 miliard dolarů. V roce 2020 činilo HDP Ukrajiny 155 miliard amerických dolarů. [42]

Z těchto čísel lze usuzovat, že výkonnost ukrajinského hospodářství je výrazně kolísavá a těžce předvídatelná. Abychom si udělali reálný přehled o stavu hospodářství na Ukrajině, tak si uděláme jednoduché porovnání s Českou republikou. Ukrajina měla v roce 2020 naměřené HDP o výšce 155 miliard amerických dolarů, oproti tomu Česká republika měla v roce 2020 HDP o výšce 243 miliard amerických dolarů. K tomu se musí připočíst fakt, že Ukrajina má přibližně čtyřnásobně větší populaci. Z toho nám vychází, že HDP na osobu, které v roce 2020 činilo v České republice okolo 22 700 amerických dolarů, je oproti tomu na Ukrajině výrazně nižší a dosahuje 3 700 dolarů. Nyní si jen můžeme domyslet, jak je na tom asi má průměrný Čech oproti průměrnému Ukrajinci čistě z makroekonomického hlediska. Zároveň asi není překvapivým faktem, že Ukrajina je jedna z nejchudších zemí Evropy. [42][44][45]

Graf č. 4 – Vývoj inflace Ukrajiny od roku 1993 do roku 2020 [46]

- **Inflace** – Stejně tak jako bylo v hospodářském vývoji Ukrajiny výrazně ovlivněno HDP, tak ovlivněna byla i inflace (viz graf č. 4). V roce 1993 se inflace na Ukrajině pohybovala okolo 4700 %, postihla ji tedy hyperinflace a jednalo se tak dokonce o zemi s nejvyšším procentem inflace v tomto roce. Hyperinflace byla zapříčiněna mnoha faktory, např. snížením objemu výroby (14 %) a její výkonnosti, špatnou strukturou a tím pádem i omezeným exportem. Hyperinflaci se však díky úspěšné měnové politice Ukrajiny podařilo zastavit a během následujícího roku dokonce snížit na úroveň 891 % a s přijetím nové měny v roce 1996, Ukrajinské hřivny [16], se do roku 2000 podařilo inflaci stabilizovat a držet v rozmezí desítek procent, což je i tak znatelné. Výraznější výkyv nastal v roce 2008, kdy se inflace vyšplhala k 48 %. Nicméně tato hladina taktéž dále nerostla, a naopak se snižovala zpět k 10 až 13 %. V roce 2020 se Ukrajině podařilo dosáhnout inflace 2,7 %, čímž se přiblížila do rozmezí 2 až 3 procent meziroční inflace, kterou se snaží udržovat i Česká republika. [19][43][46]

2.2.2 Nestabilní politická situace

Stejně tak jako hraje roli stav hospodářství v zdrojové zemi, tak stejně důležitou roli hraje i situace politická, která je s tou hospodářskou velmi provázána a navzájem na sebe působí. Pro Ukrajinu se obě tyto situace nevyvíjely a stále nevyvíjejí dobře už od doby vyhlášení nezávislosti, po kterém se na Ukrajině naplno projevíly politické rozkoly, které rozdělují Ukrajinu jak politicky, tak i společensky. V případě rozkolu, kdy si Ukrajinci nejsou schopni určit své geopolitické směřování a přebíhají od jednoho nápadu ke druhému, vzniká v celé zemi politický chaos, který je zároveň podhoubím pro vznik nelegálních aktivit, jež napomáhají k devastaci státu.

Hlavním konfliktem, který se s Ukrajinou pojí už od devadesátých let, je bezesporu její geopolitická orientace. Tato otázka je zárodkem problémů Ukrajiny už několik desetiletí. Ztráta Ukrajiny po rozpadu SSSR byla pro Rusko citelnou ztrátou. Nejenže Rusko ztratilo strategický přístup k Černému moři, ale i celková ukrajinsko-ruská provázanost v rámci hospodářství i kultury, která obě země delší dobu v historii spojovala, byla ohrožena a spousta lidí si ani nedokázala představit, že by měla skončit. Důkazem toho je angažovanost Ukrajiny a Ruska při zakládání organizace Společenství nezávislých států, které mělo hospodářsky propojovat země bývalého Sovětského svazu. Už zde však tehdy nastal onen rozkol, protože Ukrajina sice stála při zrodu této organizace, avšak členskou smlouvu nikdy neratifikovala a zůstala v roli pozorovatele. Jednoduše řečeno vycouvala. Zároveň s tímto nedokončeným připojením k zemím bývalého SSSR se začalo mluvit o připojení Ukrajiny k EU a NATO, se kterou spolupracuje skrze program pod názvem Partnerství pro mír. Tato nerozhodná angažovanost v té či oné geopolitické organizaci značně komplikuje pohled na Ukrajinu ze strany ostatních států. Ukrajina nezaujímá tedy jednoznačný politický směr a tím pádem přichází částečně o možnost uzavírání smysluplných aliancí, které by potenciálně mohly napomoci stabilizaci situace na Ukrajině. Tento problém ukrajinské nerozhodnosti je bohužel pro Ukrajinu umocněn tím, že se dotýká nejen politických struktur, ale i celého národa a ekonomiky. [34]

Ukrajina by se dala rozdělit na dvě části. Na západní a východní. Západní část díky svému historickému vývoji a napojení historických území Haliče a Bukoviny k Rakousko-Uhersku, následně Podkarpatské Rusi k Československu, se přiklání spíše k „proevropskému“ směru. Na straně druhé je tu část východní, jež spadá historicky pod Ruskou sféru vlivu. Jsou zde početné ruské menšiny, zvláště v Doněcké a Luhanské oblasti, a i poloostrov Krym slouží pro mnoho Rusů jako letní letoviště. Toto rozdělení se promítá především ve volbách a dle toho se pak mění aktuální zahraniční orientace Ukrajiny. [34]

Silnou roli na Ukrajině hraje prezident. Díky jeho pravomocem je důležitým hráčem ukrajinské politiky a Ukrajina je proto brána za poloprezidentskou republiku, kdy se reprezentativní funkce i většina rozhodnutí točí okolo prezidenta. Při tom se nicméně musí počítat s vládou a jednokomorovým parlamentem. Výsledky voleb vypadají různě a největší pozornost je převážně věnována volbám prezidentským. Prezidentské volby

jsou legitimním způsobem, jak se na Ukrajině dostat k moci. K té se chce většinou dostat množství již tak vlivných mužů a žen na Ukrajině, kteří si ke svému místu mezi vlivnými dopomohli skrze oligarchii. [34]

Jako příklad si můžeme uvést proruského prezidenta Viktora Janukovyče, který se za podpory podnikatelů z Doněcké a Luhanské chopil moci v letech 2010-2014. Za jeho vlády byli někteří z těchto podnikatelů-oligarchů a jejich přátel v politických kruzích dosazeni na různé posty ve vládě a na důležitých ministerstvech. V roce 2013 pak byla Ukrajina vyhlášena jako nejzkorumpovanější země v Evropě⁴. To byl jeden z vážných důvodů, proč došlo k masovým protestům na Ukrajině, při nichž přišly o život desítky lidí. Protesty se uskutečňovaly po celé zemi a tento časový úsek je nazýván jako Euromajdan. Janukovyč musel být v roce 2014 sesazen a za pomoci Vladimira Putina získal exil v Rusku. [1] Na konci Janukovyčovi éry nastal počátek dalekosáhlejší Ukrajinské krize, jejíž součástí byl začátek Krymské krize. Během té došlo k anexi Krymu ze strany Ruské federace v roce 2014. Stalo se tak na základě prohlášení Ruské federace, že ruská menšina na východě země a na Krymu je v důsledku nacionalistických povstání v rámci Euromajdanu v ohrožení. Později následkem toho vznikly dva samostatné státní útvary – Doněcká a Luhanská lidová republika a vyostřily se ozbrojené střety v okolí regionu Donbasu, který je centrem těžkého průmyslu výhodní části země. Ozbrojené konflikty v této oblasti měly za důsledek propad ekonomiky a navýšení inflace na takřka 50 %. [34]

Dalším prezidentem, po skončení prozatímní vlády, se stal Petro Porošenko, jeden z vůdců Euromajdanu a ostrý kritik proruských povstalců na východě země. I s tímto prezidentem nicméně vyvstaly nové problémy, když se zjistilo, že se vlastně jedná o oligarchu několikrát nařčeného z korupce, který místo prosazování zájmů své země akorát tak zvyšoval hodnotu svých aktiv. [36] Nespokojenost s Porošenkem vedla v roce 2019 ke zvolení televizního herce Volodomyra Zelenského na post prezidenta Ukrajiny. [34]

Politická situace na Ukrajině se doopravdy dá označit za nestabilní. Oligarchie a mafie zde mají silné postavení a ukrajinskou politikou zmítají časté problémy s korupcí. Z Ukrajiny se tak stává země výrazně rozdělená a oslabená vnitřními vlivy. V takovéto zemi je velmi malá šance funkčního hospodářství. Pro zahraniční investory je Ukrajina velmi riziková a možností, jak vybudovat nové výkonnější hospodářství a podpořit ukrajinskou ekonomiku je velmi málo. Tyto faktory se odrážejí na občanech Ukrajiny, ze kterých si spousta Ukrajinců uvědomuje, že se musí uchýlit k ekonomické migraci, aby dosáhli aspoň nějakého důstojného životní standartu, který jim jejich národní hospodářská a politická situace rozhodně nezaručí.

⁴ Dle žebříčku Transparency International za rok 2013 [37]

2.3 Závěrem k migračním teoriím

Migrační teorie jsou dobrým nástrojem, jak se pokusit popsat příčiny migrace v různých případech. Kvůli tomu, jak je migrace celkově komplexním problémem, není možné jednotlivé migrační teorie či metody používat jako univerzální vysvětlení pro různé migrační příčiny. Mělo by být tedy aspoň zřetelné, v jakých případech jednotlivé metody, co vysvětlují a stejně tak se najdou případy, kdy pouze jedna verze teorie nestačí a průběžně se tak musí více rozpracovávat a částečně i měnit do jiné podoby. Stejně tak se dá pro některé účely kombinovat i více teorií dohromady.

Problematikou, která migrační teorie provází je jejich zaměření. Kolikrát se totiž jedná o metody postavené na ekonomickém základě. V těchto případech se potom těžce dají dělat konkrétní výpočty, jestliže nejsou známy přesná data o jednotlivých účastnících migračního procesu. O to těžší je to v případech mikroekonomických, kdy se jedná o data jednotlivců, kterých můžou být sta tisíce až miliony. Do doby, než tyto metody budou podloženy relevantními daty, tak se bude jednat pouze o nepodložené teorie, o kterých se bude moci pouze polemizovat a nebudou moci být spolehlivě aplikovány. Při tom se v těchto teoriích skrývá možná dosud nespecifikovaný potenciál, který by se mohl díky dostatečnému datovému základu rozvinout v další konkrétní výzkumy migrace, ze kterých by časem mohly vzejít smysluplné a na národní úrovni použitelné výsledky.

II. Formální podmínky k pobytu na území ČR

3 Typy pobytů

Proto aby mohl migrant na území cílové země legálně pobývat a pracovat, je zapotřebí aby splnil všechny formální náležitosti k tomu určené. Pro migranta je zároveň velmi důležité, jak se s tímhle povinným úkolem vyrovná a jak si svůj pobyt v zemi cílové zařídí. Mezi statistikou dokládající průběžná čísla cizinců na území České republiky se mnohdy rozlišuje mezi druhem pobytu a jeho délkou. Pro občany třetí země platí speciální pravidla pro vstup přes hranice a pro pobyt v ČR je toho zapotřebí zařídit mnohem více, než kdyby cizinci nepřicházeli ze třetí země a byli by členem EU a Schengenského prostoru. Tato kapitola je informativně zaměřena na právní kroky, které musí každý cizinec žádající o pobyt ze zemí, které jsou mimo EU a Schengenský prostor učinit, pokud chce v ČR legálně pobývat a tím pádem i pracovat. [15]

3.1 Krátkodobý pobyt

Krátkodobým pobytem se rozumí pobyt, který má délku maximálně 90 dnů a platí v tzv. 180denním období. Cizinci si v tomto případě potřebují opatřit krátkodobé vízum, poněvadž některé ze zemí třetího světa, př. Ukrajina, nejsou mezi zeměmi společné vízové politiky. Vízum by mělo obsahovat územní platnost, jestli platí pouze pro vybraný členský stát/státy nebo celý Schengenský prostor, dále by mělo obsahovat určenou délku

platnosti, tím pádem délku povoleného pobytu a taktéž musí obsahovat počet povolených vstupů. [20][30]

Získání víza je sám o sobě náročný a dlouho trvající proces. O vízum se žádá vždy na velvyslanectví nebo konzulátu státu, který žadatel plánuje navštívit. Zároveň musí být podána žádost o vydání víza, která je podávána nejdříve 3 měsíce před plánovanou cestou a její vyřízení trvá okolo 10-15 dnů. Při podávání žádosti se také hledí na účel cesty a na daný zastupitelský úřad se žadatel musí dostavit osobně. Je totiž nutné doložit další dokumenty, kterými jsou: vyplněný formulář, platný pas, účtenka ohledně zaplacení poplatku za zdravotní pojištění, fotografie a je nutné pořídit otisky prstů dané osoby. Dále je nutné doložit doklady dokazující účel cesty, zaplacení za formulář, záměr opustit ČR, finanční prostředky a ubytování. [20][30]

Na Ukrajinu se například, však vztahuje výjimka, že pro krátkodobý pobyt nemusí mít občané Ukrajiny víza, disponují-li biometrickým pasem a jejich cesta není za účelem výdělečné činnosti, což je při legální žádosti o pobyt důležitý aspekt.[20][28][30]

3.2 Dlouhodobé vízum a dlouhodobý pobyt

O dlouhodobé vízum žadatel žádá, pokud se plánuje zdržet v cílové zemi v rozmezí 90 dnů až 6 měsíců. Počet a druh dokládání dokladů je velmi obdobný jako u krátkodobého víza, rozdíl je třeba v tom, že místo jedné fotografie musí žadatel doložit dvě. Avšak může se stát, že žadatel bude muset dodatečně doložit lékařskou zprávu a trestní rejstřík. [20][29]

Dlouhodobý pobyt je na rozdíl od dlouhodobého víza platný pro dobu delší, než je 6 měsíců. O dlouhodobý pobyt se musí podat speciální žádost, ve které se velmi dbá na účel pobytu. Účelů je vymezeno 5 a jsou jimi: zaměstnání, podnikání, studium, rodinné sloučení a vědecký výzkum. Pro vyhotovení žádosti taky platí 3 základní podmínky:

- 1) Účel pobytu je stejný jako při příjezdu (i zde platí výjimky)
- 2) Žadatel v ČR hodlá pobývat déle než 6 měsíců
- 3) Žadatel disponuje vízem platným nad 90 dnů (dlouhodobým)

Speciální žádost pro dlouhodobý pobyt se dále dá nahradit tzv. „zaměstnaneckou kartou“ a „modrou kartou.“ Zaměstnanecká karta svým způsobem nahrazuje dlouhodobé vízum a slouží k tomu, že zaměstnanci na určité pozici (na kterou byla karta napsána) může v dané zemi zůstat jako při dlouhodobém pobytu. Podobně tomu je i u modré karty, akorát zde se hledí více na dosažené vzdělání – kvalifikace a následně vhodné profesí. [20][29]

3.3 Trvalý pobyt

Žádost ohledně trvalého pobytu v ČR se osobně dokládá na Ministerstvu vnitra a dokládá se k ní opět podobný počet dokladů. Tentokrát ale se musí přidat výpis z trestního

rejstříku a speciálně i potvrzení o složené zkoušce z českého jazyka. Pro podání žádosti platí 3 zásadní podmínky:

- 1) Pobýval na území ČR 5 let v kuse
- 2) Žadatel doloží doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu na území
- 3) Po dobu 5 let byl a je trestně bezúhonný [20][31]

3.4 Udělení státního občanství České republiky

Nejvyšším možným stupněm pro cizince při snaze začlenit se do celkového systému cílové země je stát se jejím občanem. Možností, jak získat státní občanství české republiky, je vícero. V této podkapitole je konkrétně kladen důraz na získání státního občanství v případě cizinců za „normálních okolností“ tedy bez výjimek. [27]

Pro udělení státního občanství platí dvě základní pravidla. Cizinec je integrován do české společnosti v několika společenských oblastech a zároveň nijak neohrožuje bezpečnost, demokratické principy a svrchovanost státu. Dále pak musí splňovat 8 základních podmínek pro udělení žádosti. [27]

- 1) *„Žadatel má na území ČR trvalý pobyt⁵“*
- 2) *Žadatel se na území ČR skutečně zdržuje*
- 3) *Trestní bezúhonnost*
- 4) *Znalost českého jazyka*
- 5) *Znalost českých reálií*
- 6) *Povinnosti vyplývající z právních předpisů*
- 7) *Prokázání výše a zdroje příjmů*
- 8) *Nezatěžování systému státní sociální podpory nebo systému podpory v hmotné nouzi“* [27]

Pokud všechny tyto podmínky imigrant splní, může se stát občanem české republiky. Udělení státního občanství nebo aspoň udělení trvalého pobytu je pro imigranta velmi významné v mnoha ohledech. Doc. RNDr. Dušan Drbohlav, Ph.D. se v publikaci *Ukrajinská pracovní migrace v Česku* vyjádřil k typu pobytu u Ukrajinců následovně: „*Třetí determinantou (ne)úspěšnosti využití vzdělanostního a kvalifikačního potenciálu migranta se zdá být typ pobytu: Ukrajinci s trvalým pobytem mají stejný přístup na trh práce jako domácí populace, a tudíž jejich šance na dostatečné uplatnění se zvyšují. Tento trend naznačuje, že čím více je jedinec integrován/asimilován hostitelské společností, tím je na trhu práce úspěšnější“*. [13]

⁵ Pokud je občanem třetí země, musí mít cizinec za sebou nepřetržitý trvalý pobyt po dobu 5 let na území ČR

III. Migrant na trhu práce

Další část této práce je zaměřena na působení migrantů na trhu práce. Trh práce je totiž důležitým faktorem v kontextu ekonomické migrace do země cílové. Je to právě ono žádané prostředí, do kterého migrant ekonomicky migruje a nabízí v něm svou práci, přičemž doufá, že v něm nalezne pro něj vhodné zaměstnání a tím si navýší svoji životní úroveň. Pojednává se zde podrobněji o tématech, týkajících se fungování trhu práce a věcí, které s ním souvisejí, třeba ekonomické aktivity, které cizince na trhu práce kategorizuje a z toho odvíjející se lidský kapitál, který ekonomicky popisuje osobu nabízející svou práci na trhu práce jako takovou.

4 Funkčnost trhu práce

Fungující tržní prostředí tvoří většinou dvě strany. Strana poptávky a strana nabídky. Za stranu poptávky působí na trhu práce firmy – právnické osoby či stát (v této práci se na základě ekonomické aktivity cizinců pracuje s verzí, kdy poptávku určují firmy) a poptávají se po pracovní síle. Pracovní sílu nabízí člověk, který se bere jako její nositel a díky své práci se snaží uspokojit své životní potřeby. V případě firem se jedná o snahu nabrat pracovní sílu, která by v optimální situaci vedla k plynulému chodu firmy, maximalizaci zisku a kvalitně odvedené práci. Vzájemným působením těchto dvou stran vzniká trh, jehož hlavním směňovaným zbožím je práce. V případě, že strana poptávky přistoupí a souhlasí s nabízenou prací, vznikne tak pracovněprávní vztah, kde zaměstnanec pracuje pro svého zaměstnavatele. [41]

Jako typický znak trhu práce se uvádí jeho asymetričnost, která je způsobena tím, že strana nabídky má podstatně omezené možnosti v tom, kde by mohla být práce člověka nabízena. Člověk totiž vstupuje na trh práce v situaci, když za stranu poptávky firmy jasně dávají najevo, o kterou práci – profesi mají zájem. Osoba nabízející svou práci si tedy nemůže jen tak sama od sebe vymyslet, kde, pro koho a co by chtěla dělat, ale většinou se poptávce přizpůsobí tak, aby její životní potřeby byly naplněny a zároveň byla způsobilá k tomu, onu práci vykonávat. Výjimkou v tomto systému by se mohly zdát osoby samostatně výdělečně činné, avšak i tyto osoby začnou časem pohledávat pracovní sílu pro navýšení své efektivity a přiřadí se mezi další právnické osoby na straně poptávky. V opačném případě nabízejí svojí práci lidem (zákazníkům), kteří jsou za ni ochotni zaplatit a nalézají se tím tak na straně nabídky. Na trhu práce je tudíž poměrně jasně patrné, že poptávka je výrazně více určujícím faktorem nežli nabídka. [41]

Dalším typickým rysem trhu práce je jeho poměrně celková stabilita. Z obecného hlediska se totiž nabídka zřídka kdy razantně mění, a když už, tak jen při velmi abnormálních jevech. Jako jeden z nich si může uvést i pandemii. Za předpokladu, že žádná pandemie, válka ani nic obdobného nenastává, tak se strana nabídky zdá v krátkém časovém horizontu až konstantní. Je to dáno tím, že člověk, případně domácnosti, nemůže nijak své životně důležité potřeby oddálit nebo je dokonce zrušit. Tento fakt se následně

spojuje s aktuální demografickou situací, která se taky ze dne na den nemění. Z toho vyplývá, že strana poptávky se nemusí normálně bát o to, že by došlo k razantnímu snížení nabídky a firmy by tak neměly kde brát pracovní sílu, protože člověk se vždy bude starat o to, aby došlo k naplnění jeho životních potřeb, a to i v případě, že by musel vzít práci, o kterou nemusí mít až tak velký zájem. Opačným případem je situace, když nabídka přesahuje poptávku firem po práci. V té chvíli se v makroekonomickém měřítku jedná o stav nezaměstnanosti. [41]

Pokud však dochází k situaci, kdy dochází k úbytku pracovní síly, jedná se mnohdy o problémy déle trvající. Může se tak stát při situaci, kdy dojde například k radikálním změnám v struktuře jednotlivých hospodářských sektorů nebo dojde k nějaké menší technologické revoluci. Vývoj technologií, se dlouhodobě podílí na trendech, které ovlivňují stranu poptávky. S vývojem technologií ale i ostatních dlouhodobých trendů se dá narazit na hlavní problém a tím je potřebná kvalifikace lidí. Na trhu práce totiž může nastat situace, kdy začnou chybět kvalifikovaní lidé, ať už se jedná o práci, která v důsledku celosvětového vývoje nově vznikla nebo práci, která na úkor vzniku nových úrovní kvalifikace pro nové práce, přišla o své potenciální kvalifikované lidi. Tento princip se tak dá označit za jakousi dvojsečnou zbraň, když se včas nezačne řešit a trh práce se mu nezačne pomalu přizpůsobovat. Trh práce je tudíž proměnlivým trhem, avšak z krátkodobého hlediska stabilně a pomalu proměnlivým, jehož vývoj lze v některých směrech i předvídat. Z tohoto závěru je ve výsledku důležité si uvědomit, že pro plynulé fungování trhu práce je potřeba určité přizpůsobivosti ze strany nabídky i poptávky. [41]

5 Lidský kapitál

Jako zdánlivě filozofická otázka se zdá být úvaha nad tím, jakou má vlastně člověk, jakožto nositel práce sám o sobě hodnotu a jakou má potom tímto člověkem hodnotu vykonaná práce. V ekonomickém měřítku dokonce existují reálné výpočty, které se určitými vzorci snaží obsáhnout tuto lidskou hodnotu na trhu práce. Této hodnotě se říká lidský kapitál.

Základní myšlenkou vedoucí k tvorbě výpočtu lidského kapitálu byla otázka, jestli lze efektivně investovat do pracovní síly neboli jestli se vyplatí investice do vzdělání a dalšího rozvíjení pracovních schopností současných ale i potenciálních budoucích zaměstnanců. Soudobého trhu práce se tato myšlenka týká ještě víc, jelikož díky rychlému vývoji technologického pokroku vzniká potřeba zvýšení požadavků na pracovní sílu, její schopnosti, dovednosti a kvalifikaci. [41]

Lidský kapitál se bere jako vlastnictví daného člověka, který se ho snaží nabídnout na trhu práce, za což dostane odpovídající mzdu. Udělená mzda by se následně měla odvíjet od ekonomického přínosu, který tím člověk firmě získá. Ovšemže není tomu tak vždy. O svém lidském kapitálu už z jeho podstaty rozhoduje konkrétní osoba sama. Člověk totiž sám rozhoduje o tom, jestli chce žít zdravě, chce se vzdělávat a učit se novým věcem, od kterých se odvíjí následný přínos firmě, ve které působí či by působit chtěl. [41]

Z pohledu firem se lidský kapitál dělí na dvě části. Existuje rozdělení na lidský kapitál všeobecný a specifický, jenž se vyznačuje jeho účelem. Všeobecný lidský kapitál je charakteristický tím, že jím disponuje podstatně větší část zaměstnanců ve více firmách, jako příklad si můžeme uvést schopnost pracovat s programem Word. Touto schopností disponuje mnoho zaměstnanců, a proto investice do všeobecného lidského kapitálu není pro firmy až tak důležitá. Paradoxně investice do všeobecného lidského kapitálu by zvýšila cenu nabídky na trhu práce, protože lidé by toho měli víc co nabídnout více firmám. Naopak je na tom investice do lidského kapitálu specifického. Příkladem může být schopnost zaměstnance pracovat s nějakým specifickým firemním programem, který se v jiných firmách nenajde. Investice do něj by totiž firmě přinesla zvýšení produktivity zaměstnance právě v té jedné konkrétní firmě a po odchodu zaměstnance by nedošlo k posílení konkurence. [41]

Mnoho firem si tedy moc dobře uvědomuje, jakou mají jejich současní zaměstnanci hodnotu lidského kapitálu a do budoucna se zajímají na trhu práce o ty, kteří by přinesli v budoucnu firmě největší hospodářský užitek. Firmy si to mohou teoreticky spočítat a ověřit za pomoci následujících vzorců.

$$HC = W_{HC} + TC_{HC}$$

Dle vzorce se hodnota lidského kapitálu (Human Capital = HC) rovná součtu celoživotní mzdy (Wage = mzda) a celoživotních nákladů, které napomohly k rozvoji pracovní síly (TC) ať už se jedná o vzdělávání nebo pojištění. [41]

Zajímavé na tomto vzorci je, že jeho výsledkem je číslo, které se odvíjí od toho, jestli se se počítá lidský kapitál ze strany zaměstnavatele nebo zaměstnance. Například ze strany zaměstnavatele totiž vychází mzda jako náklad na pracovní sílu a aspoň ta část, která byla vyplácena současným zaměstnavatelem by měla být v záporné hodnotě. Stejně tak jako náklady potřebné k rozvoji pracovní síly mohou být buď v kladné nebo záporné hodnotě. Záleží na tom, jestli vůbec a případně do jaké míry platil tyto náklady zaměstnavatel nebo si je sám zaopatřoval zaměstnanec. Tento vzorec je tedy velmi flexibilní v tom, z jakého úhlu pohledu a v jaké konkrétní situaci se k němu přistupuje. Z toho nám vychází, že vzorec výše slouží spíše k teoretické demonstraci toho, z čeho se obecně hodnota lidského kapitálu odvíjí.

Další existující vzorec se zabývá termínem efektivity lidského kapitálu (E_{HC}).

$$E_{HC} = Y_{HK}/HC$$

V tomto vzorci se počítá už s výsledkem vzorce předešlého – HC, ale je doplněn o nový prvek a tím je celoživotní produkt lidského kapitálu (Y_{HK}). Pokud platí, že Y_{HK} má větší hodnotu než HC, tak tento lidský kapitál nabývá efektivity a čím se mezi těmito veličinami rozdíl zvětšuje, tím se zvětšuje i jeho efektivita. [41]

Uvedeme si názorný smyšlený příklad. Pokud by například pan Novák měl vypočtenou hodnotu HC na úrovni 100 000 dolarů a jeho celoživotní produkt by se též rovnal hodnotě 100 000 dolarů, tak by nám po vzájemném vydělení vyšlo číslo 1. Když číslo 1 doplníme o násobek čísla 100, abychom dostali efektivitu v procentech, výsledkem bude, že efektivita pana Nováka je 100 %. Na základě toho lze říct, že pan Novák „pracuje tak jak má“, jelikož efektivita jeho práce přesně odpovídá úrovni jeho lidského kapitálu. V případě, že by celoživotní produkt pana Nováka čítal 200 000 dolarů a jeho HC 100 000 dolarů, tak by pan Novák odváděl svoji práci s efektivitou 200 % a firmě by se teoreticky jeho přítomnost dvojnásobně vyplatila. V opačném případě, když by se hodnoty čitatele a jmenovatele prohodily, pan Novák by odváděl svoji práci s 50 % efektivitou a zaměstnavatel by určitě mohl zvážit, jestli se vyplatí i nadále zaměstnávat pana Nováka, či ho nezkusit více namotivovat. V tomto ohledu by však měl být zaměstnavatel opatrný, jelikož kdyby se pokusil zvýšit motivaci pana Nováka pomocí zvýšení mzdy, tak by tak akorát došlo k navýšení hodnoty jeho lidského kapitálu a efektivita pana Nováka by se tím paradoxně ještě víc snížila.

Problémem výpočtu lidského kapitálu je jistě zisk dat. Jen málokdo totiž dokáže s určitou přesností spočítat, kolik ho celkem stálo jeho celoživotní navyšování hodnoty lidského kapitálu, kolik za celý život vydělal a jaký objem celkového produktu za jeho pracovního života vznikl. Výpočty lidského kapitálu tudíž zůstávají spíše teorií nežli praxí.

6 Ekonomická aktivita, kvalifikace a překvalifikovanost

Z výpočtů lidského kapitálu vyplývá, že vzdělání, kvalifikace a jiné získané zkušenosti a schopnosti velmi ovlivňují výchozí pozici na trhu práce. Zkušenosti a schopnosti, které jsou prakticky využitelné v zaměstnání, většinou získáme až během doby ekonomické aktivity, tedy v době počítané prakticky od patnáctého roku života, kdy už člověk v ČR může legálně začít pracovat a představuje tedy jistým způsobem pracovní sílu. Vzdělání a klasifikace jsou však faktory, které začínají ovlivňovat hodnotu lidského kapitálu již před začátkem ekonomicky aktivního života a které ho následně dalších několik let podstatně ovlivňují.

V případě imigrantů se jedná o faktory, které ovlivňují výchozí pozici na trhu práce ještě mnohem více než v případě domácí populace. U imigrantů se totiž do lidského kapitálu započítávají různé druhy takzvaně měkkých dovedností př. podnikavost nebo znalost cizího jazyka. Právě jazyková úroveň tvoří pro mnoho imigrantů těžce překonatelnou bariéru, jejíž nepřekonání se velmi projevuje při zohledňování práce schopnosti imigranta a jeho pozici na trhu práce. Mimo faktor měkkých dovedností se dále hledí na kvalifikaci imigranta. V situaci, kdy se nepřihlíží k získaným dovednostem a zkušenostem, tak se většinou přihlíží k tzv. kvalifikaci institucionalizované. [24]

Tímto pojmem se označuje druh kvalifikace, dle kterého se obecně posuzuje to, do jakého pracovního odvětví většina lidí na trhu práce zamíří. Tento druh kvalifikace se pojí s institucemi, které poskytují různé diplomy a certifikáty, jež určitým způsobem

reprezentují, co člověk vystudoval neboli v čem získal konkrétní kvalifikaci a tím pádem i pro jaký druh práce nebo pracovního oboru je kvalifikován. Korelace trhu práce a systému kvalifikace však není zdaleka stoprocentní. Na trhu práce vzniká spousta situací, kdy člověk nevykonává práci, pro kterou je dostatečně kvalifikován nebo mu kvalifikace kompletně chybí a častokrát si nemůže nalézt ani dostatečně vhodnou práci, díky níž by se mohl postarat o své životní standardy. V opačném případě se jedná o problém překvalifikovanosti. [24]

Překvalifikovanost je problém, který je charakteristický tím, že se jedná o nesoulad mezi vykonávanou prací a dosaženou kvalifikací, přičemž daný jedinec má kvalifikaci na výrazně vyšší úrovni, než jaká je potřeba k výkonu práce, kterou momentálně zastává. Pracuje-li například člověk s dokončeným vysokoškolským vzděláním jako obsluha u kasy v některém podniku označovaném jako podnik s rychlým oběrstvením nebo třeba ve skladu jako skladník, jedná se o jasný příklad překvalifikovanosti. Dalším charakteristickým rysem překvalifikovanosti je, že se vyskytuje častěji u imigrantů než u domácí populace. S charakteristickým rysem se pojí i specifické činitele, díky nimž se tento problém jen dále prohlubuje. [24]

Jedním z těchto činitelů je už zmíněná jazyková bariéra, kvůli které mnoho imigrantů končí v profesích, které nevyžadují příliš velkou a složitou formu komunikace s okolím nebo končí v profesi, kterou zastávají ostatní imigranti ze stejné etnické skupiny, se kterou se dotyčný imigrant dokáže dorozumět. Jako další si můžeme uvést právní statut imigranta a na to napojený typ pobytu. Je zřejmé, že pokud imigrant má v zemi cílové trvalý pobyt, tak jeho manévrovací prostor na trhu práce je značně širší, než kdyby měl třeba jen pobyt krátkodobý. Zaměstnavatel totiž bude očekávat, že člověk nabízející mu svoji práci, bude počítat s tím, že bude zaměstnán na delší dobu a zaměstnavatel tak nebude zanedlouho opět řešit nedostatek pracovní síly či snad dokonce problémy spojené s vyřizováním „zaměstnanecké“ nebo „modré“ karty. Nezanedbatelným činitelem poruchy překvalifikovanosti je též sociální zázemí v zemi cílové, jehož absence se může velmi projevit na psychickém zdraví imigranta. Je totiž velmi pravděpodobné, že člověk, jehož se překvalifikovanost bezprostředně týká, tak bude trpět možnými sklony k narušení jeho psychického zdraví, ať už se jedná o důvody čistě ekonomické a praktické nebo i důvody týkající se nenaplnění životních cílů a očekávání. [24]

6.1 Klasifikace zaměstnání a ekonomické aktivity v ČR

V České republice se vedou statistiky, které poskytují důležité informace týkající se ekonomicky aktivních obyvatel. Z těchto statistik lze též vyčíst, jaký podíl na českém trhu práce tvoří imigranti, případně tedy celkově cizinci, a v jakých zaměstnáních se nejčastěji vyskytují. Za pomoci těchto statistik se nám nabízí ucelený pohled na členitost trhu práce, ze kterého se dají odvodit trendy, které se k ekonomické aktivitě cizinců vztahují. Pro účely vedení statistiky v ČR vytvořil Český statistický úřad klasifikaci, dle které jde oobyvatele ČR rozdělit dle zaměstnání (CZ-ISCO) a ekonomické aktivity (CZ-NACE).

6.1.1 CZ-NACE

Klasifikace CZ-NACE se věnuje rozdělení ekonomické aktivity obyvatel ČR. V této klasifikaci jsou zahrnuta všechna odvětví, ve kterých je vykonávána nějaká ekonomická činnost. Tím se myslí takový druh činnosti, která vede k výrobě určitého výrobku nebo služby za použití pracovní síly a s tím spojenými výrobními postupy. Pro ekonomickou činnost je tedy charakteristické, když je na jejím začátku nějaký vstup, na konci výstup a mezi vstupem a výstupem dochází k uplatnění potřebných výrobních postupů. [8]

NACE samo o sobě je statistická klasifikace vydávána Evropskou unií, tudíž slouží i v rámci porovnání mezi evropskými zeměmi. Pro účely klasifikace na úrovni konkrétního národa se používají národní verze př. CZ-NACE, která vychází z předchozí klasifikace OKEČ. V České republice je tato klasifikace vydávána Českým statistickým úřadem a aplikuje se vždy při sčítání lidu. Aktuální rozdělení ekonomických odvětví dle CZ-NACE si lze prohlédnout v tabulce č. 2. [8]

Tabulka č. 2 - Přehled sekcí CZ-NACE [8]

Kód (alfabetický)	Název
A	Zemědělství, lesnictví a rybnářství
B	Těžba a dobývání
C	Zpracovatelský průmysl
D	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu
E	Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi
F	Stavebnictví
G	Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel
H	Doprava a skladování
I	Ubytování, stravování a pohostinství
J	Informační a komunikační činnosti
K	Peněžnictví a pojišťovnictví
L	Činnosti v oblasti nemovitostí
M	Profesní, vědecké a technické činnosti
N	Administrativní a podpůrné činnosti
O	Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
P	Vzdělávání
Q	Zdravotní a sociální péče
R	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti
S	Ostatní činnosti
T	Činnosti domácností jako zaměstnavatelů; činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu
U	Činnosti exterritoriálních organizací a orgánů

6.1.2 CZ-ISCO

Pro klasifikaci zaměstnání, jako souborů pracovních míst, slouží statistika vedená pod zkratkou CZ-ISCO. Do této klasifikace se však přidává i úroveň potřebných dovedností, ke kterým je potřeba určité kvalifikace. Úrovně dovedností existují celkem 4. Úroveň 1 by se dala označit jako ta, ke které je potřeba nejnižší kvalifikace a k úrovni 4 té zapotřebí té nejvyšší. [5]

Na úrovni 1 se člověk setká především s manuální fyzickou prací, ke které mu slouží některé jednoduché nástroje např. krumpáč nebo smeták. Pro výkon práce označených jako úroveň 2 potřebuje člověk zvládat dovednosti týkající se ovládnutí, údržby, opravy a řízení složitějších strojů, elektronických zařízení a práci s informacemi. Dovednostmi na úrovni číslo 3 se rozumí, že člověk zvládá vykonávat práci, při které řeší rozsáhlejší a složitější situace, jež se týkají konkrétního oboru. Práci, při které je potřeba znát praktické i teoretické náležitosti konkrétního oboru a na jejich základě vypracovávat podrobná a komplexní řešení problému, se rozumí úroveň označená jako 4. Jednotlivé vztahy mezi potřebnou kvalifikací a dosaženým vzděláním zobrazují tabulky č. 3 a 4. [5]

Tabulka č. 3 - Vztah mezi hlavními třídami a úrovněmi dovedností v klasifikaci CZ-ISCO [5]

Hlavní třídy klasifikace CZ-ISCO	Úrovně dovedností
1 Zákonodárci a řídící pracovníci	3 + 4
2 Specialisté	4
3 Techničtí a odborní pracovníci	3
4 Úředníci	2
5 Pracovníci ve službách a prodeji	
6 Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	
7 Řemeslníci a opraváři	
8 Obsluha strojů a zařízení, montéři	
9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	1
0 Zaměstnanci v ozbrojených silách	1 + 4

Tabulka č. 4 - Vztah mezi stupni vzdělání podle klasifikace ISCED 97 a úrovněmi dovedností v klasifikaci CZ-ISCO [5]

Stupně vzdělání podle klasifikace ISCED 97	Úrovně dovedností
6 terciární vzdělání - druhý stupeň (vedoucí k vědecké kvalifikaci)	4
5A terciární vzdělání - první stupeň, bakalářský/magisterský titul	3
5B terciární vzdělání - první stupeň	
4 postsekundární neterciární vzdělání	2
3 vyšší sekundární vzdělání	
2 nižší sekundární vzdělání	
1 primární vzdělání	1

6.2 Obecná fakta vycházející z evidence ekonomické aktivity Ukrajinců v ČR

Z dlouhodobě vedené statistiky ekonomické aktivity se dají odvodit některé ze základních charakteristik popisujících, v jakém oboru a s jakou kvalifikací jsou ekonomičtí migranti v ČR zaměstnáni. ČSÚ se po sčítání lidu z roku 2011⁶ vyjádřil ve své zprávě týkající se ekonomické aktivity k cizincům následovně:

„Cizinci celkově vykazovali dramaticky vyšší úroveň ekonomické aktivity než občané ČR“.

„Ukrajinci – nejpočetnější skupina cizinců – vykazovali vyšší míru ekonomické aktivity než čeští občané téměř v každém věku“.

„Občané Slovenska pracovali nejčastěji ve zpracovatelském průmyslu, občané Ukrajiny zejména ve stavebnictví.“

„Vysokým (téměř třetinovým) podílem samostatně činných se vyznačovali občané Ukrajiny a Moldavska. Do jisté míry to bylo dáno jejich vysokou zaměstnaností ve stavebnictví, kde je práce na vlastní účet relativně obvyklá, nicméně i v rámci jednotlivých odvětví Ukrajinci a Moldavané podílem samostatně činných vynikali“.

„Dále byli cizinci relativně hojně zastoupeni v sekci činností domácností jako zaměstnavatelů (tj. výpomoc v domácnosti, hlídání dětí apod.), kde často pracovali občané Ukrajiny, v sekci administrativních a podpůrných činností (Ukrajinci, Slováci) a sekci informačních a komunikačních činností (Slováci)“. [7]

Výše zmíněná tvrzení, konkrétně o ekonomické aktivitě Ukrajinců v ČR, následně nepřímo podpořil na základě vlastního výzkumu doc. RNDr. Dušan Drbohlav, Ph.D. v publikaci Ukrajinská pracovní migrace v Česku, kde se píše:

„V porovnání s ekonomickou strukturou domácí pracovní síly jsou ukrajinští pracovní migranti na českém trhu práce směřováni do omezeného počtu profesí, a to jak z hlediska odvětvové struktury, tak i z pohledu kvalifikační náročnosti práce. Z hlediska odvětvové struktury se jedná o stavebnictví, ubytování a pohostinství a ostatní činnosti (zejména uklízení práce). Z hlediska náročnosti práce nacházejí Ukrajinci uplatnění nejvíce jako pracovníci ve službách a prodeji, řemeslníci a opraváři, a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“. [13]

Jestli se kdokoliv z domácí české populace setkal ve svém životě s Ukrajincem či Ukrajinkou, bylo tomu dost pravděpodobně v případech, když šel na nákup do supermarketu, najít se do rychlého občerstvení, ocitl se na stavbě či si zavolal domů

⁶ Výsledky sčítání lidu z roku 2021 nebyly v době psaní této kapitoly ještě zveřejněny

řemeslníka nebo uklízečku. Pověštinou se pak jednalo o Ukrajince, kteří dokonce svoji úroveň ekonomické aktivity v těchto oborech převyšují domácí populaci a dokazují to i některé studie a odborné zprávy. Tato skutečnost nás přivádí k myšlence existence dvojího trhu práce a výše sepsané závěry tuto teorii zčásti potvrzují.

IV. Finance v tématu migrace

Jestli jsou nějaká data opravdu důležitá a zajímavá pro výzkum migrace a celkově při řešení různých problémů s migrací spojených, jsou to právě data finanční. Finance jsou totiž jedním z nejnápadnějších činitelů v procesu ekonomické migrace. Když totiž migrant touží po zvýšení svého životního standartu, ve většině případů se toho snaží dosáhnout prostřednictvím mzdy, kterou by měl mít principiálně vyšší než v zemi cílové než zdrojové. Migranti potom ze získané mzdy mohou zasílat svým rodinám a příbuzným do země zdrojové tzv. remittance. Všechny dostupné údaje o těchto finančních transakcích potom zpracovává Česká národní banka do podoby zvané platební bilance, která slouží jako jeden z podkladů při rozhodování v záležitostech monetární politiky ČNB.

7 Mzdy

Na trhu práce je hlavním zbožím člověkem vykonaná práce. Cenou této práce je mzda, kterou vyplácí zaměstnavatel na základě typu odpracované práce. Vztahu vyplácení mzdy zaměstnavatelem zaměstnanci se věnuje i platná legislativa uvedena v zákoníku práce v § 113 zákona č. 262/2006. V zákoníku práce je napsáno následující.

„Sjednání, stanovení nebo určení mzdy

(1) Mzda se sjednává ve smlouvě nebo ji zaměstnavatel stanoví vnitřním předpisem anebo určuje mzdovým výměrem, není-li v odstavci 2 stanoveno jinak.

(2) Je-li zaměstnanec statutárním orgánem zaměstnavatele, sjednává s ním mzdu nebo mu ji určuje ten, kdo ho na pracovní místo ustanovil, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak.

(3) Mzda musí být sjednána, stanovena nebo určena před začátkem výkonu práce, za kterou má tato mzda příslušet.

(4) Zaměstnavatel je povinen v den nástupu do práce vydat zaměstnanci písemný mzdový výměr, který obsahuje údaje o způsobu odměňování, o termínu a místě výplaty mzdy, jestliže tyto údaje neobsahuje smlouva nebo vnitřní předpis. Dojde-li ke změně skutečností uvedených ve mzdovém výměru, je zaměstnavatel povinen tuto skutečnost zaměstnanci písemně oznámit, a to nejpozději v den, kdy změna nabývá účinnosti.“ [26]

Zaměstnanci mají tedy dle českého zákoníku práce mít smluvně dohodnutou mzdu, avšak v případě firem nikde není oficiálně napsáno, jaká konkrétní výše mezd by za jakou pracovní činnost měla být vyplácena. U státních zaměstnanců se však nevyplácí mzda ale plat, jejichž výše nezávisí přímo na nabídce a poptávce po práci jako výše mezd, nýbrž na hospodářské situaci daného státu, pod který spadá kompetence rozhodovat o platech státních zaměstnanců.

Mzdy jsou součástí makro i mikroekonomie, přičemž v makroekonomickém pojetí se mezd týkají různá opatření či nařízení př. stanovení minimální mzdy. V mikroekonomickém pojetí se s výší mezd operuje podstatně víc, jelikož firmy, podniky a další právnické osoby, jež zaměstnávají nějaké zaměstnance, zastávají hlavní pozici na straně poptávky na trhu práce.

Člověk může dostat za vykonanou práci různou formu mzdy. Dvěma základními druhy jsou mzda úkolová, kterou dostane člověk za množství práce – počet splněných úkolů, kterých odpracoval a druhým typem je mzda časová, která se odvíjí od počtu odpracovaného času v práci. Patrným rozdílem mezi časovým typem a úkolovým typem mzdy je úroveň motivace, která zaměstnancům na trhu práce vyhovuje každému trochu jinak. Aby se v některých případech pokusil zaměstnavatel o zvýšení pracovní motivace, existuje k tomu takzvaně doplňková forma mezd, mezi něž patří různé bonusy, prémie, odměny atd. Jedním z příkladů může být některými zaměstnavateli nabízené bonusy za práci v období svátků či přesčasů. [41]

Dalším rozdělením mezd je rozdělení na mzdu nominální a reálnou. Nominální mzda by se dala nazvat jako „číslo na papíře“ a reálná mzda je taková, za kterou se dá reálně koupit určité množství statků a služeb. S tímto rozdělením se často operuje i v makroekonomickém pojetí s platy a důchody. Jedná se o často politické situace, při kterých se politik či politická strana může pyšnit navýšením platů a důchodů, avšak převyšuje-li růst úrovně cenové hladiny nárůst reálných mezd, tak ke skutečnému zvýšení kupní síly jedince nedojde. V takovém případě dochází k nespokojenosti a případné demotivaci zaměstnanců, nejen ve státní sféře ale i ve firmách, kde se obdobná situace týká navyšování výše mezd. Tento princip rozdělení je tudíž dobře zneužitelný. Vztah nominální a reálné mzdy vystihuje nejlíp vzorec indexu reálné mzdy. [41]

$$\text{Index reálné mzdy} = \text{index nominální mzdy} / \text{index cen zboží a služeb} \times 100$$

Je přirozené, že ve všech státech nejsou stejné mzdy. Výše mezd se často odráží na ekonomické vyspělosti států, které jsou viditelné např. při srovnání některých evropských zemí. Rozdíly mezi různými výšemi mezd jsou způsobeny několika faktory, mezi něž patří investice do lidského kapitálu, přirozený talent člověka, kompenzační mzdové rozdíly, segmentace trhu, úroveň cenové hladiny v daném státě nebo i hodně diskutovaná diskriminace v zaměstnání. [41]

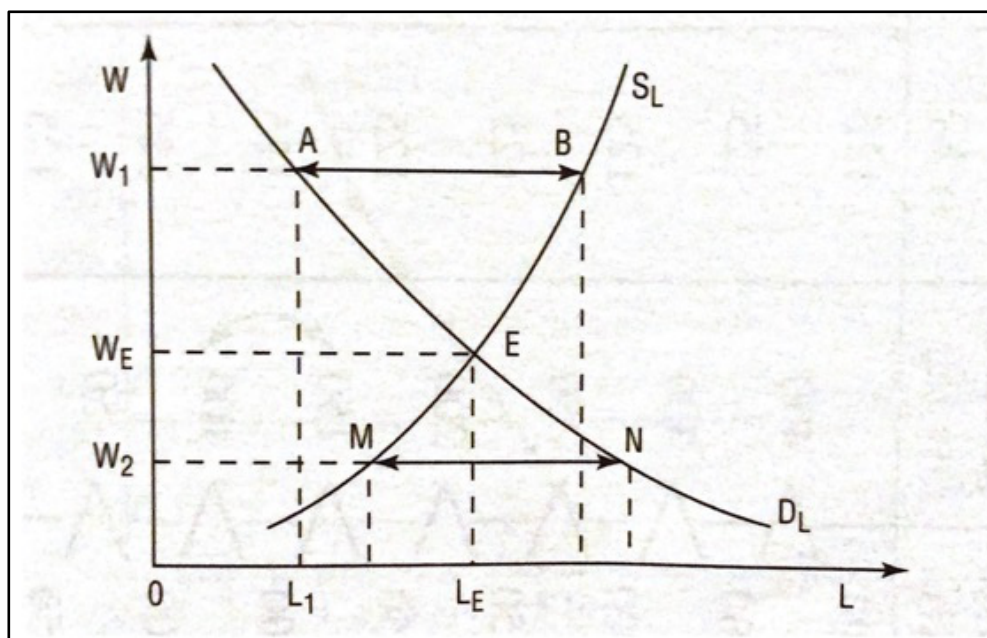
7.1 Nabídka a poptávka ovlivňující pohyb úrovně mezd

Pro popsání zvyšování úrovně mezd existují obecné principy fungující na trhu práce v různých situacích. Tyto systémy pohybu úrovně mezd se dají jednoduše zobrazit pomocí křivek nabídky a poptávky na trhu práce. [41]

7.1.1 Mzdy na trhu práce s dokonalou konkurencí

Na dokonalém trhu práce existuje spousta firem, které přijímají nabízející práci od lidí a pro jakoukoliv z těchto firem je zároveň velmi obtížné se více od rovnovážné polohy výše mezd odchýlit. To by bylo možné jen v případě, že by došlo k hromadné změně přístupu na straně poptávky, která je za normálních okolností velmi nepravděpodobná. Z toho vyplývá, že úroveň výše mezd je v podmínkách trhu práce s dostatečnou konkurencí poměrně stabilní. [41]

Graf č. 5 – Mzda na dokonalě konkurenčním trhu práce [41]

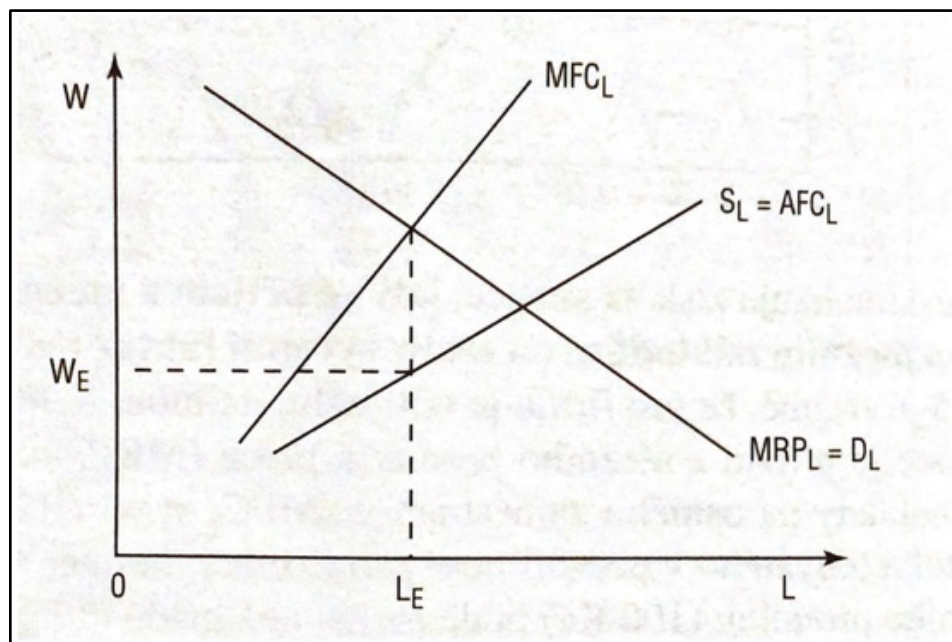
Na grafu č. 5 je ukázán princip fungování určování úrovně mezd na dokonalě konkurenčním trhu práce. Mzdy označené W (wage) jsou na vertikální ose, na té horizontální je zastoupena práce označena jako L (labor). Hlavními křivkami jsou křivka poptávky (D – demand) a nabídky (S – supply). Bod E je bod rovnovážný, odkazující na průsečík křivky nabídky a poptávky. Body A, B označují konce úsečky znázorňující nezaměstnanost a body M, N znázorňují naopak nedostatečný zájem pracovní síly o práci. [41]

Z grafu č. 5 vychází pár základních závěrů. Tím prvním je, že rovnovážný bod E je jakýmsi konsensem – průsečíkem mezi stranou nabídky a poptávky, který udává rovnovážnou výši mezd W_E a od ní odvíjející se množství práce L_E . Dalším poznatkem je, že nezájem pracovní síly o práci je logicky doprovázen sníženou mzdou W_2 a naopak výrazně zvýšená mzda W_1 za menšího objemu práce L_1 by časem vedla ke kumulaci nevyužitých pracovních sil a vzniku nezaměstnanosti. [41]

7.1.2 Mzdy na trhu práce s vlivem monopsonu

Trh práce nefunguje většinou v režimu dokonalé konkurence. Kvůli segmentaci trhu nastávají situace, při kterých dochází k tzv. selhání trhu. Jedním z těchto selhání je monopson, neboli situace, kde poptávku na trhu práce zastupuje pouze jeden subjekt a nabídku naopak o dost víc. [41] Jako příklad si můžeme uvést podnik ŠKODA AUTO a.s. v Mladé Boleslavi, kde zastupuje pozici hlavního místního zaměstnavatele. Dalším příkladem by mohla být v časech minulých společnost OKD na Karvinsku. Jak monopson určuje výši mezd je zobrazeno na grafu č. 6.

Graf č. 6– Stanovení mzdové sazby na trhu práce v podmínkách monopsonu [41]

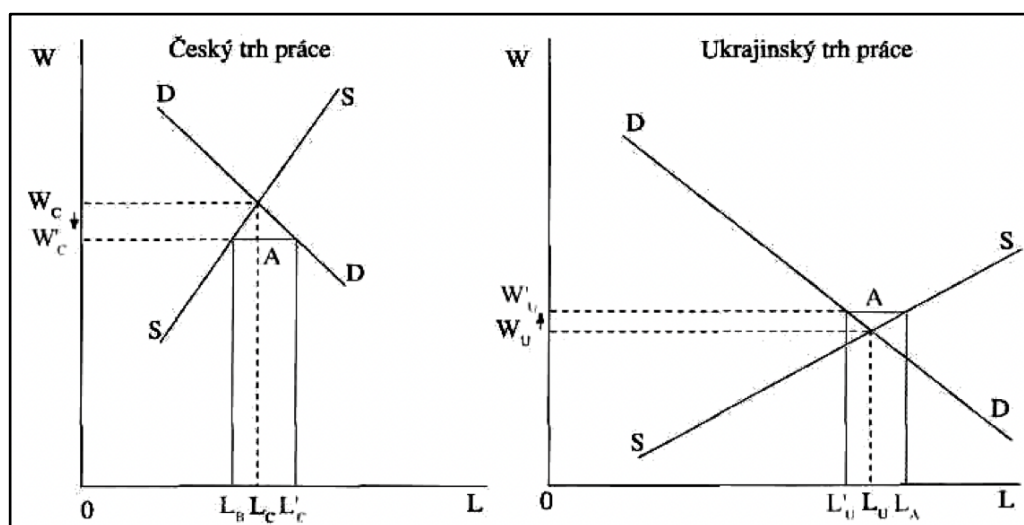
Opět zde máme osy – výše mezd a množství práce. Taktéž se setkáváme s přímkou nabídky a poptávky, které jsou tentokrát doplněny o další významy. U přímkou poptávky se objevuje označení MRP_L (marginal revenue product), jímž je označen příjem z mezního produktu, který se zároveň rovná poptávce po práci. Znamená to, že firma se snaží najímat nové pracovníky, kteří by jí přinesli dodatečnou úroveň příjmů. Nabídková přímka má u svého označení zároveň označení AFC_L (average fixed cost), což znamená

průměrné fixní náklady⁷. Tím je myšleno náklady, které se pojí se zaměstnáním pracovníků. Novou třetí přímkou je zde MFC_L (marginal factor cost) – mezní náklady. [41] Přítomnost přímkou mezních nákladů je zapříčiněna hlavní myšlenkou: „Každý další přijatý pracovník dostane vyšší mzdu a zároveň musí být zvýšena mzda lidem, kteří již jsou zaměstnáni.“ [41] Z toho pro firmu vyplývá, že aby mohla užitečně maximalizovat svůj zisk, tak příjem z mezního produktu musí být vyšší než mezní náklady. Jedině tak se vyplatí najmout firmě nového pracovníka a nastavit mzdu ideálně mzdu na úroveň W_E . [41]

7.1.3 Vliv ekonomické migrace na výše mezd na trhu práce

Na vývoj mezd má samozřejmě vliv i pracovní migrace. Kvůli vyšší reálných mezd často dochází k odlivu pracovníků ze země zdrojové, pro kterou to znamená úbytek zaměstnaných. Tento úbytek paradoxně postupně zvyšuje úroveň reálných mezd v zemi zdrojové, za předpokladu neměnného množství kapitálu a doplňující rostoucí produktivity. V zemi cílové (Česká republika) nastane efekt opačný. [38] Tento efekt graficky doplňují dva grafy:

Grafy č. 7 a 8 – Migrace ukrajinských dělníků z Ukrajiny do ČR v počtu „A“ zvýší mzdy na Ukrajině, a naopak sníží mzdy v ČR. [38]

Hlavním výsledkem ekonomické migrace týkajícím se mezd je fakt, že dojde k posunu reálných mezd v zemi zdrojové a cílové směrem k vzájemnému přiblížení na jednu společnou hranici. [38]

⁷ Správné označení by zde mělo být ACL (average cost of labour) – průměrná cena práce

8 Remittance

„Remittance jsou vedlejší efekt mezinárodní migrace, neboť základní podmínkou jejich existence je migrant, který remituje.“ – doc. RNDr. Dušan Drbohlav, Ph.D. 2015 [13]

Pokud je něco vyloženě charakteristické pro ekonomickou migraci, jsou to remittance. Pojem remittance převážně označuje buď finanční prostředky či prostředky ve formě zboží nebo jiných darů, které migranti převádí ze země cílové do země zdrojové. Uvádí se také remittance ve spojení s kulturou, socializací nebo politikou. Tyto další druhy remitencí nebudou předmětem této kapitoly. Tím budou hlavně remittance ve formě finančních prostředků, které jsou nejlépe měřitelné, definované a nejvíce se s nimi operuje. Mezinárodní měnový fond definuje remittance ve formě finančních prostředků jakožto remittance osobní, které tvoří osobní převody (hotovost, dárky a další naturálie) a kapitálové převody mezi domácnostmi. [13]

Prvním z důvodů zkoumání remitencí je objem a velikost těchto finančních toků. Velikost objemu všech přijatých remitencí různými zeměmi dokládá fakt, že v roce 2020 byla tato hodnota naměřena ve výši cca 650 miliard amerických dolarů, v přepočtu asi 14,2 bilionu českých korun, což odpovídá cca 2,7násobku HDP české republiky. Tyto údaje jsou samozřejmě změřeny díky tomu, že byly registrovány. Pravý objem všech přijatých remitencí, který by zahrnoval úplně všechny převáděné remittance včetně těch, které nikdo neměřil a nezaregistroval ať už z důvodů otázky legality nebo jiných, se odhaduje, že může být podstatně vyšší. Mezi největší příjemce remitencí se řadí Indie na prvním místě, následují Mexiko, Filipíny a další. Z Evropy se jedná o Francii na šestém místě, Německo na místě devátém a Ukrajinu zaujímající místo dvanácté s objemem 15 miliard amerických dolarů přijatých v remitencích za rok 2020. Zajímavé je, že Francie a Německo se rozhodně neřadí mezi země třetího světa, na rozdíl od Ukrajiny, jejíž stav hospodářství je výrazně horší, než je stav německé a francouzské ekonomiky, a pro niž jsou remittance důležitou součástí společenské dynamiky a funkčnosti hospodářství. [13][48]

Dalším tématem výzkumu remitencí jsou tedy přínosy pro zemi zdrojovou a cílovou, které mnohdy napovídají o stavu hospodářství jednotlivých zemí. Pro některé země totiž z remitencí plyne důležitý zdroj příjmů, které mohou ve výsledku zastupovat nefunkční sociální systém. Základní princip, proč migrant remituje je povětšinou jasný. Jde o snahu pomoci v naplnění životních potřeb a standardů migrantovi domácnosti, která se nalézá v zemi zdrojové. [13]

8.1 Výhody remitencí

Když stát selže v oblasti sociálního zabezpečení a žádným způsobem se, ani pomocí reforem, nesnaží o nápravu, musí o to usilovat občané dané země. O zlepšení jejich sociálního zabezpečení se snaží za pomoci remitencí, které povětšinou posílají svým rodinám domů. Remitence mnohdy zastupují v domácnostech zdroje příjmů kolikrát potřebné i k základní funkčnosti domácnosti. Ve státech, které si uvědomují důležitost remitencí může následně vznikat potenciál pro společenský rozvoj a zavedení systému, jenž by se podílel na zlepšení sociálního zabezpečení svých občanů. Remitence mají pro zdrojovou zemi dalekosáhlý význam. Nenahrazují jen nefunkční sociální politiku státu, ale podílejí se i na podpoře trhu. Do ekonomiky zdrojové země je uvolňováno více peněz, které domácnosti mohou utrácet a potenciálně tím podporovat místní podnikatele. Zlepšená finanční situace domácností v zemi zdrojové a jejich zvýšená celková spotřeba vedou k aspoň částečnému zlepšení sociálního zabezpečení, díky kterému může docházet k zvýšení průměrnému věku dožití, zlepšení celkové zdravotní úrovně a tím i k navýšení lidského kapitálu jednotlivců v zemi zdrojové. [13]

8.2 Nevýhody remitencí

Remitence mohou domácnostem pomoci, ale paradoxně tím i zároveň společnosti uškodit. Ve zdrojové zemi totiž může vzniknout závislost domácností na těchto příjmech. V situaci, kdy by remitence jakožto jeden z hlavních zdrojů příjmů vypadly, mohla by nastat kolapsová situace, která by měla na místní uskupení dominový efekt. Taková situace může nastat při ekonomické krizi, bankrotu velkého zaměstnavatele v zemi cílové nebo v případech, když se zavřou hranice. [13]

Závist je společenským problémem a v případech, kdy je společnost na něčem vázaná, tím se ze závisti stává problém celospolečenský. V situaci, kdy na Ukrajině máte malou vesnici, ve které žije několik rodin, z nichž pouze některým dochází peníze ve formě remitencí z České republiky a těm ostatním v menší míře nebo vůbec, začne závist propukávat mezi jednotlivými rodinami. Čím větší je vazba na remitence, tím větší nastane vznik závisti, která vede k přetrhání důležitých společenských vazeb, jež jsou důležité pro sociální postavení a produktivitu zaměstnanců. Zároveň s tím dojde i k narušení místních tradic, což by mělo za následek podobný efekt. V rodinách může nastat i situace, kdy se prarodiče musí starat o svá vnoučata místo jejich rodičů, kteří jsou přítomni v zemi cílové. Tím samozřejmě vztahy v rodině z dlouhodobého hlediska trpí, a to může vést k dalším neblahým společenským následkům. [13]

S remitencemi jsou spojená i makroekonomická rizika. S přílivem nových finančních prostředků, remitencí, na trh vzniká riziko zvýšení inflace. Při nekontrolovaném navýšení inflace by mohl nastat stav, při kterém by se ceny potravin, bydlení a dalších potřeb důležitých pro domácnosti, mohly zvednout natolik, že by se efekt remitencí mohl pomalu vytratit a ztratit smysl. Kritika remitencí se dostává právě při praktickém pomyšlení na jejich hlubší smysl. Je to dáno jejich skutečným využitím. Často totiž nedochází

k většímu smysluplnějšímu zapojení remitencí do rozvoje v oblasti problémů, se kterými se zdrojové země potýkají. Je tomu tak z důvodu, že se velká část remitencí většinou využije pouze ke spotřebě domácností, nikoliv k reinvestování, které by z dlouhodobého hlediska bylo pro zdrojovou zemi přínosnější. [13]

8.3 Měřitelnost remitencí

Remittance jsou ve své podstatě problematické v jednom důležitém ohledu. Přestože existují statistiky dokládající objem přijímaných remitencí jednotlivými státy, tak stále jsou tyto statistiky více odhadem než realitou. Měřitelnost remitencí je velice složitá z mnoha hledisek a existují jen některá obecná fakta, dle kterých se následně výše remitencí počítá.

Obecně se ví, jak přibližně migranti v cílové zemi remitují a jaké faktory ovlivňují jejich chování. Je to hlavně čas, prostředí a finanční možnosti remitujícího. S delším časem stráveným v zemi cílové dochází ke snížení objemu posílaných remitencí. Migrant se totiž časem více přizpůsobí zemi cílové a postupně přehodnocuje svoji investiční strategii, jelikož se přirozeně snaží více integrovat a investovat více například do svého bydlení, případně rodiny. Příbuzenské vztahy jsou v životě remitujícího taktéž důležité, poněvadž spoluutvářejí migrantovo prostředí a je dokázáno, že migranti v manželském svazku remitují méně než ti svobodní, protože v tu chvíli už jsou dostatečně integrováni a většinou zakládají v zemi cílové i rodinu. Výši posílaných remitencí ovlivňuje i výše kurzů měn, dle kterých se remitující orientují a zároveň výši remitencí určuje i stav ekonomiky, př. v době ekonomické krize se remituje méně než obvykle. [13]

Zkoumáním a měřením remitencí se zabývají některé mezinárodní instituce jako Světová banka nebo Mezinárodní měnový fond (IMF), který vydal v roce 2009 oficiální manuál, v němž jsou uvedeny základní metodiky měření remitencí. První možnou metodikou je systém ITRS neboli systémy zachycující mezinárodní transakce. ITRS dokážou zachytit data z transakcí, které byly zaznamenány relevantními finančními institucemi, převážně komerčními bankami, které převádí zahraniční měny. Jednotlivé transakce přitom musí být pravidelně dle národních legislativ předkládány a jsou tak legitimním zdrojem informací ohledně remitencí. Více přímou metodikou je způsob reportování prostřednictvím provozovatelů peněžních transferů. Provozovateli finančních transferů se myslí firmy, které se specializují na různé druhy finančních služeb, a především na mezinárodní transfery financí. Nevýhodou oproti ITRS je menší schopnost klasifikace zasílatelů remitencí, protože na rozdíl od bank nepotřebují od svých klientů tolik osobních údajů pro provádění transakcí. Výhodou je naopak přímota sběru a zasílání dat o transferech. Jako firmu poskytující tyto služby si můžeme uvést firmu Western Union. Možnou metodikou se zdá být šetření na úrovni domácností, který má výhodu oproti předešlým metodikám ve sběru dat, které nelze vyčíst z finančních transferů vedených buď institucemi nebo firmami. Jako čtvrtá metodika se označuje sběr z nepřímých zdrojů dat. Znamená to, že výše remitencí se zkoumá na základě jiného výzkumu, např. demografického, a na základě výsledků se dopočítává možná výše remitencí. [13]

8.3.1 Měření remitencí v ČR

Jedním z viditelných problémů je rozdílnost v jednotlivých výsledcích a konečných hodnotách výpočtu odchozích remitencí. Na stránkách Světové banky lze najít aktualizované statistiky ohledně celkového objemu odchozích remitencí, Faktem je, že Světová banka nebere tolik v potaz metody výpočtu odchozích remitencí v daných zemích, ale víceméně si dělá svoji vlastní metodu. Důkazem tomu může být rozkol v datech při porovnání statistiky ČSÚ a Světové banky. Současné statistiky uvádí, že v roce 2011 bylo dle ČSÚ odesláno z České republiky okolo 41,8 miliardy korun v remitencích. [9] Podle Světové banky to bylo celkem 37,4 miliardy korun (se započtením tehdejšího průměrného kurzu české koruny vůči dolaru). [47]

V roce 2014 však vyšla analýza ČSÚ, kde se hovoří o celkem 30,1 miliardách korun v odchozích remitencích. [57] Od současné statistiky se dokonce částečně liší i dohledané výsledky Mgr. Roberta Stojanova, Ph.D. z roku 2015, který uvedl výši odchozích remitencí v roce 2011 ze statistik Světové banky v hodnotě 40,7 miliardy Kč. [13]

Měření remitencí v ČR má na starosti Český statistický úřad. Podle rozdělení metodiky pro výzkum remitencí od IMF lze výzkum ČSÚ určit jako výzkum remitencí na úrovni domácností + výzkum pomocí nepřímých zdrojů dat. ČSÚ používal při výzkumu remitencí metodu kvalifikovaných odhadů až do roku 2010, od té doby se používá nová kvantitativní metodika na základě posbíraných dat. [13]

Proces výpočtu remitencí je velmi zdlouhavý a náročný na sběr dat. Pokud nějaká data scházejí, může se zdát výzkum remitencí jako nereprezentativní, jelikož výsledky budou víceméně nepotvrzenými odhady. Neznámým prvkem jsou taktéž metodiky měření remitencí ze strany Světové banky, ohledně kterých, dle Mgr. Roberta Stojanova, Ph.D., nemají hlubší informace ani zaměstnanci ČSÚ. Zároveň není jisté, jak ČSÚ zachází s neregistrovanými kanály přesunu remitencí a remitenty, kteří remitují na základě nelegálního zaměstnání. Přitom se podle již několika provedených výzkumů odhaduje, že například neregistrované remitence včetně naturálií mohou tvořit až 85 % celkového objemu remitencí zasílaných Ukrajinci. Závěrem se tedy dá konstatovat, že Česká republika nemá zcela jasný způsob, kterým by se přišlo na přesné výše remitencí zasílaných z ČR do zahraničí. Ať už se jedná o remitence legální, či nikoliv. [13]

9 Platební bilance

Ekonomiky různých zemí jsou navzájem různě provázány. Jedná se zejména o vazby obchodní, kdy jedna země exportuje svou produkci, a naopak importuje produkci z nějaké jiné země. Na tomto základním principu funguje ve světě většina ekonomik. Druhým způsobem, jak změřit a shrnout v jaké míře je domácí ekonomika provázána se zahraničím, je vytvoření platební bilance. Platební bilance je pojmem ve sféře financí, za kterým se skrývá statistika různých finančních toků, které buď přicházejí, nebo odcházejí do zahraničí z domácí ekonomiky. Do platební bilance jsou zahrnuty všechny registrované transakce obyvatel, právnických osob a institucí. Může se jednat o transakce ve formě osobních transferů, kapitálu, důchodů, služeb i zboží. Nejde tedy vždy pouze o finanční transfery a občas se může třeba jednat i o dary. Jednotlivé transakce jsou dle typu zvlášť rozděleny do různých účtů platební bilance a položek, které pod ně spadají. Těmito účty jsou účet běžný, kapitálový a finanční. [3]

9.1 Debet, kredit a saldo

Aby bylo dosaženo účetní vyrovnanosti platební bilance, tak se každá transakce zaznamenává dvakrát jako údaj kreditní a debetní. Kredit představují příliv důchodů, import kapitálu a vývoz zboží a služeb do zahraničí z domácí ekonomiky. Debet je tím pádem přesným opakem kreditu. Jedná se odliv důchodů a kapitálu z ČR do zahraničí a import zboží a služeb. Oba tyto údaje jsou potom rozloženy do všech možných položek, které platební bilance shrnuje. U každé položky je tedy k dispozici kreditní i debetní údaj všech zaznamenaných transakcí ať už se jedná o jednotlivé účty nebo jejich podřazené položky za daný rok či čtvrtletí. Vzájemný rozdíl mezi kreditem a debetem znázorňuje saldo. Na základě salda se potom dá určit, jak se jednotlivým položkám za dané časové období dařilo. Obecně se má za to, že debetní a kreditní položka by měly být ve vzájemné rovnováze a nemělo by docházet k jakýmkoliv výrazným výkyvům. Ty by se totiž potom musely řešit většími a složitějšími zásahy ze strany ČNB v rámci její monetární politiky.[18]

9.2 BMP6

Česká národní banka si nepřipravuje kompletně svojí vlastní platební bilanci, ale postupuje podle obecných manuálů vydávaných Mezinárodním měnovým fondem (IMF). Obecné manuály platební bilance (Balance of Payments Manuals – BPM) jsou průběžně aktualizovány dle dlouhodobých ekonomických trendů a snaží se zohlednit vývoj ekonomické situace ve světě. Zavedením těchto manuálů v zemích Evropské unie se zabývá Eurostat. [4]

Česká republika přijala v roce 2009 zatím nejnovější manuál platební bilance od IMF, který je označen jako BPM6. Tento manuál nahradil manuál BPM5, dle kterého se ČNB řídila už od roku 1993. Manuál BPM6 se na rozdíl od předchozího manuálu snaží zohlednit větší globalizaci, tím pádem i větší mezinárodní mobilitu pracovních sil a jimi

uskutečňovaných transakcí. Dále jsou zohledněny i různé finanční inovace a celkově BPM6 disponuje podrobnějším zpracováním. ČNB začala poprvé data ohledně platební bilance zveřejňovat až v roce 2014 včetně zpětně dohledatelných údajů od roku 1993.[4]

9.2.1 Běžný účet platební bilance a zastoupení remitencí

Jedním z účtů platební bilance je tzv. běžný účet platební bilance. Ten obsahuje několik vzájemných bilancí několika položek. První položkou je bilance prvotních důchodů. Součástí této bilance jsou náhrady zaměstnancům, důchody z investic a další prvotní důchody. Konkrétně jde tedy o různé zisky, mzdy, úroky či dividendy. Jsou to tedy transakce pocházející z výrobních faktorů, které vlastnický spadá pod vlastníky z domácí země, tedy z ČR. Další bilancí je bilance zboží a služeb zaslaných a zprostředkovaných mezi nerezidenty a rezidenty. Tato bilance se též označuje jako výkonová bilance. [18]

Třetí bilancí zobrazovanou v běžném účtu je bilance druhotných důchodů. Mezi druhotné důchody patří osobní transfery mezi rezidenty a nerezidenty. Tyto transfery jsou jednostranné a kvůli své povaze častokrát nejde určit v systému dvojího zápisu transakcí hodnotu kreditního i debetního údaje. Mezi druhotné důchody, v debetní položce se řadí i remitence, které začaly být díky manuálu BPM6 nově zohledňovány. Remitence jsou ze své povahy jednostrannými transakcemi, které se posílají do zahraničí. Tam však už nevytváří žádné další závazky ani nijak nenavyšují aktiva země, ze které byly zaslány. Remitence by se tak měli započítávat výhradně do debetní položky druhotných důchodů. [18]

Metodologie

Praktická část této práce je založena na kvalitativní výzkumu s použitím metody komparace. Tento způsob byl využit z důvodu povahy a účelu praktické části, kde by byl výzkum kvantitativní nevhodný, jelikož k jejímu vytvoření nebylo zapotřebí sběru mnoha různých dat od velkého počtu respondentů. Potřebné však bylo získat několik relevantních materiálů, na jejichž základě byla provedena analýza dat, ze které se udělala komparace. Z této komparace potom byla odvozena společná problematika a závěr práce. [22]

Analýza dat je nedílnou součástí kvalitativního výzkumu. Při analýze dat je nejprve potřeba shromáždit dostatek materiálů, ať už se jedná o materiály ve formě rozhovorů, videonahrávek, vyjádření respondentů nebo odborných materiálů, ať už v tištěné nebo online podobě. Ze získaných materiálů je následně nutné vytržít potřebné informace a zařadit je do nějakého konkrétního informačního rámce – kategorie, které pak slouží jako východisko k různým kapitolám a subkapitolám. [22]

Při hlubší analýze vycházející z některého z vytvořených informačních rámců je potřeba pochopit význam, který doprovází jednotlivé informace. Ty se pak musí roztřídit podle toho, jestli mají stejný, podobný, nebo úplně odlišný význam. Dle tohoto postupu se potom můžou zkonstruovat jednotlivá fakta, tvrzení, hypotézy a domněnky, které jsou v práci prezentovány, interpretovány a následně okomentovány. [22]

Design výzkumu

Základním konceptem použitým v praktické části je analýza dat, která je prováděna zprvu určením základního cíle práce, kterého lze dosáhnout za pomoci různých prostředků. Po tomto procesu lze na konci práce vyvodit výsledky v závěru.

Hlavní určená hypotéza zní, že ČR nemá dostatečně spolehlivou metodu výpočtu odchozích remitencí. Na to se pojí dílčí hypotézy, které hlavní hypotézu konkretizují. Ty se týkají především onoho prvotního sběru dat a zacházení s nimi. Další navazující dílčí hypotézou je předpoklad, že výsledky, které jsou ovlivněny nedostačujícím sběrem dat, jsou přebírány dále některými institucemi a jejich vlastní výpočty a výsledky jsou tím ovlivněny.

Výzkumným cílem tedy bylo zjistit, zanalyzovat a navzájem porovnat minulou se současnou verzí metody výpočtu odchozích remitencí na základě jednotlivých přístupů ke sběru výchozích dat. Dalším cílem byla analýza následujícího procesu, který se vázal na přebírání výsledků ČSÚ jinou institucí. Zde proběhla taktéž analýza toho, k čemu daná instituce výsledky ČSÚ využívá a jak s nimi operuje.

Pro dosažení výzkumných cílů bylo potřeba sehnat dostatečný počet odborných materiálů, které se následně analyzovaly. K získání těchto materiálů bylo využito několika prostředků. Jednalo se o oficiálně položené dotazy formou e-mailů na adresu Českého statistického úřadu a České národní banky, které výrazně pomohly s nasměrováním k potřebným metodickým listům, statistikám a informačním systémům. Velkou zásluhu na zisku legitimních materiálů a celkově dalšímu nasměrování v rámci práce na praktické i teoretické části sehráli konzultace s odborníky, kteří se dané problematice věnují.

První konzultace, která se odehrála na akademické půdě Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, byla s doc. RNDr. Dušanem Drbohlavem, CSc., jenž napomohl k teoretickému vymezení směřování práce a objasnil některé základní principy ekonomické migrace. Druhým kontaktovaným odborníkem byl Mgr. Robert Stojanov, Ph.D., jenž se přímo konkrétně zabývá tématem migrace, a který taktéž provedl v roce 2015 výzkum zaměřený na metodiku měření remitencí Českého statistického úřadu. S tímto odborníkem došlo v průběhu prosince roku 2021 hned k několika online konzultacím, při kterých byl pan Stojanov ochoten podělit se o užitečné znalosti a rady k praktické části. Během těchto konzultací poskytl pan Stojanov užitečné odborné materiály, ze kterých sám při svém výzkumu vycházel a na jejichž základě bylo čerpáno při tvorbě praktické části této práce. Oba odborníci byli kontaktováni díky účasti při sepsání publikace Ukrajinská pracovní migrace v Česku; Migrace – Remittance – (Rozvoj), která též slouží jako jeden z hlavních zdrojů této práce.

Práce na praktické části probíhala v období od konce listopadu roku 2021, tedy od kontaktu s oběma odborníky, až k přelomu ledna/února 2022. V lednu proběhla hlavní část analýzy získaných materiálů a v únoru došlo k fázi různých úprav v praktické i teoretické části. Konkrétní výchozí materiály jdou nalézt v sekci Přílohy.

Praktická část

Praktická část práce se zabývá analýzou a komparací dostupných informací a získaných materiálů, které se týkají metodiky měření odchozích remitencí z České republiky. Důležité je zmínit, že po celou dobu se bude logicky jednat o remitence odchozí, jelikož se práce zaměřuje na situaci cizinců v zemi cílové. Prakticky to znamená, že se jedná převážně o finanční částky, které remitující cizinci na našem území posílají z České republiky pryč do svých zdrojových zemí.

První část praktické části je věnována analýze toho, jak přesně vypadala verze metody odchozích remitencí z roku 2010 a na jakém datovém základu vznikla.

Část druhá je zaměřena na analýzu současné verze metody měření odchozích remitencí. Tato verze bude částečně porovnána s verzí předchozí. Bude se jednat převážně o porovnání procesu sběru a zacházení s jednotlivými daty, které ovlivňují celý následný výpočet výše odchozích remitencí.

Třetí část se následně bude zabývat hlavní problematikou ve způsobu sběru a přístupu k datům, která se týká obou metod. Bude zde dostatečné odůvodnění toho, proč ani jedna z metod není spolehlivá a z jakého důvodu tomu tak konkrétně je.

Fáze čtvrtá už se bude věnovat výsledkům ČSÚ v podobě výše remitencí. Bude nás hlavně zajímat, co se dále s vypočtenou výší odchozích remitencí děje, k jakému účelu jsou konkrétní data využívána a jaký je jejich případně další vliv v oblasti české ekonomiky.

Výsledkem by mělo dojít k potvrzení, či naopak, na základě provedeného výzkumu, vyvrácení hlavní teze, kterou je, že Česká republika nemá plně spolehlivý způsob měření odchozích remitencí. Následkem toho nedisponuje potřebnými daty, a tudíž nemá nad touto problematikou dostatečnou kontrolu. Kvůli tomu potom různé instituce přebírající data od ČSÚ mohou ve skutečnosti přebírat data velmi zkreslená a může tak později dojít k ještě větším nesrovnalostem a k s nimi spojeným problémům.

Analýza jednotlivých verzí metody měření odchozích remitencí v ČR

10 Verze metody z roku 2010

První oficiální zmínky o nové metodice spadají někdy k roku 2010, kdy Český statistický úřad (dále ČSÚ) nahradil do té doby metodu kvalifikovaných odhadů metodikou novou. V tomto roce totiž ČSÚ obdržel od Sociologického ústavu Akademie věd (dále SOÚ) speciálně objednané šetření (probíhající v letech 2008–2010), které se zakládá na dotazníkovém průzkumu mezi určitým vzorkem cizinců v ČR. Základním pilířem této metody je tedy fakt, že je založena na datech z dotazníku. Výsledky tohoto šetření spadají ke skupinám cizinců a jejich finančním prostředkům, konkrétně ke spotřebě a remitencím. ČSÚ potom při výpočtu počítá s rozdělením cizinců dle celkového počtu, rezidence a ekonomické aktivity. Ze zjištěných dat a informací se potom definitivně začala určovat celá nová metoda výpočtu odchozích remitencí. Výsledky této nové metody se dlouhodobě uváděly jako oficiální a čtvrtletně se zveřejňovaly.

Výchozí dokument s metodikou: [55]

10.1 Vstupní data

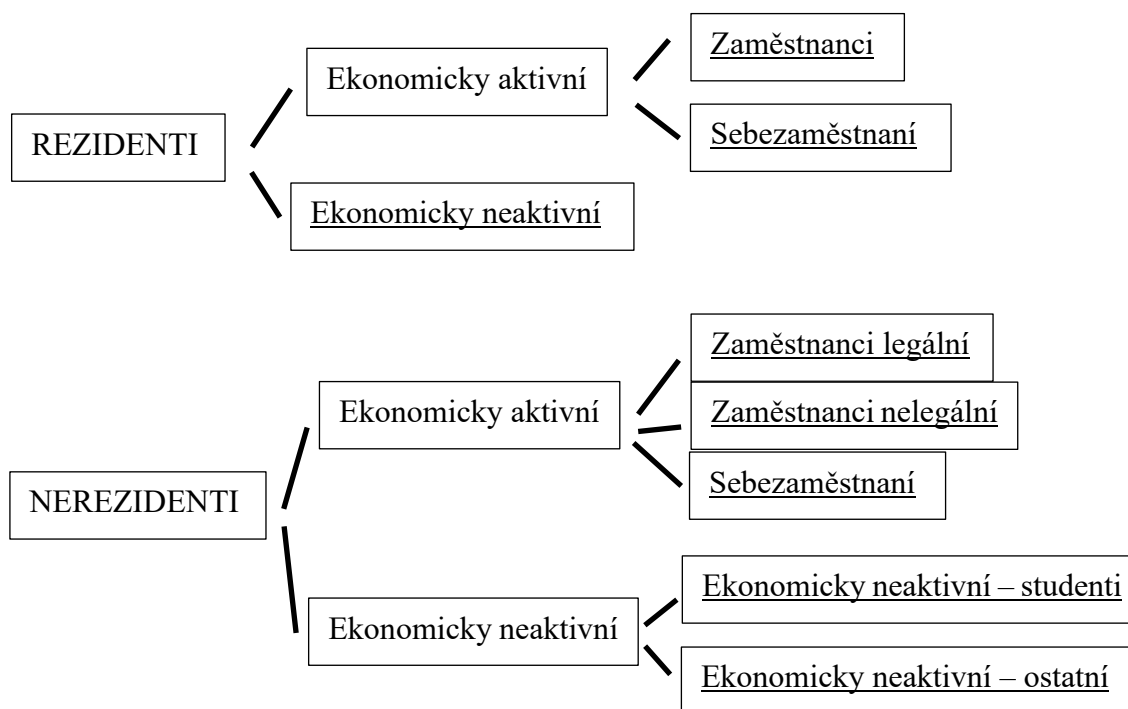
ČSÚ v základu uvádí, že metoda výpočtu je založena na násobení počtu remitentů a průměrné výše remitencí na osobu. Prakticky to znamená, že je potřeba znát počet cizinců. ČSÚ se odvolává, že v ČR neexistuje žádná centrální databáze se všemi statistikami ohledně cizinců, a tak musí přejímat a kombinovat počty, které získává od Ministerstva vnitra (dále MV), Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) a Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO). ČSÚ musí také znát, v jaké míře jsou cizinci ekonomicky aktivní + kolik finančních prostředků každý z nich (za rok) remituje. V tomto případě nastává situace, kde se remittance musí nějakým způsobem dopočítat a taktéž ověřit. K tomu ČSÚ údajně používá informace ohledně odhadu konečné spotřeby a odhadu příjmů, které mají dopomoci k ověření množství úspor a porovnáním s přiměřeností odhadu remitencí. ČSÚ dále pokračuje v tom, že u každé skupiny cizinců používá takzvané koeficienty spotřeby, dále výši mezd, srážky z mezd... [55]

10.1.1 Skupiny cizinců

Hlavním dělením cizinců při výpočtu je rozdělení na rezidenty a nerezidenty. Slouží to především k částečnému usnadnění a zvýšení korektnosti při výpočtu. Pro cizince rezidenty se totiž některé aspekty nemusí počítat samostatně, jelikož se mohou použít data z jiných statistik, které se např. použily u výpočtu konečné spotřeby Čechů. U nerezidentů se dopočítává výrazně více za pomoci výše zmíněných aspektů. Dále je důležité určit ekonomickou aktivitu cizinců. Znalost ekonomické aktivity cizinců napomáhá k určení výše zdanění, je totiž rozdíl, jestli je remitující studentem,

zaměstnancem nebo samostatně výdělečně činným. V případě Ukrajinců ještě vyvstává otázka legality, kterou údajně výpočet ČSÚ též obsahuje. [55]

Schéma č.1 – rozdělení cizinců do skupin dle ekonomické aktivity a pobytu (zpracování vlastní) [55]

– Podtržené kategorie jsou ty, které se počítají samostatně a které se pak mohou sčítat do nadřazených kategorií.

10.1.2 Remittance cizinců

Samotný výpočet remitencí je založen na údajích ze šetření SOÚ. Částka je vypočtena jako procentuální výše z čistých mezd. Tento výpočet je ještě potom ověřován za pomoci výpočtu konečné spotřeby cizinců (ve výpočtu propočtu úspor). [55]

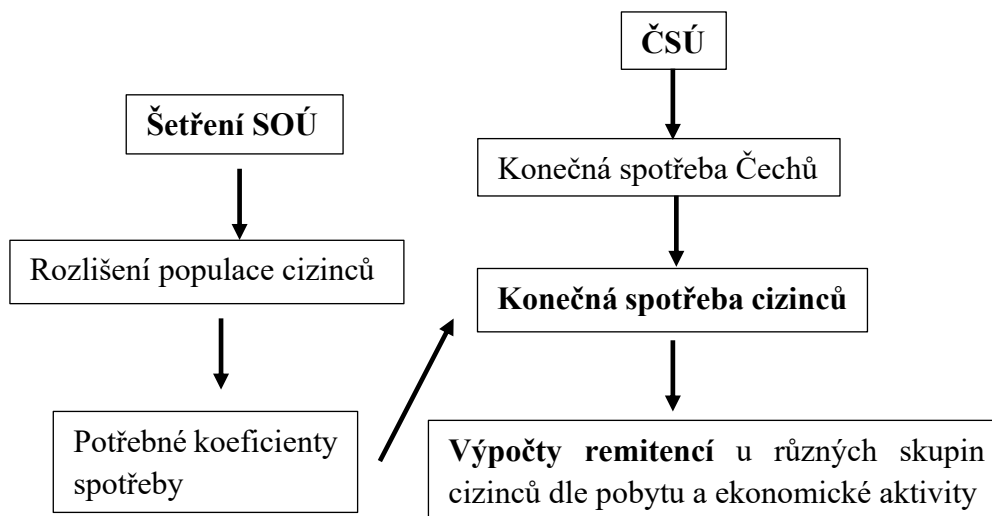
10.1.2.1 Konečná spotřeba cizinců

V případě tohoto použitého aspektu se ČSÚ opět odvolává na šetření SOÚ, podle kterého při výpočtu konečné spotřeby cizinců byla populace cizinců rozlišena v případě pohlaví, věku a národnosti, díky čemuž vnikly další koeficienty použité u výpočtu konečné spotřeby cizinců. Konečná spotřeba cizinců se však částečně vyvozuje z konečné spotřeby Čechů a ono rozdělení populace slouží k doplnění o potřebné „spotřebové“ koeficienty, které pomáhají při výpočtu u různých skupin cizinců. [55]

U rezidentů se s konečnou spotřebou počítá jako s totožnou s občany ČR. Konečná spotřeba se tak odhaduje především u nerezidentů díky odhadu mezd. Ve výsledku ČSÚ odhaduje, že úspory nerezidentů jsou téměř shodné jako jejich remittance a předpokládá

tak, že všechny finance odečtené z nákladů na spotřebu remitenti pošlou do země zdrojové, kde se nějakým způsobem využijí. [55]

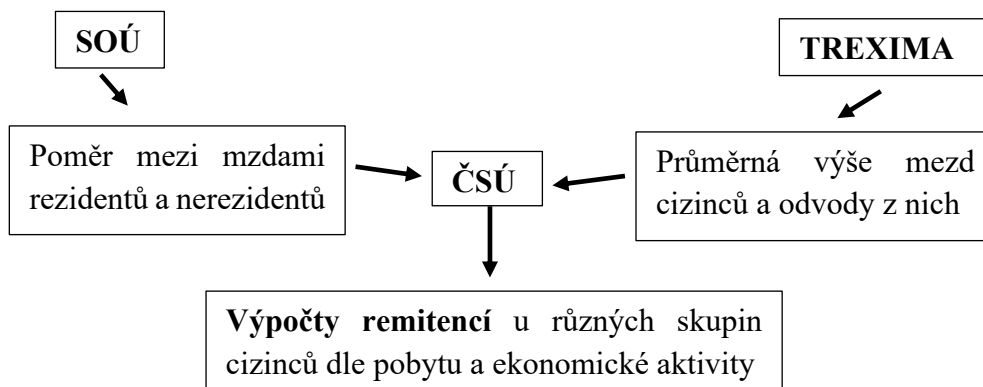
Schéma č. 2 – Princip určení konečné spotřeby u cizinců (zpracování vlastní) [55]

10.1.2.2 Mzdy cizinců

U výpočtu mezd cizinců se ČSÚ tentokrát obrátil na soukromou společnost TREXIMA, která se profesionálně zabývá šetřením výše mezd u Čechů a cizinců. ČSÚ zajímala data týkající se průměrných mezd podle země původu pracovníka. Získané údaje využil ČSÚ k tomu, aby mu to dopomohlo k zjištění, jaké jsou finanční možnosti cizinců a tím mohl bezpečněji dopočítat výši remitencí. V tomto případě je potřebné dodat, že jak u nerezidentů, tak rezidentů je postup výpočtu stejný a že u rezidentů se nemusí počítat mzdy a odvody z nich, jelikož k tomuto účelů slouží statistiky od Čechů rezidentů. ČSÚ se však rozhodl raději použít statistiky společnosti TREXIMA, které přišly ČSÚ důvěryhodnější než šetření SOÚ. Ze šetření SOÚ si však ČSÚ převzal poměr mezi mzdami rezidentů a nerezidentů. Konečná spotřeba je potom dopočítána dle schématu zmíněného v předešlé subkapitole. [55]

Schéma č. 3 – Princip sběru dat ohledně mezd cizinců (zpracování vlastní) [55]

10.2 Konečný výstup

ČSÚ ve své vlastní metodické příručce uvádí celý podrobný výpočet výše remitencí. Konečná spotřeba a výše mezd jsou jenom některé z mnoha proměnných, které tento výpočet obsahuje. Ostatní proměnné jsou většinou jen čistě převzaté buď z onoho šetření SOÚ nebo už jsou známy z ostatních šetření ČSÚ a nemusí se jim tudíž věnovat taková pozornost. Níže budou následovat dvě podrobné tabulky, které byly vytvořeny Českým statistickým úřadem právě v 1. čtvrtletí roku 2010.

10.2.1 Výpočet a výsledky

Tabulka č. 5 – Postup výpočtu remitencí – 1. čtvrtletí 2010, ukrajinští legální zaměstnanci [55]

Vzorec		Položka	Rezidenti	Nerezidenti
1		Počet zaměstnanců	45 539	36 942
2		Průměrná měsíční mzda v Kč	18 143	16 329
3		Počet měsíců	3	3
4		% příspěvků zaměstnavatelů	34 %	34 %
5		% příspěvků zaměstnanců	11 %	6,5 %
6		% zdanění	15 %	15 %
7		Měsíční odečitatelná položka v Kč	2070	2070
8		% peněžních remitencí	15,80 %	0 %
9		% naturálních remitencí	3,31 %	0 %
10=1*2*3	D.11	Mzdy v mil. Kč	2 479	1 810
11=4*10	D.12	Sociální příspěvky zaměstnavatelů v mil. Kč	843	615
12=10+11	D.1	Náhrady zaměstnancům mil. Kč	3322	2425
13=5*10	D.6112	Povinné sociální příspěvky zaměstnanců v mil. Kč	273	118
14=12*6-1*3*7	D.51	Daně z příjmů v mil. Kč	216	134
15=10-13-14		Čisté mzdy v mil. Kč	1990	1558
16=15/1		Čistá mzda na osobu v Kč	14 566	14 058
17	P.31	Konečná spotřeba v mil. Kč	1 563	960
18=15-17		Disponibilní úspora pro vývoz v mil. Kč	427	598
19=8*15		Peněžní remitence v mil. Kč	314	0
20=9*15		Naturální remitence v mil. Kč	66	0
21=19+20		Celkové remitence v mil. Kč	380	0
22=21/1		Remitence na osobu v Kč měsíčně	2 782	0
23=18-21		Úspora v ČR v mil. Kč	47	598

Tabulka č. 6 – Remitence – konečné výsledky za cizince v ČR v roce 2010^{8,9} [55]

Položka		D.1	D.11	D.12	D.611	D.51	Remitence-úspora	P.31	Remitence D.75
Nerezidenti	Svět celkem	25 955	21 031	4 924	938	1 459	5 338	13 296	x
	mimo EU	22 004	18 076	3 928	752	1 071	6 469	9 784	x
	EU	3 951	2 955	996	186	388	-1 131	3 512	x
Rezidenti	Svět celkem	x	x	x	x	x	x	x	17 432
	mimo EU	x	x	x	x	x	x	x	7 216
	EU	x	x	x	x	x	x	x	10 216

10.2.2 Sumarizace výpočtů a jejich výsledků

Objasnění komplexnosti a funkce celé metody pomáhá při zjištění námi hledaných konkrétních výsledků. Z tabulky č. 6 se dá vyčíst, kolik v celku bylo posláno remitencí z České republiky do celého světa rezidenty ve formě úspor a nerezidenty. Celková hodnota odchozích remitencí za rok 2010 činí okolo 22,8 miliard korun (kolonky Svět celkem – rezidenti + Svět celkem –nerezidenti). V tabulce č. 6 se následně můžeme dozvědět, že ukrajinští nerezidenti naspořili za první čtvrtletí roku 2010 skoro 600 milionů korun a rezidenti poslali přibližně 380 milionu (označeno šedivě ve sloupci s rezidenty). [55]

Při pohledu na obě tabulky si lze povšimnout tři zajímavostí. Třeba že v tabulce č. 6 jsou vynechány tři skoro úplné řádky. Je to už kvůli zmíněnému přístupu k rezidentům, jejichž statistiky se přebírají od statistik Čechů rezidentů a nemusí se tedy dopočítávat jako u nerezidentů.

Další zajímavostí v téže tabulce je záporné číslo ve sloupci Remitence-úspora a řádku nerezidenti v EU. Záporná hodnota se zde dle ČSÚ nachází proto, protože se ve výpočtu objevil velký počet studentů, kteří nemají příjmy. [55]

Kdyby se dále pokračovalo v rozebírání obou tabulek, zjistilo by se, že nerezidenti mají v tabulce č. 5 čtyři položky u nichž se uvádí 0 a dvě položky s 0 %. S tím se pojí výsledky uvedené v tabulce č. 5, kde u nerezidentů chybí poslední sloupeček označený jako Remitence, a naopak je zde označený sloupeček nadepsaný jako Remitence-úspora.

⁸ Označení položek je vysvětleno v tabulce č. 6

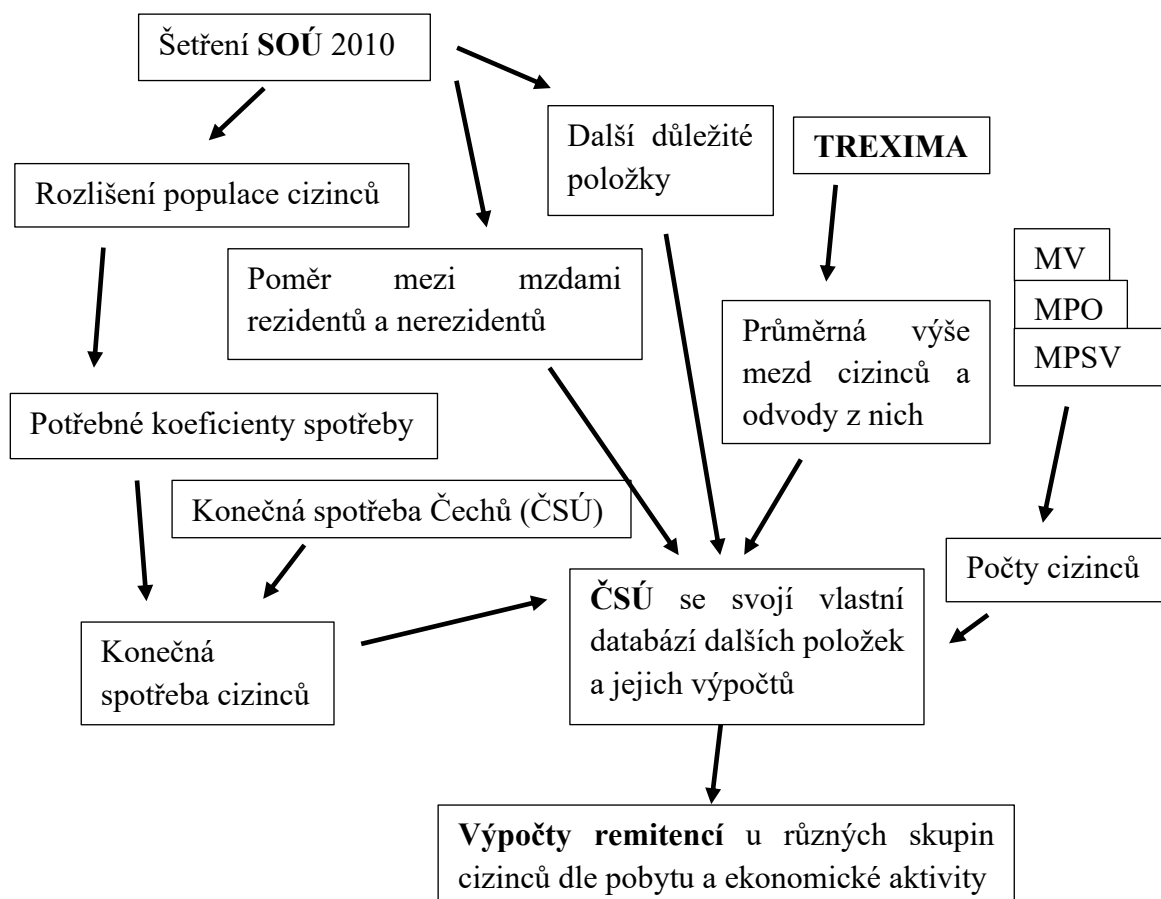
⁹ Všechny údaje jsou v milionech Kč

Při celkovém porovnání se dojde k závěru, že ČSÚ považuje u nerezidentů remitence jako jejich úspory, tedy jako rozdíl mezi čistým příjmem a výdaji na spotřebu. Tento fakt funguje na logice, že nerezidenti ukončí svůj pobyt na území ČR do jednoho roku a tím pádem si i všechny své našetřené úspory odvezou s sebou do země zdrojové. Rezidenti zde naopak zůstanou, s tím se jim pojí potřeba obstarávat si pravidelně svoje vlastní živobytí a remitence zvláště pravidelně zasílat do země zdrojové, tím pádem se u nich berou remitence jakožto procentuální podíl z čisté mzdy a zastupují tak samostatnou součást přerozdělení jejich vlastních financí.

10.2.3 Schéma metody z roku 2010

Celkové schéma slouží pomocí grafického vyobrazení k lepšímu pochopení toho, na jakém principu celá metoda odchozích remitencí z roku 2010 funguje.

Schéma č. 4 – Základní princip metody odchozích remitencí z roku 2010 (zpracování vlastní) [55]

11 Současná verze metody

Počátkem roku 2022, tedy v době psaní této práce, je možno metodický list popisující metodu pro výpočet odchozích remitencí cizinců na území ČR nalézt na stránkách ČSÚ, kde je v sekci národních účtů konkrétní dokument volně dostupný v podobě pdf souboru s názvem, „Metodický popis – Zahraniční pracovníci a remitence.“

Po otevření dokumentu je člověk stručně seznámen s tím, k čemu se vlastně výsledky odhadů používají. ČSÚ uvádí že, „*Statistika migrace osob s cizím státním občanstvím a kvantifikace jejich finančních transakcí je důležitá pro komplexní podchycení národních účtů a pro přechod od HDP k HND a HDND, pro který je nutné znát data o prvotních a druhotných důchodech mezi rezidenty na jedné straně nerezidenty na druhé straně. Také je důležitá z hlediska vyjádření zaměstnanosti v národním konceptu, kde se k zaměstnanosti v národním hospodářství přičítá počet rezidentů zaměstnaných nerezidentskými zaměstnavateli a odečítá se počet nerezidentů, kteří jsou zaměstnáni rezidentskými zaměstnavateli.*“ [53]

Výchozí dokument s metodikou: [53]

11.1 Vstupní data

Dále je možno se dočíst na jakých základních aspektech je celá metoda postavena. ČSÚ především zdůrazňuje rozdělení cizinců na rezidenty a nerezidenty. V tomto ohledu se odvolává na základní dělení dle metodiky ESA 2010. Rezidenti jsou bráni jako: „*ekonomické subjekty sídlící a působící na území ČR alespoň jeden rok nebo déle a zahraniční podnikatelé,*“ nerezidenti jsou popsáni jakožto: „*ekonomické subjekty, sídlící a působící na území ČR méně než jeden rok a dále příhraniční pracovníci, sezónní pracovníci, studenti studující v ČR a cizinci pracující na českých zastupitelských úřadech v zahraničí.*“ [53]

ČSÚ též zmiňuje důležitost rozdělení rezidentů a nerezidentů podle ekonomické aktivity, jestli se jedná o studenty, podnikatele, jaká je země původu cizinců, a dokonce zmiňuje otázku legality v případě zaměstnanců.

Remitence bere současná metodika v potaz jako: „*významnou položku důchodů (prvotních i druhotných) mezi rezidenty a nerezidenty,*“ a odvolává se na metodiky Mezinárodního měnového fondu (IMF), ve které jsou remitence brány jako: „*součet dvou položek platební bilance – náhrady zaměstnancům a osobní transfery.*“ [53]

Náhrady zaměstnancům jsou brány jakožto: „*příjmy plynoucí příhraničním pracovníkům – tzv. pendlerům, sezónním pracovníkům, krátkodobým zaměstnancům pracujícími v ekonomice, kde nemají trvalý pobyt, méně než jeden rok a nerezidentským zaměstnancům rezidentských zastupitelských úřadů v zahraničí a mezinárodních institucí. Dle metodiky národních účtů ESA 2010 jsou náhrady zaměstnancům celkové odměny v peněžní či naturální podobě, poskytnuté zaměstnavatelem zaměstnanci za jím provedenou práci za dané účetní období. Mají dvě složky – mzdy a platy placené peněžní či naturální formou a sociální příspěvky zaměstnavatelů,*“ osobní transfery se berou v potaz v podobě, „*všech běžných transferů v peněžní či naturální podobě mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi.*“ [53]

11.1.1 Skupiny cizinců

Znát počet cizinců na území ČR a následně je rozdělit do odlišných skupin je logicky jedním ze základů i současné metody. ČSÚ se opět odvolává na neexistující celkovou databázi, ve které by byla obsažena všechna data týkající se cizinců, rezidence a jejich ekonomické aktivity. Český statistický úřad tedy všechny tyto informace musí dopočítávat sám a data musí sbírat prostřednictvím jiných institucí. [53]

Instituce poskytující potřebná data ČSÚ jsou Ministerstvo vnitra (MV), které poskytuje evidenci celkového počtu cizinců dle délky pobytu a země původu (evidence je vedena Cizineckou policií), dále Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPO), které vede evidenci počtu vydaných pracovních povolení Úřady práce. Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPSV) poskytuje svoji evidenci živnostenských oprávnění a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) shromažďuje data o počtu zahraničních studentů studujících v ČR. [53]

Další řadou institucí, které poskytují ČSÚ podstatná data jsou orgány Služby cizinecké policie, celní služby a oblastní inspektoráty práce, které pro získání těchto dat provádějí bezpočet inspekcí a kontrol u různých zaměstnavatelů. Díky těmto statistikám může ČSÚ konečně zahrnout do svého odhadu faktor nelegální zaměstnanosti cizinců, jež je v kontextu ekonomické migrace velmi podstatným. Kombinací těchto zdrojů získává ČSÚ poměrně relevantní statistiky, které přispívají k větší důvěryhodnosti výsledných odhadů. Ty je však ještě dále nutné navzájem porovnat a dopočítat. Svůj postup uvádí ČSÚ v následující tabulce. [53]

Tabulka č. 7 – Postup výpočtu jednotlivých skupin cizinců [53]

Řádek	Položka	Zdroj dat	Vzorec
1	Cizinci (zjištěno)	MV	
2	Nerezidenti (dopočteno z oficiálních zdrojů)		=1-11
3	Nerezidenti zaměstnanci legální	MPSV	
4	Nerezidenti zaměstnanci nelegální	Inspekce práce	
5	Nerezidenti ekonomicky aktivní – studenti	MŠMT	
6	Nerezidenti ekonomicky aktivní – ostatní		=2-3-5
7	Nerezidenti celkem		=3+4+5+6
8	Rezidenti zaměstnanci	MPSV	
9	Rezidenti podnikatelé	MPO	
10	Rezidenti ekonomicky neaktivní		=11-8-9
11	Rezidenti celkem	MPSV*	=% z 1
12	Cizinci celkem		=7+11

11.1.2 Remitence cizinců

V současné metodice rozděluje Český statistický úřad výpočet odchozích remitencí do dvou částí – remitence zaslané rezidenty, nebo nerezidenty. Údajně je tomu tak kvůli rozdílnému začlenění konečné statistiky do položek v národních účtech a díky tomu existují momentálně dva způsoby odhadu odchozích remitencí. Tím prvním je způsob založený na principu výpočtu z náhrad zaměstnancům zahraničních pracovníků v ČR a ten druhý se počítá z osobních transferů trvale nebo dlouhodobě žijících cizinců na území ČR. Oba způsoby spolu v součtu dávají hodnotu celkového objemu zaslaných remitencí z České republiky. [53]

11.1.2.1 Náhrady zaměstnancům zahraničních pracovníků v ČR

První typ výpočtu se zakládá na odhadu náhrad zaměstnancům zahraničních pracovníků v ČR, čehož je docíleno tehdy, když jsou známy průměrné měsíční mzdy cizinců a jejich medián. Tato data získává ČSÚ od společnosti TREXIMA, která se na danou oblast specializuje. Český statistický úřad si však musí výsledky TREXIMY upravovat, jelikož TREXIMA nerozlišuje výši mezd dle rezidence. Například u hrubé měsíční mzdy nerezidentů ČSÚ předpokládá, že nástupní mzda nerezidenta je nižší a používá 90 % mediánu, který zná od TREXIMY. Celý postup výpočtu zobrazuje tabulka od ČSÚ. [53]

Tabulka č. 8 – Postup výpočtu náhrad zaměstnancům pracujících nerezidentů v ČR. [53]

Řádek	Název položky	Jednotky	Zdroj dat/Vzorec
1	Počet nerezidentů		MPSV
2	Průměrná měsíční mzda	Kč	ISPV
3	Počet měsíců ve čtvrtletí		
4	Sazba sociálních příspěvků zaměstnavatelů	%	
5	Sazba sociálních příspěvků domácností	%	
6	Sazba daně z příjmu	%	
7	Měsíční sleva na dani na poplatníka	Kč	
8	Mzdy a platy	mil. Kč	= 1*2*3
9	Skutečné sociální příspěvky zaměstnavatelů	mil. Kč	= 4*8
10	Náhrady zaměstnancům	mil. Kč	= 8+9
11	Skutečné sociální příspěvky domácností	mil. Kč	= 5*8
12	Daně z příjmu	mil. Kč	= 6*8
13	Čistá mzda	mil. Kč	= 8-11-12
14	Čistá mzda na osobu	Kč	= 13/1/3

11.1.2.2 Osobní transfery trvale nebo dlouhodobě žijících cizinců v ČR

Druhý způsob v rámci metodiky se týká především osob, které žijí trvale či dlouhodobě na území ČR, tedy rezidentů. V principu vychází tento způsob z datového základu, který položil v roce 2010 Sociologický ústav Akademie věd ČR svým kvantitativním šetřením – dotazníkem.

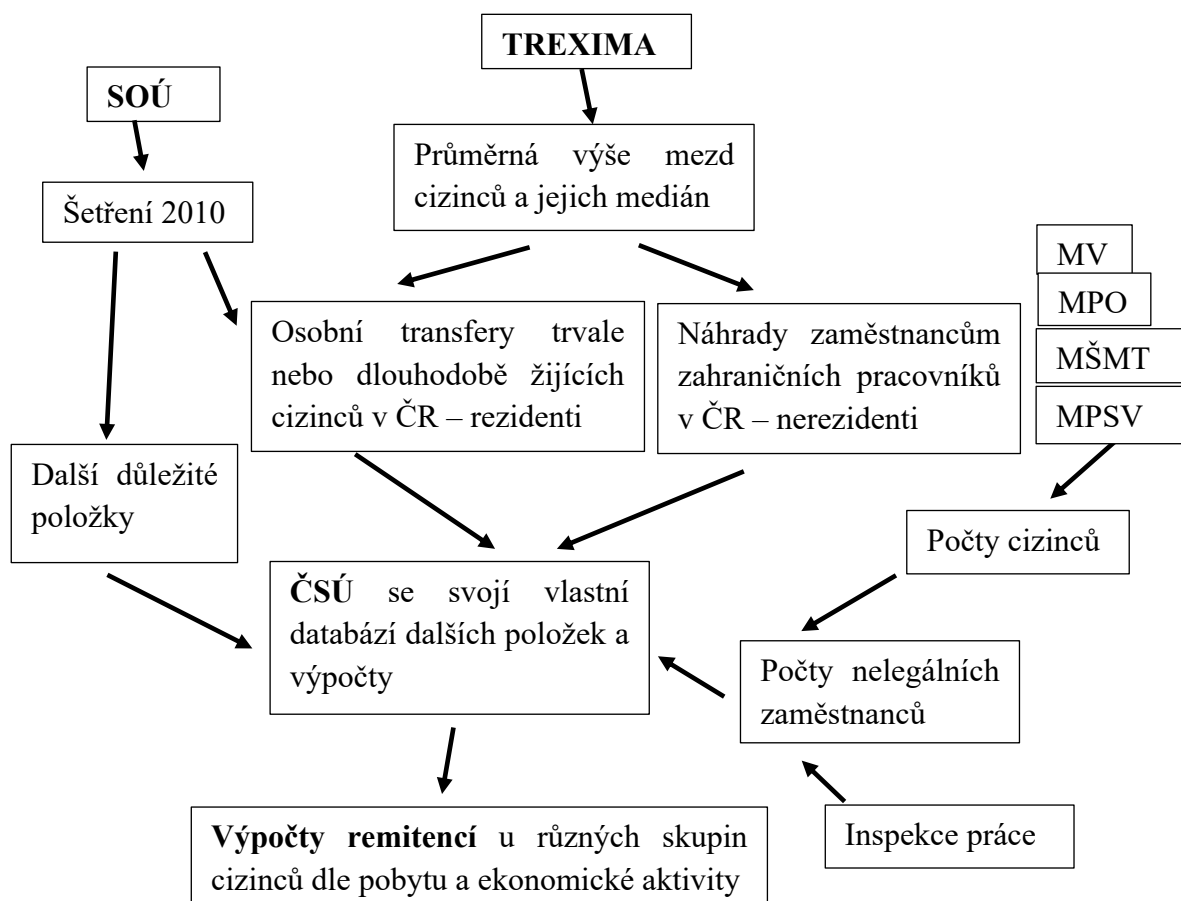
Doplňující informace se potom týkají otázky, jakým způsobem přistupovat k remitentům – dárcům, jelikož ze šetření jde údajně, kvůli malému vzorku respondentů špatně určit, jestli se jedná o remitence naturální nebo peněžní z čisté mzdy. Kvůli tomu musel Český statistický úřad použít pouze relativní podíl a zjistit výši čistých mezd u cizinců rezidentů (výpočet je stejný jako u nerezidentů – v tabulce č. 8, položka 13). V případě, že je znám počet cizinců rezidentů, celková výše jejich čistých mezd, jaký mají peněžní a jaký naturální remitence podíl na příjmech, dá se dopočítat, jaká je celková výše jimi zasílaných remitencí (v tabulce č. 9, položka 7) [53]

Tabulka č. 9– Postup výpočtu remitencí cizinců zaměstnanců rezidentů [53]

Řádek	Název položky	Jednotky	Vzorec
1	Počet cizinců rezidentů		
2	Čistá mzda	mil. Kč	
3	podíl remitencí – peněžních na příjmu	%	
4	podíl remitencí – naturálních (darů) na příjmu	%	
5	Remitence peněžní	mil. Kč	=2*3
6	Remitence naturální	mil. Kč	=2*4
7	Remitence celkem	mil. Kč	=5+6
8	Remitence na osobu/měsíc	Kč	=7/1

11.2 Schéma současné metody

Schéma č.5 – Schéma metody výpočtu odchozích remitencí dle metodiky dostupné v roce 2022 (zpracování vlastní) [53]

12 Komparace obou metod a problematika sběru dat

Vzájemná komparace obou verzí metody dle dostupných metodik je jedním z výstupů praktické části této práce. Lze se tak dozvědět a odvodit si spoustu informací, které se týkají vývoje metody výpočtu odchozích remitencí z ČR v čase, a jejího průběžného stavu. V této části bude porovnáván především přístup ke sběru dat a jejich využití pro potřeby výpočtu. Samotné výpočty/odhady nebudou brány tolik v potaz, jelikož jestli se obě verze navzájem v některém z mnoha ohledů mohou lišit, tak je to právě v případě sběru výchozích dat a jejich použití, které tvoří základ dané metody.

12.1 Data o cizincích

Základním východiskem pro odhad odchozích remitencí jsou jistě dostupná data ohledně cizinců na území České republiky. Bez těchto dat by žádná podobná metoda nemohla existovat. Je proto závažným zjištěním, že se v obou případech autoři metodik odvolávají na neexistující centrální celkovou databázi, která by se kompletně věnovala cizincům. Kvůli tomu musí Český statistický úřad složitě získávat relevantní informace z více zdrojů a ty mezi sebou porovnat. Už tento samotný koncept může principiálně vést k různým odchylkám. ČSÚ se snaží data získávat skrze vládní instituce – ministerstva a ty následně dávat dohromady. Zde se dostáváme k prvním rozdílům.

12.1.1 Zahraniční studenti

Mezitím, co se dokumentace k metodě z roku 2010 odvolává k ministerstvům třem (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo práce a sociálních věcí), současná dokumentace přidává ministerstvo čtvrté, a to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [53][55] Díky tomu má ČSÚ k dispozici taktéž evidenci o cizincích studentech, na které by se v součtu nemělo zapomínat. Studenti cizinci totiž také mohou pracovat a být tedy ekonomicky aktivní, např. mají brigádu či si nějakou jinou formou obstarávají peníze na živobytí. Z těchto úspor pak mohou remitovat. V případě metodiky 2010 byli však studenti považováni pouze za ekonomicky neaktivní, což nemusí být úplně přesné a jedná se spíše o jistou úroveň zobecnění ve smyslu: student studuje = nepracuje, není tudíž ekonomicky aktivní a neremituje. To však není úplný fakt a dalo by se říct, že v případě cizinců toto zobecnění kolikrát platí v ještě menší míře.

V současné dokumentaci je ovšem zajímavý jeden detail. Na základě převzaté tabulky č. 10 považuje současná metodika studenty jakožto ekonomicky aktivní. V uvedeném odstavci nad ní se ale doslovně píše: „Mezi ekonomicky *neaktivní nerezidenty se zahrnují zahraniční studenti a ostatní neaktivní osoby (např. ženy v domácnosti).*“ [53] Z tohoto důvodu si lze myslet, že si ČSÚ sám protirečí. Zvláštní je to obzvláště v případě, když ČSÚ v oficiálních materiálech k metodice, věnující se ekonomické aktivitě, píše, že studenti pracující jsou ekonomicky aktivní a nepracující jsou ekonomicky neaktivní a připouští tedy obě varianty. Z tohoto důvodu by určitě bylo příhodnější

dodělat pro současnou metodiku upřesnění přístupu ke studentům z hlediska ekonomické aktivity a více zapracovat na jejich rozdílném začlenění do konečných odhadů. [52]

12.1.2 Otázka legality

Legalita je často zmiňovaným pojmem v problematice ekonomické migrace. Ne všechny související procesy doprovázející ekonomickou migraci jsou totiž úplně legální. K tomu stačí znát fakt, že v případě ukrajinské pracovní migrace, a nejenom té, se hovoří o klientském systému, který řídí mafie a jí podřízení klienti. Někteří z těchto klientů jsou schopni migrantům v cílové zemi ilegálně obstarat zaměstnání, díky čemuž migranti nemusejí odvádět daně z příjmů a tím pádem taktéž odvody na sociální a zdravotní pojištění.

V důsledku ilegality dochází ke zkreslení dostupných dat, které se potom musí odhadovat. V případě metody z roku 2010 je ilegality zmíněna pouze u rozdělení cizinců a dále se o ní v příložené metodice nedá nic podrobnějšího dočíst. Současná metodika si danou problematiku uvědomuje lépe a postup odhadu je zde podrobněji rozepsán. V textu z roku 2014 (Statistics of Remittances in the Czech Republic; Šimková, Sixta) je tento způsob výpočtu taktéž popsán a počítá se s tím, že se používá už od metodiky z roku 2010. [53][55][57]

ČSÚ nelegálně zaměstnaným migrantům přisuzuje čistou mzdu jako shodnou se mzdou hrubou, jelikož nelegálně zaměstnaný člověk nedaní a neodvádí své příjmy. Zároveň se hrubá mzda u nelegálně zaměstnaného cizince odhaduje průměrně jako o 25 % nižší než u zaměstnance legálně zaměstnaného. Je tomu tak z toho důvodu, že se ČSÚ domnívá, že nástupní mzda nelegálně zaměstnaného migranta je nižší než legálně zaměstnaného. [57] Vzorec by vypadal takto:

Legálně zaměstnaný = hrubá mzda – sociální a zdravotní – daně z příjmu => čistá mzda
[57]

Nelegálně zaměstnaný = hrubá mzda x 0,75 => „čistá mzda“ bez zaplacení daní a pojištění [57]

Tento konkrétní odhad dle tabulky č. 11 napomáhá k výpočtu celkové hodnoty čistých mezd a následně díky procentuálnímu odvození i k celkové hodnotě remitencí. [57]

Jedním z hlavních otazníků je jistě koeficient 0,75. Nikde totiž v dokumentaci není napsáno, odkud číslo konkrétně pochází a jaké všechny faktory byly zahrnuty do snížení o 25 % u nelegálně zaměstnaných. Je celkem zarážející, že se vůbec přistoupilo k takhle konkrétnímu číslu, které udává snížení přesně o jednu čtvrtinu v procentech. Na popud toho by se mělo zamyslet nad tím, jaké podklady pro určení tohoto čísla oficiálně existují. Je totiž dost nepravděpodobné, že byl proveden nějaký relevantní průzkum mezi aspoň částečně reprezentativním vzorkem nelegálně zaměstnaných migrantů, kteří by se podělili o informace ohledně svých mezd.

ČSÚ argumentuje tím, že přece nástupní plat nelegálně zaměstnaného migranta by měl být nižší než legálně zaměstnaného, jelikož nelegálně zaměstnaný nemusí nic oficiálně platit. ČSÚ ale zapomíná zohlednit fakt, že část migrantů je stále „podřízena“ klientovi nebo agentuře, která si z jejich mzdy bere určitou část za své zprostředkovávací služby. Klient může brát část výdělků legálně i nelegálně zaměstnaným a záleží hlavně na něm či jeho nadřízených, jak velká část ze mzdy to ve výsledku bude. Tento fakt přináší do úvahy ČSÚ novou proměnnou, s níž se bez oficiálních dat a důkazů dá jen velmi těžko cokoliv odhadovat.

ČSÚ se též snaží tento přístup více osvětlit, když Šimková a Sixta píšou ve svých textech z roku 2014 o změně legislativy z ledna roku 2012. Kvůli této legislativě údajně poklesl počet prováděných kontrol ze strany pracovních úřadů a následkem toho došlo i k úbytku relevantních dat, která dokonce už nemusejí být publikována. ČSÚ si v tom případě musí pracně chybějící informace dohledávat a dělat si svoje vlastní odhady. Tenhle celý problém je však jen příkladem toho, jak neefektivně může spolupráce mezi ČSÚ a dalšími institucemi probíhat. [57]

12.2 Problematika šetření Sociologického ústavu

Metoda, kterou pro měření odchozích remitencí zkonstruoval ČSÚ a její průběžné verze, jsou ve své hlavní podstatě založeny na kvantitativním šetření ve formě dotazníku. Hned na začátku se tedy musíme potýkat se zásadní otázkou, která se týká relevance sesbíraných dat a celkově reprezentativnosti onoho směrodatného šetření ze strany Sociologického ústavu Akademie věd ČR (dále SOÚ).

Pro náš účel se musíme podívat do třiceti dvou stránkové dokumentu, s názvem: **Results from a Survey of Foreigners' – Incomes, Expenditures and Remittances – Main Findings Concerning Remittances** (Mgr. Yana Leontiyeva, Mgr. Blanka Tollarová, Ph.D.) – Institute of Sociology, Academy of Sciences of the Czech Republic. [56]

Výchozí dokument: [56]

V části šetření, které je věnováno metodickému popisu a sběru dat, je napsáno: „All analyses in this report are based on weighted data estimates and provide the most accurate picture of the target population,“ z toho vyplývá, že šetření by mělo dle autorů poskytovat co nejpřesnější (the most accurate) obrázek cílové populace a že všechny analýzy jsou založeny na vážených, respektive upravených, datech. Povšimnutí hodný fakt je, že na začátku této věty se autoři odvolávají na odhady (estimates), ze kterých vyplývají všechny ostatní analýzy. [56]

Ze všeho nejdříve nás budou zajímat tabulky a čísla v nich obsažená. Nejprve se proto zaměříme na výzkumný vzorek, tedy počet respondentů a jejich zastoupení. Proto je níže přiložena část tabulky, která je v šetření označena jako „Table 1“ (v této práci tabulka č. 10). Z té na první pohled zjistíme, že reprezentativní vzorek činil celkem 1004 respondentů, z čehož například bylo 302 Ukrajinců. Tento počet se pak zvažil na 553 pro lepší reprezentativnější účely. [56]

Tabulka č. 10 – Comparison of the sample plan and its realisation to the target population [56]

	Population*	Sampling frame	Sample dataset			
			Unweighted data		Weighted data	
	%	%	Count	%	Count	%
TOTAL	100	100	1,004	100	1003	100
GENDER						
Male	58.3	58.3	589	58.7	588	58.6
Female	41.7	41.7	415	41.3	416	41.4
AGE						
15 – 30 years	34.3	34.3	346	34.5	340	33.9
31 – 45 years	41.9	41.9	423	42.2	421	42.1
46 – 65 years	23.7	23.7	234	23.3	240	24.0
CITIZENSHIP						
Ukraine	55.6	30.0	302	30.0	553	55.0
Vietnam	24.3	25.0	274	27.3	242	24.1
Russia	12.1	20.0	202	20.1	125	12.4
Moldavia	4.1	12.5	107	10.7	46	4.6
Former Yugoslavia	3.9	12.5	119	11.9	39	3.9

Navazující informací je, kolik z Ukrajinců vlastně remitovalo. To se dozvíme v tabulce v šetření označené jako „Table 5“ v práci č. 11. Tato tabulka v procentech zobrazuje, kolik cizinců za každou zemi má za poslední tři roky aspoň nějaké zkušenosti s remitováním. Z tabulky se dovíme, že 61 % Ukrajinců má nějakou zkušenost s remitováním a 31 % nemá vůbec žádnou. Co přesně se skrývá pod pojmem „má nějakou zkušenost“ je konkrétněji rozvedeno v onom dokumentu a v tabulce jsou uvedeny jen dvě zjednodušené položky. V odstavci, kde je pak obsažena i tabulka č. 11, se potom automaticky píše o imigrantech, kteří remitence rovnou posílají. Z jednoduchého dopočtu nám potom vyjde, že z neváženého, tudíž reálně naměřeného, počtu Ukrajinců remitovalo po zaokrouhlení 184 Ukrajinců a z váženého počtu, kde bylo 251 Ukrajinců dopočteno, remitovalo přibližně 337 Ukrajinců. [56]

Tabulka č. 11 – Sending money abroad within last three years by citizenship, percent [56]

	Total	Ukraine	Vietnam	Russia	Moldavia	Former Yugoslavia
		A	B	C	D	E
Have some experience	54	61 ^{BCDE}	47 ^A	44 ^A	43 ^A	40 ^A
Have no experience	45	39 ^{BCDE}	49 ^A	54 ^A	55 ^A	60 ^A
No answer	1	0	4	2	3	0

Source: Research on Foreigners' Incomes, Expenditures and Remittances, 2010.

Lze si položit otázku, jestli není vzorek 184 Ukrajinců, navýšený na 337, pro výpočet remitencí, dle tabulky č. 6 málo. Zvláště když se ve výsledku bavíme o počtu 82 481 legálně zaměstnaných Ukrajinců (v roce 2010) a o milionech, v dalších případech o miliardách korun, které se na základě dat z tohoto dotazníku dopočítávají.

Na tuto otázku narazil ve svém výzkumu i Mgr. Robert Stojanov, Ph.D., který v roce 2015 v publikaci „Ukrajinská pracovní migrace v Česku; migrace – remittance – (rozvoj)“ napsal: „ČSÚ zatím využil pouze jedno šetření (Leontiyeva, Tollarová 2011) pro data z let 2008–2010, které bylo uskutečněno na statisticky nereprezentativním výzkumném vzorku a v ne zcela jasném sestavení,“ Stojanov dále konkrétněji píše: „Jednalo se celkem o 1003 respondentů z pěti států, z čehož jen 54 % respondentů zaslalo/přivezlo remittance během tří let (2008–2010) alespoň jednou. To je příliš malý vzorek pro jeho užití jako základních proměnných pro výpočet/odhad remitencí na národní úrovni, stejně tak i na úrovni jednotlivých občanů cizích zemí, a výsledky jsou tak nevěrohodné.“ [13]

Aby byly výsledky jakéhokoliv dotazníku relevantní, je potřeba dosáhnout jistého reprezentativního počtu respondentů. Reprezentativnost však není v prvé řadě hned určována dle celkového počtu respondentů, ale podle toho, jak moc byli jednotliví respondenti od sebe diferenciováni a jestli se mezi nimi najdou vzorky vhodné pro všechny možné přípustné případy. V případě tohoto dotazníku tedy především záleželo na tom, aby mezi respondenty byl přítomen dostatečný počet mužů a žen, různého věku, typu rezidence a dosaženého vzdělání, nepracujících, či pracujících v různých odvětvích. Dosažení rozmanitosti charakteristik respondentů potom logicky navyšuje i jejich celkový počet a dává tím zároveň možnost relevantně výsledky zobecnit.

Při prvním pohledu na dokument k šetření SOÚ je patrné, že k diferenciaci respondentů doopravdy došlo. Respondenti byli rozlišeni dle věku do tří skupin v rozmezí od 15 do 65 let. Dále byla brána v potaz i výše dosaženého vzdělání – základní, střední bez, nebo s maturitou a vysokoškolské. V potaz přišly dokonce i regiony ČR, ve kterých respondenti pobývali. Došlo též na rozdělení dle rezidence, ekonomického sektoru výkonu práce a pracovní pozice. Na základě výše zmíněného podrobného rozlišení respondentů by šlo konstatovat, že šetření SOÚ v roce 2010 doopravdy reprezentativní bylo. To se však dá jenom těžko říct v roce 2022. [56]

Průzkum SOÚ proběhl v letech 2008–2010. Od té doby uplynulo minimálně 11 let a je potřeba zmínit, jak moc se geopolitická a ekonomická situace za tu dobu změnila a jak moc ovlivnila ať už migrační nebo finanční návyky remitujících osob na území České republiky. Minimálním důkazem změny situace v případě Ukrajinců může být Ukrajinská krize započatá Euromajdanem v listopadu roku 2013 a Rusko-ukrajinský konflikt, který definitivně započal v roce 2014 anexí Krymu. Další výraznou událostí, která vedla k možným změnám návyků u soustavy remitujících osob je jistě pandemie covidu-19. S žádnou z těchto razantních proměnných tento dotazník samozřejmě nepočítá a od té doby ani žádný jiný podobný dotazník, který by lépe reflektoval současnou situaci a nahradil by ve svém účelu ten z roku 2010, nevznikl.

V konečném výsledku jsme se dostali do fáze, ve které se zjistilo, že celá metodika měření odchozích remitencí v ČR z roku 2010 je postavena na nereprezentativním zastaralém dotazníku, který nemůže být věrohodně použit pro současné účely na národní úrovni, a tedy samotné výsledky výpočtů, kterým sami autoři v ČSÚ a v SOÚ začali říkat odhady, jsou s velkou pravděpodobností velmi zkreslené, tím pádem částečně chybné a nemohou být brány vážně.

13 Využití dat Českou národní bankou

Tato kapitola je věnována zjištění, které se týká procesu, při němž jsou již získaná data týkající se remitencí dále využívána. Jedná se především o výměnu informací mezi ČSÚ a Českou národní bankou (ČNB), která potom zachází s daty při výpočtu platební bilance České republiky.

K zjištění došlo způsobem, kdy byl zaslán e-mailem oficiální dotaz na adresu České národní banky. ČNB na původní dotaz, jestli si dělá vlastní výpočet remitencí, odpověděla že NE. Na druhou stranu ČNB informovala o tom, že přejímá informace ohledně remitencí od ČSÚ, a že je používá k výpočtu platební bilance, konkrétně běžného účtu.

K tomuto účelu jsou data o remitencích používány přibližně od roku 2009, kdy vešel v platnost nový manuál Mezinárodního měnového fondu pro sestavení platební bilance a investiční pozice vůči zahraničí, zvaný též BPM6. K tomuto kroku vydala ČNB i metodický list, ve kterém popisuje všechny náležitosti systému BPM6. V sekci „Hlavní změny metodiky v BPM6“ se nalézá dokonce i jedna věta o remitencích: „*byl zaveden nový koncept měření a zachycování mezinárodních remitencí.*“ [4] Nic víc v metodickém listě o remitencích nestojí. Je tedy možno si odvodit, že tato věta musí logicky odkazovat k plánovanému pozdějšímu vzniku nové metodiky odchozích remitencí z roku 2010 a že šetření SOÚ bylo objednáno ve stejné souvislosti. [4]

Při výpočtu běžného účtu platební bilance se podle metodiky ČNB řadí remittance mezi tzv. druhotné důchody, které jsou samostatnou součástí celkové statistiky běžného účtu. Statistika platební bilance ČR se dá dohledat přes stránky ČNB. Pro ilustraci jsou nejlepší prezentační systémy České národní banky ARAD a OBIEE, které poskytují grafické znázornění i kompletní tabulkovou statistiku s daty od roku 2004. [4][18]

13.1 ČNB OBIEE

V prezentačním nástroji ČNB OBIEE (Oracle Business Intelligence Enterprise Edition) si lze prohlédnout statisticky kompletní rozbor platební bilance. V kolonce Statistika platební bilance jsou dvě položky, které zobrazují také druhotné důchody. Jsou to kolonky pojmenovány jako Platební bilance v podrobném členění a Běžný účet v geografickém členění. [51]

V kolonce Běžný účet v geografickém členění je běžný účet podrobně rozdělen do několika kategorií – zboží, služby, prvotní a druhotné důchody, mezi které patří i remitence. Ty však nejsou ve statistice nijak zvlášť uvedeny a nelze se tedy dočíst, jak moc velký podíl remitence v kategorii druhotných důchodů tvoří. Zároveň je zde uvedeno geografické členění, které se vztahuje k rozdělení běžného účtu mezi různé země př. Nigérie, Uzbekistán nebo Německo. Česká republika však mezi nimi není. ČR je totiž konkrétně celá uvedena v kolonce Platební bilance v podrobném členění. [51]

U kolonky s podrobným členěním platební bilance ČR není uveden jenom běžný účet, ale také účet kapitálový, finanční a jejich vzájemná salda. Stejně tak jako předtím jsou i zde druhotné důchody součástí běžného účtu, ale remitence zde uvedeny nejsou. [51]

V obou případech jsou druhotné důchody uvedeny ve formě sloupcových grafů či časové řady. Rozděleny jsou mezi tzv. kredit/aktiva, potom debet/pasiva a samozřejmě je zde graficky vyjádřena i vzájemná bilance/saldo. [51]

13.2 ČNB ARAD

Druhým systémem, ve kterém lze najít v rámci ČNB remitence obsažené ve formě druhotných důchodů je nástroj ARAD, který ČNB popisuje následovně: „*ARAD je veřejná databáze, která je součástí informačního servisu České národní banky. Jejím cílem bylo vytvořit jednotný systém prezentace časových řad agregovaných údajů za jednotlivé statistiky a oblasti finančního trhu. Převážná část těchto údajů pochází ze statistických zpracování prováděných přímo v ČNB, některá data jsou převzata z externích zdrojů, například z ČSÚ. Vybrané statistické údaje z ČSÚ jsou zde publikovány s jeho svolením. Požadované údaje lze v databázi nalézt podle hierarchické navigace v jednotlivých tematických oblastech. Databáze je pravidelně doplňována údaji z více než 100 datových zdrojů.*“ [50]

Díky této databázi se dá lehce dohledat, a co je více důležité, komplexně mezi sebou porovnat všechny aspekty platební bilance ČR. Například se zde dá zaškrtnout položka příjmů, výdajů a salda druhotných důchodů a k tomu i celkové saldo běžného účtu pro lepší zobrazení a porovnání podílu druhotných důchodů na celkové bilanci běžného účtu v ČR.

13.3 Remitence v běžném účtu

Pro lepší pochopení remitencí jakožto součásti platební bilance ČR je podstatné dát si všechny neopomenutelné údaje k sobě a dopočítat jejich jednotlivé podíly, které remittance tvoří. K tomuto účelu byla vytvořena speciální tabulka, kde jsou uvedeny kredity, debety a salda běžného účtu (BÚ) platební bilance, druhotných důchodů (DD), jejich výše, odchozí remittance a vzájemné podíly v procentech.

Tabulka č.12 – Remittance v běžném účtu platební bilance¹⁰ (zpracování vlastní) [51]

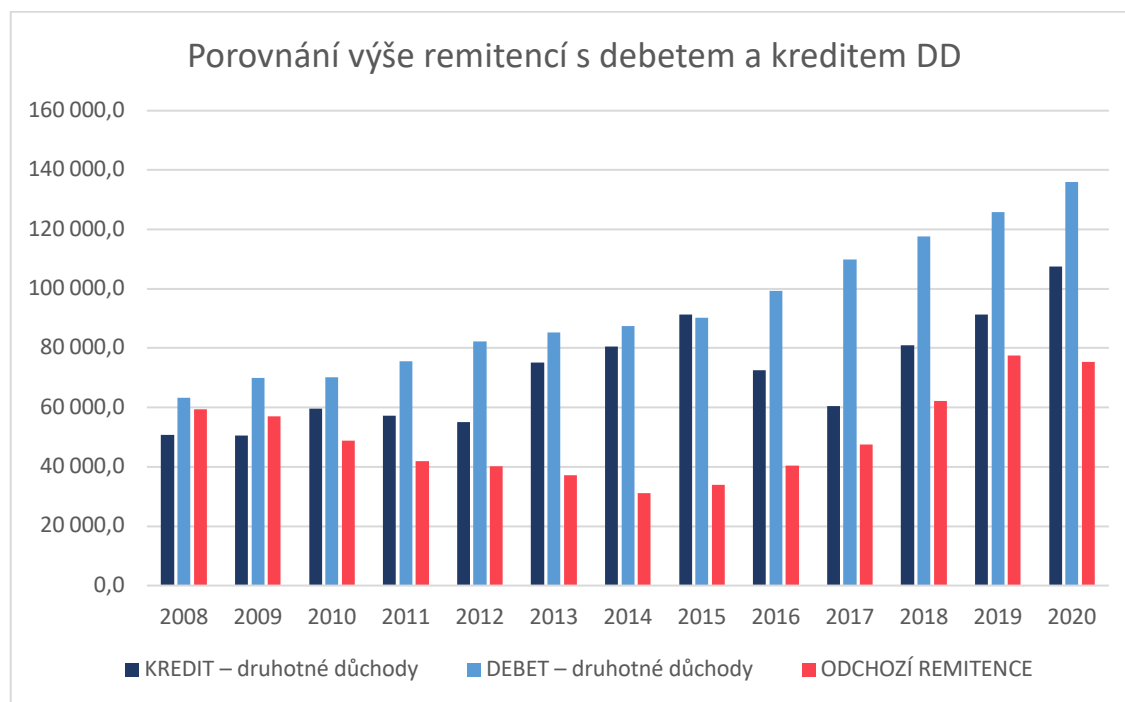
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
KREDIT – BÚ	2 780 046,0	2 475 393,8	2 788 390,4	3 061 761,2	3 306 419,7	3 360 803,8
DEBET – BÚ	2 855 300,7	2 564 596,8	2 930 167,0	3 146 562,0	3 369 732,7	3 382 588,2
SALDO – BÚ	-75 254,7	-89 203,0	-141 776,6	-84 800,8	-63 313,0	-21 784,4
KREDIT – DD	50 784,0	50 555,7	59 527,8	57 287,1	55 111,4	75 164,0
DEBET – DD	63 196,2	69 976,2	70 239,8	75 501,7	82 320,8	85 262,1
SALDO – DD	- 12 412	- 19 421	- 10 712	- 18 215	- 27 209	- 10 098
ODCHOZÍ REMITTENCE	59 473	57 099	48 761	41 857	40 294	37 093
Podíl remitencí na debetu DD	94,11 %	81,60 %	69,42 %	55,44 %	48,95 %	43,50 %
Podíl debetu DD na debetu BÚ	2,21 %	2,73 %	2,40 %	2,40 %	2,44 %	2,52 %

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
3 793 958,3	3 997 821,9	4 069 934,8	4 370 546,2	4 502 726,7	4 673 562,3	4 433 583,9
3 786 075,5	3 977 075,8	3 984 757,8	4 291 456,7	4 478 626,7	4 654 407,0	4 230 074,5
7 882,8	20 746,1	85 177,0	79 089,5	24 100,0	19 155,3	203 509,4
80 484,8	91 414,1	72 602,4	60 392,7	80 990,9	91 368,1	107 395,8
87 414,9	90 247,2	99 273,7	109 929,9	117 578,6	125 768,0	135 915,7
- 6 930	1 167	- 26 671	- 49 537	- 36 588	- 34 400	- 28 520
31 058	33 866	40 458	47 598	62 089	77 517	75 248
35,53 %	37,53 %	40,75 %	43,30 %	52,81 %	61,63 %	55,36 %
2,31 %	2,27 %	2,49 %	2,56 %	2,63 %	2,70 %	3,21 %

¹⁰ Údaje jsou uvedeny v milionech Kč

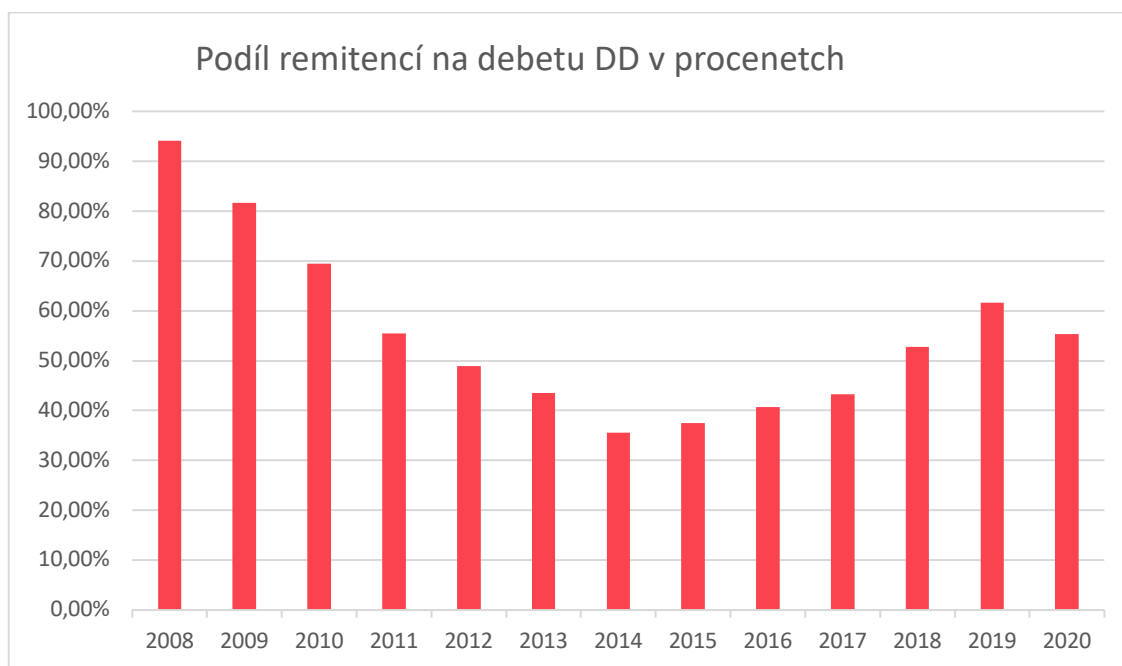
Z výše vytvořené tabulky se dá vyčíst, jak se v průběhu třinácti let měnil podíl remitencí zastoupených v debetu druhotných důchodů a také, jak velký podíl měl tento debet na celkovém debetu běžného účtu platební bilance ČR. To se dá i lépe graficky znázornit za pomoci grafů.

Graf č. 9 – Porovnání výše remitencí s debetem a kreditem DD (zpracování vlastní) [51]

V grafu č. 9 jdou konkrétně vidět 3 hodnoty, kredit druhotných důchodů, debet a výše odchozích remitencí. Je patrné, že debet druhotných důchodů neustále už od roku 2008 stoupá a v roce 2020 dosáhl výše skoro 136 miliard korun. Tolik tedy korun bylo posláno z České republiky do zahraničí v rámci druhotných důchodů. Oproti tomu kredit až na výjimku v roce 2015 nikdy nepřesáhl výši debetu a nebyl tak schopen se výši debetu ani vyrovnat, čímž by došlo k dosažení kladného nebo aspoň vyrovnaného salda druhotných důchodů. Kvůli tomuto trendu končí položka druhotných důchodů většinou se záporným saldem. [51]

Graf č. 10 – podíl remitencí na debetu DD v procentech (zpracování vlastní) [51]

Jistý nezanedbatelný podíl na tomto trendu mají i odchozí remitence. Dle grafu č. 10 se můžeme dozvědět, jak velký procentuální podíl tvoří odchozí remitence na debetu druhotných důvodů. Je taktéž nutné připomenout, že kvůli charakteru odchozích remitencí se s nimi počítá jako s položkou patřící do debetu, nikoliv kreditu. Jedná se totiž o převážně jednostranné finanční transakce, které z České republiky odchází do zahraničí, proto se započítávají jako součást exportní/výdajové debetní položky.

Neustále rostoucímu debetu však úplně neodpovídá měnící se výše odchozích remitencí. Ta totiž od roku 2008 začala klesat a v poměru k celkově rostoucímu debetu to vyvolalo ještě větší procentuální propad podílu na debetu druhotných důvodů. V roce 2008 měly odchozí remitence takřka 94% podíl na debetu druhotných důvodů. Po tomto roce však začal rapidní propad až na 35,5% úroveň roku 2014. [51]

Tato situace nastala kvůli ekonomické krizi v roce 2008 a jejím důsledkům, mezi něž se řadí i snížení zaměstnanosti cizinců na území ČR. ČSÚ uvádí, že v letech 2012–2017 došlo ke změnám v informačním systému Ministerstva práce a sociálních věcí a údaje o počtu cizinců jsou uvedeny v podobě odhadů, nikoliv v přesných hodnotách. Změna nastala až s rokem 2018, kdy MPSV začalo opět ve svém informačním systému důkladněji zveřejňovat a doplňovat informace o počtech cizinců pracujících na území ČR. Od roku 2018 tak byl zaevidován přesný počet zaměstnaných cizinců a z toho se metodikou ČSÚ vypočetla i přesnější míra odchozích remitencí. [54]

Další výjimkou, která je patrná na grafu č. 9 a viditelně se odráží v grafu č. 10 je rok 2020. Ten je totiž rokem začátku pandemie covidu-19. V tomto roce došlo ke změnám v situaci cizinců na území ČR, někteří z nich přišli o práci, museli se odstěhovat nebo museli přistoupit na horší mzdové podmínky, kvůli čemuž došlo i k snížení výše odchozích remitencí vůči roku 2019. Tato změna se se současným trendem zvyšujícího se debetu druhotných důchodů projevila na procentuálním podílu, jenž je viditelný v grafu č. 10.

Z doložených údajů si lze následně dopočítat, jakou procentuální část debet druhotných důchodů zabírá v celkovém debetu druhotných důchodů běžného účtu a jak se na tom procentuálně podílí právě remitence. Kdybychom si udělali aritmetický průměr procentuální výše podílu debetu druhotných důchodů v celkovém debetu běžného účtu, vyšlo by nám, že se jedná o přibližně 2,53 % a v případě remitencí by se na základě grafu č. 10 a následného dopočtení jednalo v průměru o 55,38 % podílu remitencí na debetu druhotných důchodů. Při společném vynásobení těchto dvou údajů mezi sebou nám vyjde, že remitence v průměru zabírají okolo 1,4 % v celkové položce debetu běžného účtu platební bilance České republiky. Se započtením kapitálového a finančního účtu by se potom jednalo ještě o nižší hodnotu.

Rázem může vyvstat polemika nad tím, jestli je 1,4 % zanedbatelných či nikoliv. V tomto ohledu je potřeba si uvědomit, kolik takových 1,4 % skutečně může činit. Řádově se totiž jedná o desítky miliard korun, které doopravdy jen tak zanedbatelné nejsou. Pouze ze samotné podstaty platební bilance se dá totiž odvodit, že platební bilance má jistou návaznost na devizové rezervy a kurzy měn [3], jejichž výkyvy mohou být znatelné i pro obyčejné občany. V kontextu platební bilance by nás tedy mělo zajímat každé procento a s ním i započtené odchozí remitence, které mají na finální podobu platební bilance České republiky svůj určitý vliv.

Závěr

Tato práce se věnuje cizincům na území České republiky s důrazem kladeným na kontext ekonomické migrace a následné role odchozích remitencí ve sféře financí. V první fázi teoretické části, byly popsány některé migrační teorie s názorným příkladem ukrajinské menšiny, jež napomohl lepšímu pochopení podstaty ekonomické migrace. V části druhé byl kladen důraz na ekonomickou podstatu migrantů na území ČR. Konkrétně se jednalo o popis principu pohybu mezd, platební bilance ČR a povahu odchozích remitencí zasílaných migranty. Nechyběl ani popis rozřazení migrantů podle ekonomické činnosti či rezidence, což se velmi často vyskytuje při řešení a kategorizaci problematiky migrantů na území České republiky.

Praktická část byla věnována způsobu měření odchozích remitencí z České republiky. Jednalo se o analýzu dat z dostupných či získaných odborných textů, metodických materiálů, tabulek a statistik. Nejprve byla na základě starších materiálů provedena analýza verze metody z roku 2010, potom byla provedena analýza verze současné z dostupných materiálů ČSÚ. Obě tyto analýzy byly zaměřeny především na oblast sběru výchozích dat a jejich interpretaci. Z těchto dvou analýz vznikla i částečná komparace, a hlavně bylo poukázáno na problematiku, která obě tyto časově odlišné verze metody výpočtu odchozích remitencí provází. Navazující fáze praktické části se zabývala analýzou toho, kam už vypočtené výsledky Českého statistického úřadu dále směřují a co konkrétně a v jaké míře ovlivňují.

Hlavní hypotézou provázející praktickou část bylo, že Česká republika nemá spolehlivou metodu měření odchozích remitencí. Na tuto hypotézu byl následně navázán další předpoklad, dle kterého jsou neúplné/zavádějící výsledky ČSÚ přebírány některou z dalších důležitých českých institucí, a že jejich vlastní práce či výzkum tak mohou být znehodnoceny.

Výzkumného cíle bylo dosaženo a odpovědi na hlavní hypotézu a následný předpoklad byly zjištěny. Na základě výzkumu obsaženého v praktické části se dá konstatovat, že Česká republika doopravdy nedisponuje moc spolehlivou metodou měření odchozích remitencí. Vyšlo totiž najevo, že už od roku 2010 je metoda z podstatné části založena na dotazníkovém šetření, jehož výsledky jsou momentálně více jak 12 let staré a není vůbec jasné, jak moc mohou být v současné době odchýlené od reality. Zároveň z metodických listů kolikrát nejsou patrné některé detaily, které se pojí k přístupu k některým podstatným otázkám př. legality. Ačkoliv se tedy může zdát, na první pohled i hlubší prozkoumání, že obě analyzované verze metody jsou velmi komplexní a promyšlené z hlediska samotného výpočtu, tak především současná metoda výpočtu odchozích remitencí je srážena faktem, že její základní pilíř v podobě dotazníku nebyl za poslední desetiletí nijak aktualizován a místo seriózních výpočtů se tak ve výsledku jedná o pouhé odhady.

I pouhé odhady však stačí k tomu, aby je mohl Český statistický úřad vydávat jako oficiální výsledky, se kterými mohou další instituce volně pracovat. Hlavním příjemcem těchto výsledků je Česká národní banka, která za pomoci dat získaných od ČSÚ provádí svoje vlastní výpočty a vyvozuje z nich své závěry. To platí i v případě výše remitencí, kterou ČNB čistě přebírá od ČSÚ. Tyto výsledky využívá ČNB při výpočtu platební bilance České republiky, konkrétně v položce debetu druhotných důchodů běžného účtu. V celém rozsahu běžného účtu se bavíme o procentech v přibližné výši okolo 1,4 % podílu remitencí na debetu běžného účtu platební bilance.

V závěru práce se tudíž dostáváme k zjištění, že současné výsledky pochybných odhadů ČSÚ jsou poskytovány České národní bance a ta je využívá k svému výpočtu platební bilance České republiky. Potvrdil se tak i předpoklad ohledně přejímání zkreslených dat další institucí.

Vzhledem k zdánlivě malému procentuálnímu podílu v rámci výpočtu jednotlivých položek běžného účtu by se remittance mohly zdát zanedbatelné. Avšak ve skutečnosti se stále jedná o miliardy korun a každá, dokonce i malá nepřesnost, by v tomto finančním odvětví mohla postupem času vést k výrazným problémům. Důležité je proto věnovat doopravdy všem položkám ve finančním sektoru pozornost a nespokojit se s tím, že jsou některé procesy a závěry už více než dekádu ve stejném stavu, který by ve výsledku zdaleka nemusel odpovídat realitě současné situace.

Seznam často používaných zkratek

- 1) BPM6 – Balance of Payments and International Investment Position Manual 6th edition
- 2) BÚ – běžný účet
- 3) ČNB – Česká národní banka
- 4) ČR – Česká republika
- 5) ČSÚ – Český statistický úřad
- 6) DD – druhotné důchody
- 7) EU – Evropská unie
- 8) HDP – hrubý domácí produkt
- 9) IMF/MMF – International monetary fund/ Mezinárodní měnový fond
- 10) MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu
- 11) MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
- 12) MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- 13) MV – Ministerstvo vnitra
- 14) OBIEE – Oracle Business Intelligence Enterprise Edition
- 15) SOÚ – Sociologický ústav Akademie věd ČR
- 16) SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

Bibliografie a zdroje

Princip citování jednotlivých zdrojů je založen na odkazování v textu pomocí číslic v hranatých závorkách. Jestliže se číslice ocitá hned za koncem věty, souvětí, různých parafrází, doslovných prepisů nebo konkrétních citací, znamená to, že se zdroj vztahuje bezprostředně tomu, za čím stojí. V častějších případech, kdy číslice stojí na konci odstavce, tak se jedná o citaci zdroje, z něhož bylo čerpáno při psaní celého daného odstavce.

- [1] AMA. KYJEV: Parlament sesadil Janukovyče, volby budou v květnu. ČT24 [online]. 2021, 2014 [cit. 2021-8-9]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1047139-kyjev-parlament-sesadil-janukovyce-volby-budou-v-kvetnu>
- [2] BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3875-6.

- [3] ČERMÁK, Vladimír. Ekonometrické modely platební bilance [online]. Fakulta sociálních věd UK, 1999 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwIU86zZzv31AhWCR_EDHbXUDgAQFnoECAEQAQ&url=https%3A%2F%2Fies.fsv.cuni.cz%2Fdefault%2Ffile%2Fdownload%2Fid%2F3342&usg=AOvVaw3GHil42rmchz3ozcpZwOAg. Diplomová. Fakulta sociálních věd UK. Vedoucí práce Vladimír Benátek.
- [4] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Zavedení nového manuálu platební bilance (BPM6): Aktualizované standardy statistiky platební bilance. Česká národní banka [online]. Praha 1 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/zavedeni-noveho-manualu-platebni-bilance-bpm6/
- [5] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO): Metodická příručka [online]. In: . Praha: Český statistický úřad, 2021, 2020, 1.-3. [cit. 2021-9-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23172001/metodicka_prirucka_1.pdf/1607eef6-476b-47b6-af64-a426699ac52a?version=1.0
- [6] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Data - počet cizinců: R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994 - 2020 (k 31. 12.). *Český statistický úřad* [online]. Na padesátém 3268/81 100 82 Praha 10 [cit. 2022-02-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr
- [7] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Ekonomická aktivita: Cizinci [online]. In: . Praha: Český statistický úřad, 2021, 2011 [cit. 2021-9-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20562067/170218-14.pdf/36438332-d6ad-4085-ac8b-5b59bcd6b6c3?version=1.0>
- [8] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE): Metodická příručka k NACE Rev. 2 (CZ-NACE)[online]. In: . Praha: Český statistický úřad, 2021, 2020, 2.-31. [cit. 2021-9-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23174387/metodicka_prirucka_cz_nace_rev_2.pdf/e26ebee3-a5b2-48a1-a036-75e14cdb8944?version=1.0
- [9] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Remittance: Remittance z ČR do zahraničí. Český statistický úřad[online]. Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, 7.1. 2022 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://apl.czso.cz/pll/rocnka/rocnkavyber.remit>
- [10] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. T11 Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství k 31. 12. 2021. Český statistický úřad [online]. Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, 2021 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/2112_c01t11.pdf/c18577da-60b6-4799-b772-269412b429cd?version=1.0

- [11] ČT24. Deklaraci nezávislosti Ukrajiny napsali do sešitu za 1,5 hodiny [online]. ČT24, 2021, 2011 [cit. 2021-8-8]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1246142-deklaraci-nezavislosti-ukrajiny-napsali-do-sesitu-za-15-hodiny>
- [12] DRBOHLAV, Dušan a Zdeněk UHEREK. REFLEXE MIGRAČNÍCH TEORIÍ. *GEOGRAFIE - SBORNÍK ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI* [online]. Praha, 2007, 30. ledna 2007, **112**(2), 17 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: https://geografie.cz/media/pdf/geo_2007112020125.pdf
- [13] DRBOHLAV, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace - remittance - (rozvoj)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.
- [14] EVROPSKÁ UNIE. Česká-republika: Obyvatelstvo: Demografická situace, jazyky a náboženství: Demografická situace. *European Commission* [online]. 2021, 2.3. 2021 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-21_cs
- [15] EVROPSKÁ UNIE. *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 61. 2018 [cit. 2021-7-12]. ISSN 1977-0626. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2018:303:FULL&from=CS>
- [16] FERENČÁKOVÁ, Dana. Karbovanec. *Prameny* [online]. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2021, 2019 [cit. 2021-8-8]. Dostupné z: https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/revue/ceterum/2019/2/ferencakova_karbovec.php
- [17] HORÁKOVÁ, Milada a Pavel BAREŠ. *Integrační funkce rodiny v procesu migrace Hlavní zjištění projektu Interface* [online]. In: . s. 9. [cit. 2021-7-11]. Dostupné z: https://www.vupsv.cz/wp-content/uploads/2021/03/Horakova-Milada-Integracni-funkce-rodiny-v-procesu-migrace.-FSP_c.-5-2009.pdf
- [18] CHMELAŘ, Aleš. *Platební bilance a vnější ekonomická rovnováha ČR – makroekonomická analýza* [online]. In: . 2019 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: https://old.fbm.vutbr.cz/attachments/2262_Analyza_platebni_bilance_2019.pdf
- [19] IURKOVSKYI, Oleksii. *Vývoj ekonomiky a hospodářské politiky Ukrajiny* [online]. Praha, 2012 [cit. 2021-8-8]. Dostupné z: https://is.ambis.cz/th/buwew/Vyvoj_ekonomiky_a_hospodarske_politiky_Ukrajiny.pdf. Bakalářská práce. Bankovní institut vysoká škola Praha. Vedoucí práce Ing., Jan Šolta.
- [20] IVANOVÁ, Julie. Stěhování do ČR: Typy pobytů cizinců v ČR a získání víza pro cizince. *InfoCizinci* [online]. 2016 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://infocizinci.cz/cr/stehovani-do-cr-ziskani-viza-typy-pobytu-cizincu/#krátkodobý%20pobyt>

- [21] JANÁČEK, Kamil. *Transformace české ekonomiky a situace na trhu práce – rozporuplné tendence*[online]. Na Florenci 3 CZ-110 00 Praha1, 2010 [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: https://www.cefres.cz/IMG/pdf/janacek_1993_trh_prace.pdf. Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách.
- [22] KNECHTOVÁ, Zdeňka, Andrea POKORNÁ, Edita PEŠÁKOVÁ a Dana DOLANOVÁ. *Metodika ke zpracování závěrečné práce pro vybrané nelékařské zdravotnické obory: Kvalitativní výzkum*[online]. In: . Masarykova Univerzita, 2019, s. 59–83 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/docs/Metodika_pro_zpracovani_zaverecne_prace_skripta.pdf
- [23] LANDSMANNOVÁ, Anna. Slované jazyky [online]. [cit. 2021-7-11]. Dostupné z: <https://www.presto-skola.cz/blog/slovanske-jazyky>
- [24] LEONTIYEVA, Jana a Anna POKORNÁ. *Faktory bránící využití kvalifikace imigrantů na trhu práce v ČR* [online]. Multikulturní centrum Praha, 2014 [cit. 2021-9-15]. Dostupné z: <https://mkc.cz/doc/kvalifikace-final.pdf>. Výzkumná zpráva.
- [25] MACMILLAN DICTIONARY. Economic migrant. Macmillan Dictionary [online]. 2021, 2021 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/economic-migrant>
- [26] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce: ODMĚŇOVÁNÍ ZA PRÁCI, ODMĚŇA ZA PRACOVNÍ POHOTOVOST A SRÁŽKY Z PŘÍJMŮ ZE ZÁKLADNÍHO PRACOVNĚPRÁVNÍHO VZTAHU* [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006 [cit. 2021-9-26]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_262_2006
- [27] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, Udělení státního občanství České republiky. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor azylové a migrační politiky, 2021 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/udeleni-statniho-obcanstvi-ceske-republiky.aspx>
- [28] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Bezvízový styk s Ukrajinou. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor azylové a migrační politiky, 2017 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/bezvizovy-styk-s-ukrajinou.aspx>
- [29] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Dlouhodobý pobyt. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor azylové a migrační politiky, 2020 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx>

- [30] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Krátkodobý pobyt (vízová povinnost / bezvízový styk). *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor azylové a migrační politiky, 2020 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/kratkodoby-pobyt-vizova-povinnost-bezvizovy-styk.aspx>
- [31] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Trvalý pobyt. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor azylové a migrační politiky, 2021 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyt.aspx>
- [32] NALIVAYKIN, Philipp. *Testování Okunova koeficientu v zemích V4* [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-9-9]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/qjcyfg/15363531>. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta. Vedoucí práce Ing. Václav Klepáč.
- [33] NEKORJAK, Michal. *Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky* [online]. Brno, 2005 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5522/4620. Stať. Masarykova univerzita.
- [34] NESTERCOVA, Jelizaveta. *Ukrajina – politická geografie vnitrostátního konfliktu* [online]. Plzeň, 2015 [cit. 2021-8-9]. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/19510/1/BP.pdf>. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. David Šanc, Ph.D.
- [35] ŠTREIT, Jindřich, Ondřej KOLÁŘ a Dušan JANÁK. *Lidé z východu: Ukrajinci v českých zemích od roku 1918: katalog k výstavě fotografií Jindřicha Štreita*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, 2019. ISBN isbn978-80-7510-383-3.
- [36] TEV, ČT24. *Prozápadní politik a čokoládový král. Nefavorizovaný Porošenko se ve volbách snaží obhájit mandát* [online]. 2019, 1.4. 2019 [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2769275-prozapadni-politik-a-cokoladovy-kral-nefavorizovany-porosenko-se-ve-volbach-snazi>
- [37] TRANSPARENCY INTERNATIONAL. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX. *Transparency International* [online]. [cit. 2021-8-9]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2013/index/ukr>
- [38] UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. *Nabídka práce a trh práce: Dodatek 2: Mezinárodní migrace práce* [online]. In: . Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 12.-13. [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: https://edu.uhk.cz/~jindrvo1/files/miek1/texty/10_Nabidka_prace_a_trh_prace.pdf

- [39] VELVYSLANECTVÍ UKRAJINY V ČR. Ukrajinci v českých zemích: Dějiny ukrajinské menšiny v ČR. Velvyslanectví Ukrajiny v České republice [online]. Charlese de Gaulla 29, 160 00 Praha 6, 2020, 24.8. 2020 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://czechia.mfa.gov.ua/cs/partnership/361-ukrajinci-v-chehiji>
- [40] VELVYSLANECTVÍ UKRAJINY V ČR. Ukrajinské organizace v České republice. *Velvyslanectví Ukrajiny v České republice* [online]. Charlese de Gaulla 29, 160 00 Praha 6, 2020, 22.10.2020 [cit. 2021-7-11]. Dostupné z: <https://czechia.mfa.gov.ua/cs/partnership/361-ukrajinci-v-chehiji/ukrajinske-organizace-v-ceske-republice>
- [41] VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 4., zcela přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. ISBN 978-80-7357-478-9.
- [42] WORLD BANK. GDP (current US\$) - Ukraine. *THE WORLD BANK* [online]. The World Bank Group [cit. 2021-8-8]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2020&locations=UA&start=1992>
- [43] WORLD BANK. GDP growth (annual %) - Czech Republic. *THE WORLD BANK* [online]. The World Bank Group, 2021 [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2020&locations=CZ&start=1993>
- [44] WORLD BANK. GDP per capita (current US\$) - Czech Republic. *World Bank Open Data* [online]. [cit. 2021-7-11]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CZ>
- [45] WORLD BANK. GDP per capita (current US\$) - Ukraine. *World Bank Open Data* [online]. [cit. 2021-7-11]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=UA>
- [46] WORLD BANK. Inflation, consumer prices (annual %) - Ukraine. *THE WORLD BANK* [online]. The World Bank Group [cit. 2021-8-8]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2020&locations=UA&start=1993&type=shaded&view=chart&year=1993>
- [47] WORLD BANK. Migration and Remittances Data: Annual Remittances Data (updated as of May 2021). *THE WORLD BANK* [online]. 16.11.2017 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>
- [48] WORLD BANK. *Personal remittances, received (current US\$)* [online]. In: . The World Bank Group, 2021 [cit. 2021-10-3]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>

- [49] ZILYNSKIJ, Bohdan a Lydia RAJČINCOVÁ. Ukrajinská národnost v ČR se představuje... Ukrajinci.cz[online]. Ukrajinská iniciativa v ČR, Dům národnostních menšin, Vocelova 3, 120 00 Praha 2 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: https://www.ukrajinci.cz/o-nas/svetovy-kongres-ukrajincu/diaspora-cr+c7/ukrajinska-narodnost-vacr-se-predstavuje_1+a1171.htm

Zdroje materiálů k praktické části

- [50] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. ARAD systém časových řad: ARAD. *Česká národní banka* [online]. Na Příkopě 864/28 115 03 Praha 1 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/info.htm>
- [51] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Statistika platební bilance: Platební bilance v podrobném členění. *Česká národní banka* [online]. Na Příkopě 864/28 115 03 Praha 1 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/analytics/saw.dll?dashboard&PortalPath=/shared/UNIBOP_WEB/_portal/BISTAT
- [52] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Ekonomická aktivita: Úvod a definice. *Český statistický úřad*[online]. Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10: Český statistický úřad [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20562067/170218-14.pdf/36438332-d6ad-4085-ac8b-5b59bcd6c3?version=1.0>
- [53] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Metodický popis – Zahraniční pracovníci a remitence: Cizinci na území ČR. *Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10: Český statistický úřad [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://apl.czso.cz/nufile/Zahranicni_pracovnici.pdf
- [54] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Metodika - zaměstnanost cizinců: Evidence cizích státních příslušníků. *Český statistický úřad* [online]. Na padesátém 3268/81 100 82 Praha 10 [cit. 2022-02-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/metodika-zamestnanost-cizincu>
- [55] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Remittance: Remittance cizinců z České republiky* [online]. In: . Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2022-02-16]. (Poskytnuto Mgr. Robertem Stojanovem, Ph.D.)
- [56] LEONTIYEVA, Yana a Blanka TOLLAROVÁ. *Results from a Survey of Foreigners' Incomes, Expenditures and Remittances Main Findings Concerning Remittances: Methodological description of data collection* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2010 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/soubory/immigrants_2010_-_report.pdf

- [57] ŠIMKOVÁ, Martina a Jaroslav SIXTA. *Statistics of Remittances in the Czech Republic: Estimation of remittances* [online]. University of Economics, Faculty of Informatics and Statistics, 2014 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25609555/32019714q1031.pdf/31edf831-0278-411e-8135-3af5e2500457?version=1.0>

Seznam tabulek a grafů

- 1) Tabulka č. 1 dostupné z: ŠTREIT, Jindřich, Ondřej KOLÁŘ a Dušan JANÁK. *Lidé z východu: Ukrajinci v českých zemích od roku 1918 : katalog k výstavě fotografií Jindřicha Štreita*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, 2019. ISBN isbn978-80-7510-383-3.
- 2) Tabulka č. 2 dostupná z: ČSÚ. *Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE): Metodická příručka k NACE Rev. 2 (CZ-NACE)* [online]. In: . Praha: Český statistický úřad, 2020, 2020, 2.-31. [cit. 2021-9-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23174387/metodicka_prirucka_cz_nace_rev_2.pdf/e26ebee3-a5b2-48a1-a036-75e14cdb8944?version=1.
- 3) Tabulky č. 3 a 4 dostupné z: ČSÚ. *Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO): Metodická příručka* [online]. In: . Praha: Český statistický úřad, 2021, 2020, 1.-3. [cit. 2021-9-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23172001/metodicka_prirucka_1.pdf/1607eef6-476b-47b6-af64-a426699ac52a?version=1.0
- 4) Tabulky č. 5 a 6 dostupné z: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Remittance: Remittance cizinců z České republiky* [online]. In: . Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10: Český statistický úřad, 2010 [cit. 2022-02-16]. (Poskytnuto Mgr. Robertem Stojanovem, Ph.D.)
- 5) Tabulky č. 7;8 a 9 dostupné z: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Metodický popis – Zahraniční pracovníci a remittance: Cizinci na území ČR. Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10: Český statistický úřad [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://apl.czso.cz/nufile/Zahranicni_pracovnici.pdf
- 6) Tabulky č. 10 a 11 dostupné z: LEONTIYEVA, Yana a Blanka TOLLAROVÁ. *Results from a Survey of Foreigners' Incomes, Expenditures and Remittances Main Findings Concerning Remittances: Methodological description of data collection* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2010 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/soubory/immigrants_2010_-_report.pdf

- 7) Tabulka č. 12 (vlastní zpracování) dostupná z: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Statistika platební bilance: Platební bilance v podrobném členění. *Česká národní banka* [online]. Na Příkopě 864/28 115 03 Praha 1 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z:
https://www.cnb.cz/analytics/saw.dll?dashboard&PortalPath=/shared/UNIBOP_WEB/_portal/BISTAT
- 8) Graf č. 1 dostupný z: WORLD BANK. GDP growth (annual %) - Czech Republic. *THE WORLD BANK* [online]. The World Bank Group, 2021 [cit. 2021-7-27]. Dostupné z:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2020&locations=CZ&start=1993>
- 9) Graf č. 2 dostupný z: DRBOHLAV, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace - remitence - (rozvoj)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.
- 10) Graf č. 3 dostupný z: WORLD BANK. GDP (current US\$) - Ukraine. *THE WORLD BANK* [online]. The World Bank Group [cit. 2021-8-8]. Dostupné z:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2020&locations=UA&start=1992>
- 11) Graf č. 4 dostupný z: WORLD BANK. Inflation, consumer prices (annual %) - Ukraine. *THE WORLD BANK* [online]. The World Bank Group [cit. 2021-8-8]. Dostupné z:
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2020&locations=UA&start=1993&type=shaded&view=chart&year=1993>
- 12) Grafy č. 5 a 6 dostupný z: VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 4., zcela přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. ISBN 978-80-7357-478-9.
- 13) Grafy č. 7 a 8 dostupné z: UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. *Nabídka práce a trh práce: Dodatek 2: Mezinárodní migrace práce* [online]. In: . Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 12.-13. [cit. 2021-9-28]. Dostupné z:
https://edu.uhk.cz/~jindrvo1/files/miek1/texty/10_Nabidka_prace_a_trh_prace.pdf
- 14) Grafy č. 9 a 10 byly vytvořeny autorem práce na základě informací dostupných z: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Statistika platební bilance: Platební bilance v podrobném členění. *Česká národní banka* [online]. Na Příkopě 864/28 115 03 Praha 1 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z:
https://www.cnb.cz/analytics/saw.dll?dashboard&PortalPath=/shared/UNIBOP_WEB/_portal/BISTAT

Přílohy

1) Příloha č. 1 – metodický list k metodě měření odchozích remitencí z ČR [55]

Remitence cizinců z České republiky

1.17.16. Metoda výpočtu je analogická jako u odhadu remitencí Čechů, to znamená kvantitativní metoda založená na násobení počtu remitentů a průměrné výše remitencí na osobu. Z toho vyplývá, že stejné jsou i klíčové aspekty - odhad počtu osob a průměrných remitencí na osobu za rok. Metoda odhadu je založena na počtu cizinců dle délky pobytu, státní příslušnosti a ekonomické aktivity. Všechny položky jsou odhadovány pro každou kategorii cizinců zvlášť a jsou členěny podle jednotlivých zemí podle číselníku zemí ČSÚ (A-3). Výpočet obsahuje i odhad příjmů a odhad konečné spotřeby, což umožňuje ověřit množství úspor a porovnat přiměřenost odhadů remitencí. Údaje za každou skupinu cizinců se odhadují samostatně s různými koeficienty spotřeby, mzdami, srážkami z mezd atd. a odhad je prováděn za následující skupiny cizinců dle druhu pobytu a ekonomické aktivity.

Schéma: Skupiny cizinců

- Nerezidenti
 - Ekonomicky aktivní
 - Zaměstnanci
 - Zaměstnanci legální*
 - Zaměstnanci nelegální*
 - Ekonomicky neaktivní
 - Ekonomicky neaktivní – ostatní*
 - Ekonomicky neaktivní – studenti*
- Rezidenti
 - Ekonomicky aktivní
 - Zaměstnanci*
 - Podnikatelé*
 - Ekonomicky neaktivní*

*Poznámka: Skupiny, pro které je prováděn samostatný výpočet, jsou označeny hvězdičkou *, jiné skupiny jsou tvořeny pouze součtem za podkategorie.*

Odhad konečné spotřeby cizinců

1.17.17. Koeficienty pro výpočet konečné spotřeby cizinců jsme stanovili na základě šetření, které uskutečnil Sociologický ústav (SOÚ) na zadání ČSÚ s finanční podporou Eurostatu. Projekt SOÚ spočíval v dotazníkovém průzkumu na vzorku přibližně 1000 zahraničních pracovníků. Šetření byli cizinci z početně významných národností z východní Evropy a Vietnamu (Ukrajina, Rusko, země bývalé Jugoslávie s výjimkou Slovinska, Moldávie a Vietnamu). Průzkum použil kvótní výběr na základě rozdělení populace v základním souboru podle národnosti, věku, pohlaví, atd. Odhady konečné spotřeby jsou stále založeny na konečné spotřebě Čechů, ale pomocí výsledků projektu SOÚ byly koeficienty aktualizovány pro každou skupinu cizinců podle státní příslušnosti a délky pobytu (rezidenti a nerezidenti). Vzhledem k tomu, že je přesná spotřeba jednorázovým šetřením obtížně zjistitelná a velikost vzorku je pro tento účel relativně malá, neumožňují výsledky projektu použít údaje v absolutních hodnotách. Proto jsme použili údaje ze šetření v relativním vyjádření a strukturu spotřeby příslušníků každé státní příslušnosti z průzkumu používáme pro modifikaci konečné spotřeby Čechů z průzkumu.

Odhad mezd cizinců

1.17.18. Postup odhadu je stejný pro residenty i nerezidenty.

1.17.19. Pro cizince rezidenty, (v České republice více než 1 rok) není potřeba odhadovat konečnou spotřebu produktů a mzdy a odvody z nich, protože tyto položky jsou odhadovány společně s Čechy rezidenty. Nezbytný je pouze odhad remitencí (D. 75). Nicméně pro hodnocení relevance odhadované částky remitencí je vhodné odhadovat i tyto položky, což umožňuje porovnat remitence s finančními možnostmi rezidentských cizinců. Jako zdroj o průměrných mzdách používáme údaje ze společnosti TREXIMA, protože tyto údaje se zdají jako důvěryhodnější než výsledky ze šetření SOÚ. Zatímco soukromá společnost Trexima se dlouhodobě zabývá mzdami Čechů i cizinců a její šetření je na mzdy přímo zaměřeno, pak primárním cílem projektu SOÚ nebylo zjištění mezd, nýbrž spotřeby a remitencí. Trexima zveřejňuje nejen průměrnou mzdu, ale i medián mezd podle země původu pracovníka (Česká republika, Slovensko, Polsko, Ukrajina, Mongolsko, Rumunsko, Vietnam, Bulharsko, Rusko, ostatní). Z projektu SOÚ jsme použili poměr mezi mzdami rezidentů a nerezidentů, protože toto dělení průzkum Treximy neobsahuje.

Odhad remitencí cizinců

1.17.20. Odhady remitencí jsou založeny na údajích z projektu Sociologického ústavu AV ČR (SOÚ). Částka je odhadována jako procento z čistých mezd. Relevantnost odhadů je ověřována pomocí propočtu úspor (tj. po odečtení konečné spotřeby). Postup odhadu procenta remitencí na čisté mzdě u peněžních i naturálních toků pomocí údajů z projektu SOÚ je patrný z 0 7. Pomocí projektu byl zjištěn podíl z příjmů, ovšem pouze u dárců. Remitence však neposílá 39-60% osob (podle státního občanství), proto jsme museli dopočítat zjištěný podíl na všechny cizince.

1.17.21. O naturálních remitencích jsme měli informace pouze v absolutní výši. Propočet na relativní ukazatel pomocí zjištěných údajů o remitencích v hotovosti je vidět v 0.

Tabulka 7: Metoda výpočtu podílů peněžních a naturálních remitencí z čistých příjmů na příkladu Ukrajiny za rok 2010.

Řádek	Položka	Ukrajina
1	% peněžních remitencí z příjmů (pouze dárci)	25,91
2	Dárci - podíl osob posílajících remitence v %	61
3	Nedárci - podíl osob neposílajících remitence v %	39
4	Podíl osob bez odpovědi	0
5=2/(2+3)	% dárců (pouze dárci, neuvažováni respondenti, kteří neodpověděli)	61
6=1*5	% peněžních remitencí z příjmů (všichni cizinci)	15,80
7	Průměrná výše peněžních remitencí v Kč (pouze dárci)	34228
8	Průměrná výše naturálních remitencí v Kč (pouze dárci)	17668
9=8/7	Podíl remitencí naturálních / peněžních	0,516
10=1*9	% naturálních remitencí z příjmů (pouze dárci)	13,37
11	N naturální remitence (počet respondentů)	136
12	N Příjmy (počet respondentů)	550
13=11/12	% dárců naturálních remitencí (pouze dárci, kteří odpověděli)	24,7
14=10*13	% peněžních remitencí z příjmů (všichni cizinci)	3,31

Poznámka: položky 1,2,3,4,7,8,11,12 jsou výsledkem průzkumu SOÚ, ostatní položky jsou z nich vypočteny.

Tabulka 8: Postup výpočtu remitencí – 1. čtvrtletí 2010, ukrajinští legální zaměstnanci

Vzorec		Položka	Rezidenti	Nerezidenti
1		Počet zaměstnanců	45 539	36 942
2		Průměrná měsíční mzda v Kč	18 143	16 329
3		Počet měsíců	3	3
4		% příspěvků zaměstnavatelů	34 %	34 %
5		% příspěvků zaměstnanců	11 %	6,5 %
6		% zdanění	15 %	15 %
7		Měsíční odečitatelná položka v Kč	2070	2070
8		% peněžních remitencí	15,80 %	0 %
9		% naturálních remitencí	3,31 %	0 %
10=1*2*3	D.11	Mzdy v mil. Kč	2 479	1 810
11=4*10	D.12	Sociální příspěvky zaměstnavatelů v mil. Kč	843	615
12=10+11	D.1	Náhrady zaměstnancům mil. Kč	3322	2425
13=5*10	D.6112	Povinné sociální příspěvky zaměstnanců v mil. Kč	273	118
14=12*6-1*3*7	D.51	Daně z příjmů v mil. Kč	216	134
15=10-13-14		Čisté mzdy v mil. Kč	1990	1558
16=15/1		Čistá mzda na osobu v Kč	14 566	14 058
17	P.31	Konečná spotřeba v mil. Kč	1 563	960
18=15-17		Disponibilní úspora pro vývoz v mil. Kč	427	598
19=8*15		Peněžní remitence v mil. Kč	314	0
20=9*15		Naturální remitence v mil. Kč	66	0
21=19+20		Celkové remitence v mil. Kč	380	0
22=21/1		Remitence na osobu v Kč měsíčně	2 782	0
23=18-21		Úspora v ČR v mil. Kč	47	598

1.17.23. Konečné výsledky za rok 2010 pro všechny země, země Evropské unie a země mimo EU jsou uvedeny v tabulce 9. Tyto položky jsou publikovány samostatně nebo jsou součástí jiných položek Národních účtů a platební bilance.

Tabulka 9: Remitence – konečné výsledky za cizince v ČR v roce 2010

Položka		D.1	D.11	D.12	D.611	D.51	Remitence-úspora	P.31	Remitence D.75
Nerezidenti	Svět celkem	25 955	21 031	4 924	938	1 459	5 338	13 296	x
	mimo EU	22 004	18 076	3 928	752	1 071	6 469	9 784	x
	EU	3 951	2 955	996	186	388	-1 131	3 512	x
Rezidenti	Svět celkem	x	x	x	x	x	x	x	17 432
	mimo EU	x	x	x	x	x	x	x	7 216

	EU	x	x	x	x	x	x	x	10 216
--	----	---	---	---	---	---	---	---	---------------

Záporné úspory pro EU jsou z důvodu spotřeby velkého počtu studentů, kteří nemají příjmy.

Remitence do zahraničí

1.17.22. Samostatně odhadujeme remitence za sedm skupin cizinců (viz schéma výše), pro každé čtvrtletí a pro každou státní příslušnost. Celý postup výpočtu remitencí pro ukrajinské rezidenty a nerezidenty za první čtvrtletí roku 2010 je v tabulce 8.

Metodický popis – Zahraniční pracovníci a remitence

Úvod a definice

Statistika migrace osob s cizím státním občanstvím a kvantifikace jejich finančních transakcí je důležitá pro komplexní podchycení národních účtů a pro přechod od HDP k HND a HNDD, pro který je nutné znát data o prvotních a druhotných důchodech mezi rezidenty (S.1) na jedné straně a nerezidenty (S.2) na druhé straně. Také je důležitá z hlediska vyjádření zaměstnanosti v národním konceptu, kde se k zaměstnanosti v národním hospodářství přičítá počet rezidentů zaměstnaných nerezidentskými zaměstnavateli a odečítá se počet nerezidentů, kteří jsou zaměstnáni rezidentskými zaměstnavateli.

Rozdělení migrantů dle metodiky ESA 2010 na **rezidenty** a **nerezidenty** je klíčové pro správné zachycení a vyčíslení souvisejících finančních toků.

▪ **Rezidenti ČR:**

- ekonomické subjekty, sídlící a působící na území ČR alespoň jeden rok nebo déle a zahraniční podnikatelé,
- ekonomické subjekty, které působí na území cizího státu méně než jeden rok a dále příhraniční pracovníci, sezónní pracovníci, studenti studující v zahraničí a Češi pracující na cizích zastupitelských úřadech v České republice.

▪ **Nerezidenti ČR:**

- ekonomické subjekty, sídlící a působící na území ČR méně než jeden rok a dále příhraniční pracovníci, sezónní pracovníci, studenti studující v ČR a cizinci pracující na českých zastupitelských úřadech v zahraničí,
- ekonomické subjekty sídlící v zahraničí (= nerezidentské ekonomice) déle než jeden rok.

Dále je třeba vzít v úvahu členění dle ekonomické aktivity a rozlišovat cizince zaměstnance (legální, nelegální), podnikatele, studenty a ostatní ekonomicky neaktivní. Důležité je také členění dle země původu (resp. dle cílové země), neboť lidé z chudších zemí mají mírně odlišné finanční chování.

Remitence jsou významnou položkou důchodů (prvotních i druhotných) mezi rezidenty a nerezidenty. Na základě metodiky mezinárodního měnového fondu (MMF) jsou definovány jako součet dvou položek platební bilance „náhrady zaměstnancům“ a „osobní transfery“.

- **Náhrady zaměstnancům (D.1):** příjmy plynoucí příhraničním pracovníkům – tzv. pendlerům, sezónním pracovníkům, krátkodobým zaměstnancům pracujícím v ekonomice, kde nemají trvalý pobyt, méně než jeden rok a nerezidentským zaměstnancům rezidentských zastupitelských úřadů v zahraničí a mezinárodních institucí. Dle metodiky národních účtů ESA 2010 jsou náhrady zaměstnancům celkové odměny v peněžní či naturální podobě, poskytnuté zaměstnavatelem zaměstnanci za jím provedenou práci za dané účetní období. Mají dvě složky – mzdy a platy placené peněžní či naturální formou (D.11) a sociální příspěvky zaměstnavatelů (D.12).
- **Osobní transfery (D.75):** všechny běžné transfery v peněžní či naturální podobě mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi.

Datové zdroje a metodika odhadu

Statistika remitencí je založena na kombinaci datových zdrojů a statistických šetření o počtu zahraničních pracovníků a jejich finančním chování.

Následující popis je rozdělen na dvě části, první se zabývá odhadem počtu osob s cizím státním občanstvím v ČR a výši remitencí odeslaných z ČR a druhá část odhadem počtu občanů ČR v zahraničí a přijatými remitencemi do ČR.

Všechny informace jsou zjišťovány ve čtvrtletní periodicitě. Roční výstupy jsou výsledkem součtu¹ za jednotlivá čtvrtletí.

1) Cizinci na území ČR

Osoby s cizím státním občanstvím

V ČR neexistuje žádná databáze, která by shromažďovala veškeré informace o zahraničních pracovnících. Východiskem pro zjištění počtu zahraničních pracovníků je kombinace následujících administrativních zdrojů:

- Ministerstvo vnitra (MV) – evidence celkového počtu cizinců dle délky pobytu a země původu vedená Cizineckou policií,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) – evidence počtu vydaných pracovních povolení Úřady práce,
- Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) – evidence živnostenských oprávnění,
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) – evidence počtu zahraničních studentů studujících v ČR,

Odhad počtu cizinců v jednotlivých kategoriích se provádí kombinací všech dostupných datových zdrojů. Rozdílná statistika a metodika jednotlivých datových zdrojů vytváří nesrovnalosti v počtech osob v jednotlivých kategoriích, což umožňuje odhad počtu osob, které v databázích chybí. Znalost celkového počtu cizinců v členění podle délky pobytu od MV umožňuje rozdělení cizinců na rezidenty a nerezidenty. Počet ekonomicky neaktivních obyvatel vychází z rozdílu celkového počtu cizinců rezidentů, počtu legálně zaměstnaných obyvatel (MPSV) a podnikatelů (MPO). Podobný postup je aplikován na výpočet ekonomicky neaktivních nerezidentů. Nejprve je odhadnuta nelegální zaměstnanost cizinců. Odhady nelegálně zaměstnaných cizinců jsou založeny na výsledcích inspekci provedených kontrol u zaměstnavatelů zaměstnávajících cizince, ve spolupráci s celními úřady, orgány Služby cizinecké policie a s oblastními inspektoráty práce². Mezi ekonomicky neaktivní nerezidenty se zahrnují zahraniční studenti a ostatní neaktivní osoby (např. ženy v domácnosti). Počet ostatních ekonomicky neaktivních nerezidentů se počítá jako rozdíl celkového počtu nerezidentů, ekonomicky aktivních nerezidentů (legálně + nelegálně zaměstnaných) a zahraničních studentů (MŠMT). Postup dopočtu jednotlivých skupin cizinců je zobrazen v následující tabulce:

Tabulka 1 Postup výpočtu jednotlivých skupin cizinců

Řádek	Položka	Zdroj dat	Vzorec
1	Cizinci (zjištěno)	MV	
2	Nerezidenti (dopočteno z oficiálních zdrojů)		=1-11
3	Nerezidenti zaměstnanci legální	MPSV	
4	Nerezidenti zaměstnanci nelegální	Inspekce práce	
5	Nerezidenti ekonomicky aktivní – studenti	MŠMT	
6	Nerezidenti ekonomicky aktivní – ostatní		=2-3-5
7	Nerezidenti celkem		=3+4+5+6
8	Rezidenti zaměstnanci	MPSV	
9	Rezidenti podnikatelé	MPO	
10	Rezidenti ekonomicky neaktivní		=11-8-9
11	Rezidenti celkem	MPSV*	=% z 1
12	Cizinci celkem		=7+11

* % cizinců s pobytem delším než 12 měsíců je získáno z informací z MPSV, které zveřejňuje data Úřadů práce o zaměstnancích dle délky pobytu

Remitence odeslané z ČR

Z důvodu rozdílného způsobu odhadu dvou typů remitencí je další metodický popis rozdělen na odhad náhrad zaměstnancům krátkodobým zahraničním pracovníkům a odhad osobních transferů mezi rezidenty a nerezidenty. Druhým důvodem je i různé začlenění remitencí do položek v národních účtech.

a) Náhrady zaměstnancům zahraničních pracovníků v ČR

Do kategorie náhrad zaměstnancům osob s cizím státním občanstvím spadají jednak mzdy zaměstnanců jako takových a jednak výdělky studentů, kteří dle metodiky ESA 2010 spadají do kategorie nerezidentů.

Základem pro odhad náhrad zaměstnancům je průměrná hrubá měsíční mzda v ČR, která představuje podíl mezd bez ostatních osobních nákladů připadajících na jednoho zaměstnance evidenčního počtu, vyjádřeného ve fyzických osobách za měsíc. Ke stanovení výše hrubých mezd cizinců jsou využita data o průměrných hrubých mzdách podle státního občanství, které publikuje společnost TREXIMA v Informačním systému o průměrném výděлку (ISPV). Tyto výstupy zahrnují průměrné mzdy a mediány mezd cizinců dle několika vybraných státních občanství – ČR, Slovensko, Ukrajina, Polsko, Rumunsko, Bulharsko a ostatní. Úroveň hrubých měsíčních mezd v ostatních zemích je následně expertně odhadnuta na základě geografických či kulturních podobností s publikovanými zeměmi. Vzhledem k tomu, že ISPV nepublikuje mzdy dle délky pobytu zahraničních pracovníků a tudíž nerozlišuje mzdy nerezidentů a rezidentů, hrubou měsíční mzdu nerezidentů sami upravujeme. ČSÚ předpokládá, že nástupní mzdy jsou nižší, proto pro výpočet hrubé mzdy nerezidentů je použito 90 % mediánu mzdy publikované ISPV. V případě odhadu mezd nelegálních zaměstnanců je využita rovnost hrubé a čisté mzdy a předpoklad, že takový zaměstnanec dostane pravděpodobně nižší mzdu než zaměstnanec legální. Hrubá mzda nelegálně zaměstnané osoby je dle odhadů v průměru o 25 % nižší než hrubá mzda legálního zaměstnance. Čistá mzda je rovna hrubé mzdě snížené o sociální příspěvky zaměstnanců a daní z příjmu.

Metoda odhadu hrubé měsíční mzdy je stejná pro zaměstnance rezidenty i nerezidenty. V případě cizinců rezidentů, kteří žijí v ČR dlouhodobě či trvale, odhadujeme hrubé a čisté mzdy k následnému výpočtu množství poslaných remitencí (viz dále).

Sociální příspěvky zaměstnavatelů (D.12), které platí zaměstnavatel zaměstnávající nerezidenty na sociální zabezpečení, odpovídají výši skutečných sociálních příspěvků zaměstnavatelů (D.121) a jsou odhadovány ve výši 34 % vyplacených mezd legálně zaměstnaným. Sociální příspěvky zaměstnanců (D.613), odpovídají výši skutečných sociálních příspěvků domácností, které jsou v případě nerezidentů 6,5 % (legálně zaměstnaní nerezidenti platí pouze sociální pojištění, nikoliv zdravotní, které mají v domovské zemi).

Postup výpočtu náhrad zaměstnancům pracujícím nerezidentů ukazuje tabulka 2.

Tabulka 2 Postup výpočtu náhrad zaměstnancům pracujícím nerezidentů v ČR

Řádek	Název položky	Jednotky	Zdroj dat/Vzorec
1	Počet nerezidentů		MPSV
2	Průměrná měsíční mzda	Kč	ISPV
3	Počet měsíců ve čtvrtletí		
4	Sazba sociálních příspěvků zaměstnavatelů	%	
5	Sazba sociálních příspěvků domácností	%	
6	Sazba daně z příjmu	%	
7	Měsíční sleva na dani na poplatníka	Kč	
8	Mzdy a platy	mil. Kč	= 1*2*3
9	Skutečné sociální příspěvky zaměstnavatelů	mil. Kč	= 4*8
10	Náhrady zaměstnancům	mil. Kč	= 8+9
11	Skutečné sociální příspěvky domácností	mil. Kč	= 5*8
12	Daně z příjmu	mil. Kč	= 6*8
13	Čistá mzda	mil. Kč	= 8-11-12
14	Čistá mzda na osobu	Kč	= 13/1/3

V případě odhadu vlastních výdělků studentů, které se započítávají do celkových náhrad zaměstnancům, jsou využita data o průměrných měsíčních příjmech studentů ze šetření Eurostudent, které se opakuje v několikarokních intervalech v celé EU a které šetří životní podmínky studentů. V letech, kdy neprobíhá toto šetření, jsou výsledky extrapolovány pomocí indexu spotřebitelských cen.

b) Osobní transfery trvale nebo dlouhodobě žijících cizinců v ČR

Osobní transfery trvale nebo dlouhodobě žijících osob mimo zemi původu jsou odhadovány s využitím různých českých výzkumných projektů. Metoda odhadu je založena na kvantitativním přístupu, tzn., že počet remitentů se násobí průměrným množstvím zaslaných peněz na osobu.

Zdrojem dat o průměrném měsíčním množství odeslaných peněz je projekt s názvem „Šetření cizinců o jejich příjmech, výdajích a remitencích“, které bylo zpracováno Sociologickým ústavem Akademie věd ČR na přání ČSÚ v roce 2010. Tento projekt byl založen na dotazníkovém šetření na vzorku čítajícím přibližně 1000 zaměstnanců cizinců významných etnických skupin, především zemí východní Evropy (Ukrajina, Rusko, Moldavsko, země bývalé Jugoslávie kromě Slovinska) a Vietnamu. Průzkum byl založen na kvótním výběru na základě rozdělení populace v základním souboru podle etnického původu, věku, pohlaví, atd. V rámci šetření byla položena otázka, zda respondenti samotní nebo jejich rodina v uplynulých třech letech poslali nebo osobně vozili do zahraničí nějaké peníze, jak často a v jaké výši.

Tabulka 3 Výše remitencí (osobních transferů) posílaných v roce 2010

(v průměrech)	Celkem	Státní občanství				
		Ukrajina	Vietnam	Rusko	Moldavsko	Jugoslávie
Počet respondentů	499	182	134	89	48	46
Průměr (Kč)	33 957	34 258	33 093	35 803	31 240	34 500
Průměr (% z příjmu)	24,27	26,63	22,49	23,08	26,89	19,79
Směrodatná odchylka	18,39	19,33	17,29	18,09	19,91	15,37

Zdroj: projekt SOÚ

Formulace otázky nedovolovala respondentovi jednoznačně určit, ve které zemi žijí příjemci remitencí, a tedy do které země remitence putují. Jelikož je ale známá země původu cizinců, předpokládá se, že remitence putují právě tímto směrem. Jde tedy o remitence posílané, nikoliv o remitence přijímané v konkrétní zemi. Z výsledků průzkumu nelze přímo použít množství posílaných peněžních a naturálních remitencí z čistých mzdy z důvodu malého vzorku respondentů. Proto je využit jen relativní podíl. Pro vyčíslení objemu remitencí je tudíž nutné znát čisté mzdy cizinců rezidentů, které jsou založeny na stejném způsobu výpočtu jako u nerezidentů (viz výše).

Způsob výpočtu relativního podílu peněžních a naturálních transferů migrantů ukazuje tabulka 4. Podíl remitencí z čistých příjmů je získán z průzkumu, ale jen pro remitenty (dárce). 39-60 % respondentů neuskutečňuje žádné převody, a proto musíme přepočítat podíl dárců ke všem cizincům. O naturálních remitencích (darech) jsme měli informace pouze v absolutním množství. Množství posílaných naturálních remitencí je přepočteno do relativního množství pomocí informací o převodech peněžních prostředků v hotovosti.

Tabulka 4 Postup výpočtu podílu remitencí a darů na příjmu

	Řádek	Vzorec	Název položky
REMITENCE	1		Průměrná výše remitencí v Kč ¹⁾
	2		% remitencí z příjmu ¹⁾
	3		Dárce ANO
	4		Dárce NE
	5		Dárci bez odpovědi
	6	=3/(3+4)	% dárců remitencí z celkového počtu cizinců ²⁾
	7	=2*6	% remitencí z příjmu ³⁾
DARY	8		Průměrná výše daru v Kč ¹⁾
	9	=8/1	Poměr remitencí/darů
	10	=2*9	% darů z příjmu ¹⁾
	11		N Dary ⁴⁾
	12		N Příjem ⁴⁾
	13	=11/12	% dárců darů z celkového počtu cizinců ²⁾
	14	=10*13	% darů z příjmu ³⁾

Poznámky:

¹⁾ pouze dárce

²⁾ pouze dárce, kteří odpověděli

³⁾ všichni cizinci

⁴⁾ počet respondentů

⁵⁾ položky 1, 2, 3, 4, 5, 8, 11, 12 jsou výsledky výzkumu, ostatní položky jsou dopočítány.

Postup výpočtu remitencí posílaných zaměstnanými cizinci (rezidenty) zobrazuje tabulka 5.

Tabulka 5 Postup výpočtu remitencí cizinců zaměstnanců rezidentů

Řádek	Název položky	Jednotky	Vzorec
1	Počet cizinců rezidentů		
2	Čistá mzda	mil. Kč	
3	podíl remitencí – peněžních na příjmu	%	
4	podíl remitencí – naturálních (darů) na příjmu	%	
5	Remitence peněžní	mil. Kč	=2*3
6	Remitence naturální	mil. Kč	=2*4
7	Remitence celkem	mil. Kč	=5+6
8	Remitence na osobu/měsíc	Kč	=7/1

Celkový objem odeslaných remitencí z ČR do zahraničí je součtem náhrad zaměstnancům osob s cizím státním občanstvím pracujících v ČR s trvalým pobytem v zahraničí a osobními transfery zahraničních rezidentských domácností do zahraničí.